

Curtea de la Argeș

Revistă de cultură

Anul XV ■ Nr. 12 (169) ■ Decembrie 2024

Monumentul eroilor din Sibiu

Din sumar:

Revista apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu”, cu sprijinul Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”.

Totul s-a spus, totul s-a scris...

Gheorghe PĂUN

O constatare resemnată este aceasta, dar tristă este continuarea ei: …privind evoluţia umanităţii, mersul lumii, dar nimeni nu citeşte şi, mai ales, nimeni nu învaţă ceva din asta… Sigur, formulările sunt simplificatoare, dar grav-dezamăgitor este faptul că există sute de cărţi în biblioteci şi librării, scrise de sute de oameni înţelepţi – filosofi, scriitori, politicieni, jurnalişti, psihologi, sociologi, de oameni lucizi şi sensibili (Johan Galtung, 1930-2024, unul dintre marii lucizi ai planetei, spunea că, pentru a afla starea lucrurilor dintr-o societate, trebuie întrebate mamele şi poeţii), cărora *le pasă* cum merge lumea, s-au aplecat asupra subiectului cu pricepere, intuiţie şi metodă – cărţi din care guvernele, supra-guvernele (mă gândesc la UE în primul rând) şi cetăţenii deopotrivă ar putea să înveţe multe, prevenind îmbătrânirea nepotrivită, ca să nu spun de-a dreptul periculoasă, a omenirii – dar nimeni nu învaţă nimic!

Invoc câteva nume şi câteva titluri, dintre cele aflate mie la îndemână, sugerând măcar răsfoirea lor, chiar dacă, sunt sigur, cititorul cunoaşte multe altele, la fel de relevante. Scopul este susţinerea tezei, nu o bibliografie cât de cât acoperitoare. (E adevărat, titlurile alese sunt auto-explicative şi, împreună cu ideile citate după unele nume, sunt adevărate chei pentru înţelegerea lumii de astăzi.)

Putem începe de la Biblie şi Apocalipsă, putem zăbovi alături de învăţaţii chinezi antici, mai aproape de noi, la Machiavelli, la cugetările lui Napoleon („În faţa banului, justiţia nu are nicio putere”), la scrierile lui Alexis de Tocqueville („Excesul de justiţie socială duce la exces de frustrare socială.”), dar, abia amintindu-l pe Gustave Le Bon, care, la final de secol XIX, ne spunea „cum se pot transforma masele în gloate”, încep lista propriu-zisă de acum aproximativ un veac, cu Oswald Spengler şi *Declinul Occidentului* (carte scrisă prin 1918-1922). Un deceniu mai târziu, Aldoux Huxley îşi publica *Brava lume nouă* (în care sclavii, drogaţi la propriu sau la figurat, îşi vor accepta cu bucurie cătuşele). Abia în 1949 venea George Orwell cu controlul şi teroarea din *O mie nouă sute optzeci şi patru* (lumea de azi merge spre o combinaţie a celor două distopii). Tot în anii 1940, la început, îşi scria Simone Weil eseul *Despre abolirea tuturor partidelor politice,* iar René Guénon publica *Domnia cantităţii şi semnele vremurilor.* Mai spre noi, trebuie pomenit Alvin Toffler, cu *Şocul viitorului* (1970), *Al treilea val* (1980), *Puterea în mişcare* (1990), toate trei traduse şi în limba română. La fel, masivele volume ale lui Günther Anders, *Obsolescenţa omului,* vol. I: *Despre suflet în epoca celei de-a doua revoluţii industriale,* vol. II: *Despre distrugerea vieţii în epoca celei de a treia revoluţii*

industriale (incitante subiecte, acum, când am intrat în cea de a patra revoluţie tehnico-ştiinţifică…). O serie importantă de cărţi a scris Noam Chomsky, una intitulată chiar *Cum merge lumea* (versiune românească, în 2020). Mai amintesc doi autori, Franck Furedi şi Jean Szlamowicz (citat în revistă de Horia Bădescu), şi patru titluri sugestive, *Maratonul de o sută de ani* de Michael Pillsbury (cu subtitlul *Strategia secretă a Chinei de a înlocui SUA ca superputere globală*), *Epidemia ca politică. Unde am ajuns?* de Giorgio Agamben, *Cultura noastră. Ce a mai rămas din ea* de Theodore Dalrymple şi *Demenţa digitală. Cum ne tulbură mintea noile tehnologii* de Manfred Spitzer, îi pomenesc numai în trecere pe Nicolai Berdiaev, pe Yuval Harari şi pe expresiv-convingătorii Jacques Attali şi Emmanuel Todd, şi amintesc şi o listă de autori români. Aş începe cu Vintilă Horia şi eseul său *Crucea* (multe dintre relele de azi îşi au originile în „mlaştinile raţionaliste ale Renaşterii”), dar trec repede la nume prezente chiar acum prin librării, în publicaţii sau pe internet: Mihai Nadin (*Civilizaţia analfabetismului*), Mircea Platon (*Deşcolarizarea României* şi *Cominternul educaţional şi deşcolarizarea digitală*), Theodor Codreanu (*A doua schimbare la faţă* şi *Europa în care putem crede*), Andrei Marga (multe alte titluri ar merita reluate aici la fiecare dintre ei, măcar o duzină la ultimul), Alexandru Petria (*Cum văd lumea. Împotriva globalizării şi corectitudinii politice, despre dignitism & alte lucruri*, precum şi recentul volum colectiv coordonat de el, *Ce facem cu România?*), Mihai Şerban (*Manifest. Cartea neagră a României*), Călin Georgescu (*Cumpăna României* şi *Marea Renaştere* ar trebui să stea pe masa fiecărui politician), Gheorghe Smeoreanu (*România jocurilor de interese,* interviu cu Nicolae Văcăroiu), Cornel-Dan Niculae (*Societatea civilă de sub ONG-urile internaţionale*), Adrian Severin etc. şi închei cu volumul colectiv *Corectitudinea politică. „Religia” marxistă a noii ordini mondiale* (coordonatori William S. Lind, Andrei Dîrlău, Irina Bazon).

Dacă mai caut prin bibliotecă, mai găsesc, dar deja am epuizat spaţiul pentru acest editorial – plus că îmi mai trebuie câteva rânduri şi pentru a exclama din nou: totul s-a spus/scris, s-au pus toate diagnosticele, s-au făcut toate prognozele, nu mai rămâne decât să citim şi să luăm aminte! O vorbă memorabilă ne asigură că a *citi înseamnă a împrumuta din înţelepciunea autorului.* Da, dar, mai are înţelepciunea vreo căutare la vremea noastră?...

Toate-s vechi şi nouă toate...

Monumentul lui Mihai Eminescu de la C. de Argeş

Drumurile s-au troienit şi comunicaţia telegrafică pare întreruptă, nicio ştire din străinătate nu vine să ne lumineze asupra situaţiei, tocmai acuma când toate celea par a atârna de-un fir a păr. Câmpiile albe se-ntind împrejurul Bucureştilor şi se pierd în zarea dinspre miazănoapte, unde a plecat împăratul Rusiei, în zarea dinspre miazăzi, unde stau oştirile noastre; spre răsărit şi spre apus, unde se cumpănesc sorţile Europei. În această izolare în care ne pune bătrâna iarnă, aceeaşi pe vremea craiului Decebal, când ţăranul dacic, îmbrăcat în cojoc miţos, trecea Dunărea-ngheţată, aceeaşi astăzi, când Vodă ţine Dunărea cu oştirile româneşti, în această izolare ne apasă mai cu greu gândirea la ce rău loc ne-au aşezat Traian împăratul pe această muchie de lume, la cest vad de popoare carele ne privesc pe noi numai ca pe un fel de gard pe deasupra căruia se ceartă.

Dar de am fi noi măcar oameni ca oamenii, de-am fi ştiut să ne îngrădim, încât să nu poată juca nimeni pe stăpânul în casa noastră, de-am fi rămas atât de exclusivişti precum erau părinţii noştri, tot ar fi fost cum ar fi fost şi tot o mai puteam duce cu bine de pe o zi pe alta.

Dar aşa ne-am dezgrădit, făcând drum lung unei civilizaţii pripite, unei pospăieli apusene care, în schimbul păturilor bogate ale brazdei noastre, ne împle cu trebuinţe de care n-am fi avut trebuinţă; prin legiuiri de un caracter cosmopolit pe care liberali obicinuiesc a le numi „tot ce e românesc”, am făcut din ţara noastră o nouă Americă, în care se grămădeşte superfluenţa populaţiilor apusene, cărora le convine foarte bine teoria de „om şi om”, de egalitate, libertate şi fraternitate pe socoteala noastră.

Nevoind sau neputând cunoaşte că orice stat are nevoie de clase puternice, am ridicat din temelie toate puterile vechi ale ţării, fără a socoti că o casă veche de piatră, dar cam strâmtă, e totuşi mai bună pentru vreme de iarnă şi pentru nevoi decât un palat de... hârtie franţuzească. Noi am făcut în statul nostru ceea ce se face în şcolile noastre. Învăţători care nu ştiu nici a scrie bine dau în mâna copiilor cărţi scrise într-o limbă pe care ei n-o înţeleg şi-i pun să înveţe filă cu filă lucruri pe care ei nu şi le pot închipui, încât, când băieţii au ajuns la capăt cu învăţătura, rămân cu capul plin de cuvinte al căror înţeles nu l-au ştiut niciodată şi, neputându-se folosi nici într-un fel de acele cunoştinţe moarte şi fără de preţ, rămân cu zilele încurcate şi tăind cânilor frunze, până ce, prin intrigi şi umiliri care dărâmă şi restul de caracter ce le mai rămăsese dat de la natură, ajung persoane publice spre a continua asupra generaţiei viitoare sistemul vechi de stricare a minţii şi a inimei.

Astfel demagogii noştri crescuţi în străinătate, văzând nevoile poporului nostru, l-au învăţat pe de rost cuvinte deşerte şi c-un înţeles negativ numai, socotind că prin cuvinte se întemeiază binele unui popor.

Numai pe cele mântuitoare, „munca” şi „economia” întru ale lor şi ale statului nu l-au învăţat pe popor niciodată.

Astfel ţăranul dacic, care trecea în cojoc miţos Dunărea-ngheţată în vremea craiului Decebal, avea mai multă perspectivă de viitor pentru limba şi obiceiurile lui şi pentru felul lui de a fi decât ţăranul lui Vodă Carol, care se reîntoarce la vatra sa şi nu mai găseşte nimic din felul lui de a fi, ci numai aşezăminte franţuzeşti, negoţ jidovesc, industrie austriecească, limbă păsărească şi liberali care nu muncesc nimic şi trăiesc din exploatarea ideilor politice.

Dac-am fi la loc bun, ca Spania sau Anglia, ne-am bate-n capete şi tot vechile năravuri româneşti ar pluti deasupra ca untdelemnul pe apă. Dar, pe acest vad de popoară, din cearta noastră numai duşmanul câştigă. (*Timpul,* 11 decembrie 1877)

Admirabila dibăcie a oamenilor noştri de stat fu în timpii din urmă atât de mare încât toate puterile întrunite în Conferinţă au fost în contra noastră şi singurul nostru apărător – din ironie – Austria. Cabinetul din Viena pare a nu fi numai un excelent diplomat, ci cată a fi având o vână dramatică rară, căci nu e lesne a se servi de atât de mari şi de nobili actori pentru a produce un efect final atât de maestru.

În adevăr, ce-a putut fi mai frumos? Germania căreia ne-am plecat în toate cele, ţara de naştere a regelui nostru, o putere ce nu are niciun interes imediat la Dunăre, e în contra primirii noastre în Conferinţă. Franţa, căreia îi datorim nu numai cultura, dar şi ideile noastre nesănătoase, din iubire pentru care am devenit nişte maimuţe ale ei, îmbătrânindu-ne înainte de vreme, pentru a aduce măcar cu ea, ea e mai papală decât papa, mai austriacă decât Austria şi, fără niciun câştig pentru sine, din contra, cu perspectiva de-a pierde simpatiile pe care-a ştiut să le inspire în trecut, ajunge până a cere executarea în numele Europei. Italia, obiectul afecţiunilor noastre, până şi inutila Turcie, toate cu câte n-avem a împărţi nimic nici în clin nici în mânecă, în contră-ne, iar pentru noi… cine? Adversarul.

În adevăr, multă minte i-a trebuit guvernului nostru pentru a dezinteresa pe toate puterile în cestiunea Dunării şi a da puternicei Austrie o ocazie atât de frumoasă de a juca pe generoasa biruitoare. Înadins să fi căutat cineva să facă lucrurile atât de rău, nu s-ajungea la un rezultat aşa de faimos ca cel obţinut la Conferinţă. Toată politica noastră stă în faţa lumii atât de ineptă încât însuşi adversarului i s-a făcut milă de ea. Dacă am fi privitori numai, ca la teatru, lucrul ar fi comic în adevăr, dar asupra noastră se descarcă toate, şi atât de falsă, atât de izolată e poziţia noastră prin ineptia celor ce conduc destinele ţării, atât de bine au ştiut pretinşii noştri oameni de stat să stârnească toată Europa în contră-ne, încât stăm uimiţi şi ne aşteptăm la o mai mare comedie, ne aşteptăm să vedem pe aceşti oameni pretinzând să-şi facă şi un merit din această nemaiauzită stare de lucruri. (*Timpul*, 11 februarie 1883)

În ce ţară *civilizată* din lume s-a mai văzut ca tot ceea ce este mai ignorant, mai putregăit, mai venal şi mai corupt printre fiii ei, să se răsfeţe în fruntea prefecturilor şi a administraţiilor publice şi să pretindă a conduce la liman bun carul statului?

Personalităţile se impun astăzi ca o necesitate politică destul de tristă, însă inevitabilă, căci asemeni oameni vor să ocupe posturile de onoare şi de încredere ale ţării fără a poseda niciuna din însuşirile trebuincioase, strălucind din contra prin lipsa acestor însuşiri şi prin apucăturile lor viţioase sau imorale. Iată de ce presa română apucă aşa de des pe terenul acestor personalităţi: urmărind vindecarea corupţiunii moravurilor publice ce ne roade de atâta timp, ea este nevoită să denunţe pe înşişi autorii ei, în speranţa că va putea stârpi răul din rădăcină pe viitor.

Aceia însă care au dat semnalul mai întâi, care, târâţi de pasiunile lor politice, nu s-au sfiit să acuze pe „potrivnici” de toate infamiile închipuite, făcând pe lume să creadă că nu mai există om onest şi patriot dezinteresat în această ţară, aceia care au împins licenţa polemicii până a insinua asasinatul şi a provoca detronarea suveranului, aceia nu au dreptul de a se erija astăzi în moralizatori ai presei, căci sunt condamnaţi mai dinainte de propriile lor păcate, de trecutul lor. (*Timpul,* 24 decembrie 1882)

Curtea de la Argeş

Revistă lunară de cultură

Apare sub egida Centrului de Cultură şi Arte „George Topîrceanu” (Bv. Basarabilor 59) şi a Asociaţiei Culturale „Curtea de Argeş”

Redacţia: Str. Schitului 45A, 115300 Curtea de Argeş

Tiparul: DeaPrint, Bucureşti, www.deaprint.ro

ISSN: 2068-9489

E-mail: curteadelaarges@gmail.com

Website: www.curteadelaarges.ro

Abonamente se pot face direct la redacţie, trimiţând contravaloarea (90 lei/an) în contul specificat mai jos şi, prin e-mail, adresa poştală.

Revista poate fi sponsorizată prin Asociaţia Culturală „Curtea de Argeş”, CIF 29520540, Banca Transilvania, IBAN RO38 BTRL RONC RT0V 1516 7901.

Homo sapiens

Idiocraţia

Horia BĂDESCU

Mai multe rapoarte despre starea umanităţii, venite din varii orizonturi şi de la personalităţi de formaţiuni şi orientări ştiinţifice şi politice diferite, ne avertizează că suntem pe cale să intrăm în epoca idiotizării speciei şi a idiocraţiei, cu alte cuvine, a prostiei şi a prostelii generalizate! Spun prostelii şi prostiei fiindcă cele două concepte se reclamă şi de la una şi de la alta. Fenomenul – extrem de bine descris de dna Teresita Dussart într-un studiu publicat nu demult în revista *France Soir* şi intitulat polemic „Imbecilizarea, cea mai gravă problemă a lumii. Trecerea speciei la idiotizare" – a fost remarcat de către toate studiile psihometrice din lume care au constatat o scădere a coeficientului intelectual global, după anul 2000. Şi ceea ce este şi mai ciudat şi mai grav este faptul că: „Cu cât este mai mare nivelul IQ-ului naţional, cu atât este mai mare căderea." Sau, parafrazând o formulare cotidiană, „unde e multă inteligenţă e şi multă prostire". Practic, aceasta se traduce în scăderea capacităţii de înţelegere, aceasta situându-se, în medie, spre exemplu, în cazul unui adolescent actual de 14 ani, la nivelul unui copil de 10 ani de dinainte de 1975. „Unul dintre simptomele acestei regresii este pierderea vocabularului, semnalată de numeroase studii începând cu 2017. Adevărata dramă relevată de această sărăcire este cea a dificultăţii de memorare pentru generaţiile în devenire", precizează autoarea studiului. Dar cum să fie altfel când exersarea memoriei a fost eludată şi încredinţată ordinatorului şi internetului, când am trecut la abrevieri şi emoticoane, întorcându-ne în „slăvita" epocă a pictogramelor şi ideogramelor. De la ideograme la idiotizare nu-i decât o diferenţă de un fonem.

Vizibila creştere a IQ-ului datorată dezvoltării inteligenţei fenotipice sau dobândite care a început de la revoluţia industrială, *Efectul Flynn*, altfel spus, creşterea continuă a coeficientului intelectual a fost rezultatul „conjuncţiei securităţii alimentare, accesului la educaţie şi, în general, a unui climat propice dezvoltării cognitive". (...) Dar, începând cu debutul noului mileniu, „societăţile prospere au cedat într-un timp foarte scurt unei dinamici involutive". Cauzele acestei neaşteptate imbecilizări, ale acestei prostiri sunt multiple, zice doamna Dussart: „Rolul perturbatorilor endocrinologici produce efecte neurologice. Este dovedit. Masivitatea metalelor grele din alimente, inclusiv alimentele bio, aerul respirat ar provoca boli ale creierului. Ar exista, de asemenea, în societăţile bogate, matrice de conduită instalate, precum întârzierea intrării în viaţa adultă prin dispariţia ritului de trecere şi o serie întreagă de prescripţii psihologizante constând în prelungirea timpului copilăriei.

Pe scurt, o întreagă formă de educaţie s-a îndreptat către regresie producând o formă structurală de întârziere la maturizare, şi deci intelectuală." Dar, mai ales pentru tinerele generaţii, putem vorbi şi despre rolul nefast al acelor matrice deformante, mankurtizante, noile doctrine progresiste în frunte cu „religia" *woke*, care, dincolo de alte „nebunii", practică din plin infantilizarea socială, iar problema devine şi mai gravă atunci când ea se realizează la nivelul maturilor, unde sărăcia limbajului traduce o evidentă sărăcie de gândire, unde analfabetismul funcţional manifestat în latura lui comprehensivă rimează şi ritmează cu realitatea „religiilor" de noaptea minţii: „În Spania – exemplifică dna Teresita Dussart – în 2019, premiul naţional de la Ministerul Culturii şi Sportului a fost acordat unei autoare, Cristina Morales, pentru cartea ei *Easy Reading*". (*Easy Reading, Uşor de citit,* este o sărbătoare feministă a corpului în toate formele sale, a dorinţei feminine şi a sexualităţii *queer* şi a puterii transgresive şi revoluţionare a limbajului.) „În Occident, principalele ziare au optat, încă din anii '90, pentru scrierea în *easy.* Fără cuvinte «complicate», nuanţa este considerată bombastică. Realitatea nu vine cu gri. Complexitatea lumii cedează unei naraţiuni instalate. Propoziţiile scurte sunt obligatorii. Este domnia demagogiei intelectuale."

Iar în cazul imbecilizării adulte, a prostirii oamenilor maturi, funcţionează şi mai acut cel de al doilea sens al cuvântului prostire. Care nu defineşte doar o accentuare, o diminuare progresivă a puterii de judecată, ci şi rezultatul seducţiei răului, indiferent de natura acestuia, a manipulării, care are la bază declinarea puterii de judecată, cum scriam într-un alt context, lenea de a gândi şi a reflecta, spiritul de turmă care induce credinţa că asta e calea de urmat pentru a fi „în rând cu lumea". Te laşi, cu bună ştiinţă, „tras în piept" cum se spune, ori, mai pe înţelesul zilelor noastre „făcut din vorbe"! Fiindcă însăşi esenţa prostiei, nu doar a prostirii, nu se află numai în incapacitatea de a judeca, ci în inadecvare, în diferenţă de coduri comportamentale, suficienţă narcisiacă şi, mai ales, comoditatea reflexivă, pe scurt, lenea de a gândi. Ea ţine de o anume specificitate a viului care impune naturii umane legea minimului efort chiar şi într-ale spiritului. Pe această realitate se clădeşte reacţia gregară şi orice exces de putere. Căci delegarea puterii de judecată, a actului de reflecţie, este căderea din raiul raţiunii pe pământul prostiei. Este refuzul de a te apropia de noima lucrurilor, de înţelesul acestora. Fiindcă proştii sunt puturoşii gândirii. O puturoşenie nu doar dobândită *per se*, ci mai ales indusă.

Dar, revenind la acele matrice de conduită despre care vorbea doamna Dussart, care privesc evident şi sistemele de învăţământ, putem să-i dăm deplină dreptate lui Bertrand Russell: „Oamenii se nasc neînvăţaţi, nu proşti; proşti devin prin învăţătură". Ceea ce tradus în realitatea zilelor noastre înseamnă o curriculă defectuoasă care se dispensează tot mai mult de stimularea memoriei şi imaginaţiei, de cunoştinţele de bază ale umanioarelor, esenţiale în formarea culturală şi spirituală a elevilor, a acelor structuri interioare care determină umanitate omului, o curriculă care exclude în bună măsură formarea şi stimularea reflecţiei, a judecăţii proprii bazate pe analiză şi mai ales pe sinteză, actul cognitiv fiind abandonat spaţiului online, informaţiei neprocesate sau rău ori sumar procesate. Totul menit a forma un creier leneş, din ce în ce mai puţin dispus să fie pus la muncă. Totul lăsat pe seama unei profuziuni de gadgeturi care să-i facă pe tineri să dea curs celei de a doua părţi a cunoscutei zicale „e drept că munca l-a creat pe om, dar nici lenea n-a omorât pe nimeni", fără însă ca aceştia să înţeleagă nimic din prima parte a acesteia. Precum precizează şi autoarea studiului din *France Soir:* „La aceasta trebuie adăugat efectul hipnotic al instrumentelor care creează dependenţă precum canalele de *streaming*, confuzia dintre ficţiune şi realitate, scăderea capacităţii de concentrare în lectură etc. Ar fi foarte ingenios să ne gândim că toate acestea nu provoacă cicatrici evolutive.", subliniază ironic autoarea. Dar asediul asupra tinerelor creiere nu se opreşte aici: „Hormonii sunt administraţi în mod legal copiilor la pubertate sau prepuberilor pentru a normaliza posibila disforie de gen într-un context în care efectele cauzate de perturbatorii endocrinologici fac obiectul unei abundente literaturi ştiinţifice. În acelaşi spirit, cufundaţi în ideea că identitatea este legată de percepţia de sine, este imposibil să nu ne punem întrebarea despre rolul acestor perturbatori endocrinologici în care suntem cufundaţi de zeci de ani, confruntaţi cu creşterea sindromului de nediferenţiere sexuală." Şi repercusiunile se văd în nebunia transgenderismului şi a tuturor trăsnăilor care se reclamă de la noţiunea atotcuprinzătoare a LGBTQ... „La toţi aceşti factori – continuă dna Dussart – se adaugă normalizarea consumului de canabis. Ori toate studiile asupra Tetrahidrocannabinolului (THC) arată leziunile ireversibile ale creierului, pe lângă promovarea anumitor boli psihiatrice, inclusiv schizofrenia. Legalizarea sa şi campania de legitimare socială care o însoţeşte sunt cu atât mai îngrijorătoare."

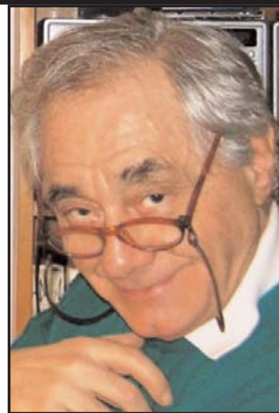
Şi, cum în epoca globalizării suntem părtaşi cu toţii la bine şi la rău, problemele de mai sus privesc pe deplin şi societatea românească, unde se află în expansiune. Fiindcă răul contaminează mult mai repede decât binele! Şi creierul a devenit terenul războiului omului împotriva lui însuşi.

Precum scria dr. James Giordano, neurolog la D.A.R.P.A (Defense Advanced Research Projects Agency) şi şef al Programului de Studii de Neuroetică de la Universitatea Georgetown, Washington DC: „Creierul este şi va fi al 21-lea câmp de luptă al secolului. Sfârşitul poveştii" (apud Peter Koenig). Iar minunata lume nouă care se prefigurează depăşeşte până şi distopiile lui Huxley şi Orwell. Instrumentele psihotrope ale drogului-drog, ale drogului distracţie în formă continuată şi ale galimatiasului internautic, i-a fost adăugat atacul direct, insidios, asupra creierului omenesc al tehnologiilor 5G, ale căror efecte distructive pentru biologia creierului sunt inimaginabile, şi ale nanotehnologiilor utilizate în obţinerea controlului asupra acestuia şi implicit al celor care, lipsiţi de voinţă proprie, pot fi manipulaţi după placul ucenicilor-vrăjitori ai contemporaneităţii. „Despre turnurile de antene 5G şi, în curând, 6G care cresc ca ciupercile, ei vă spun că sunt făcute pentru a vă face internetul şi computerele şi telefoanele inteligente din ce în ce mai sofisticate mai rapide, cu o capacitate mai mare de comunicare – şi pentru a ajuta la avansarea digitalizării. Toate acestea pot fi adevărate într-o oarecare măsură, dar adevăratul motiv din spatele acestor turnuri cu microunde eşti TU, individul", afirmă Giordano.

Cum prostia şi prostirea se vădesc a fi legate în exclusivitate de raţiune, nu e de mirare că „sfântul părinte" al Forumului Economic Mondial, recte Forumul de la Davos, Vaticanul globalismului, Klaus Schwab, ne anunţa încă din 2018 în lucrarea sa *Shaping the Fourth Industrial Revolution* în capitolul *Alterarea fiinţei umane*, temele bătăliei pentru creierul uman devenit câmpul de luptă al viitorului: biotehnologii, şi neurotehnologii, transumanism. Adică toate noile arme prin care se poate câştiga „A patra revoluţie industrială" a lui Klaus Schwab, cea menită a finaliza mult visata globalizare, adică punerea lumii la dispoziţia elitelor davosiene. Revoluţie care, între altele, implică excluderea cărţii din arsenalul de mijloace pentru menţinerea în stare de sănătate şi de dezvoltare a sapiensului. Nimic de mirare din moment ce se poate constata cu evidenţă că toate revoluţiile implică distrugerea cărţilor, fie ele scrise pe tăbliţe de lut, pe stele de piatră, pe papirus, pe pergament, pe piele de viţel ori pe binecuvântata hârtie. De la sfărâmarea tăbliţelor de ceramică ale civilizaţiei mesopotamiene, de la arderea sutelor de mii de pergamente ale Bibliotecii din Alexandria, tezaur de cunoştinţe şi înţelepciune inestimabil pierdut pe veci, în contextul unor schimbări majore de putere şi mentalitate în aria civilizaţiei greco-romane, la excesele Inchiziţiei medievale şi, mai apoi, ale Revoluţiei franceze, la autodafeurile bolşevice şi naziste ori ale avatarurilor contemporane ale acestora şi până la societatea viitorului imaginată de Ray Bradbury în distopia *Fahrenheit 451*, arderea cărţilor însoţeşte „evoluţia" umanităţii. Fiindcă nimic nu este mai periculos, mai subversiv pentru potentaţii tuturor timpurilor, cei bântuiţi de patima supunerii semenilor, decât cartea. Nu există un instrument mai eficace, mai apt de a-l face pe om să gândească, să simtă, să-şi retrăiască umanitate pe care i-o obturează viaţa şi limbajul balizate şi banalizate. Cartea te vindecă de orbenie, te ajută să vezi adevărata faţă a lucrurilor. Lumina cărţii face parte din lumina lumii. Ea este lumina lumii, căreia-i scoate din umbră sensurile profunde.

→

Fulguraţii

Paul DIACONESCU

Din ***Caietele*** **lui Emil Cioran:** „De la ţara mea am moştenit nihilismul funciar, trăsătura sa fundamentală, singura ei originalitate. *Zădărnicie, nimicnicie,* aceste cuvinte extraordinare - nu, nu sunt cuvinte, sunt realităţile sângelui nostru, ale sângelui meu.

Şi tot din Cioran (din textul său despre *Beckett,* în *Secolul XX*, nr. 298-300): „Vin dintr-un colţ de Europă unde izbucnirile, nestăpânirea, confidenţa, mărturisirea abruptă, nechemată, impudică sunt fapte obişnuite, unde se ştie totul despre toţi, unde viaţa în comun devine un confesional public, unde tocmai secretul e inimaginabil, iar volubilitatea se învecinează cu delirul."

Acum două zile am ascultat Monteverdi, *Vespro della Beata Vergine* (1610), 2 CD, şi am fost uimit de extraordinara dezvoltare a polifoniei, a muzicii în general în numai câteva secole, faţă de muzica medievală. Dar ceva mai târziu am pus *Cântecele Gregoriene*. Şi m-am întrebat apoi dacă nu cumva această muzică redusă la esenţă este şi rămâne mai frumoasă tocmai prin simplitatea ei inegalabilă. Şi, *mutatis mutandi,* mă gândesc că toată dezvoltarea omenirii e un drum spre complexitate, spre complicaţii. Şi cum drumul acesta pare a fi nesfârşit, s-ar putea să ne ducă la haos.

(8 februarie 1999, Aabenraa)

Găsesc în aceeaşi discotecă a Liviei, un compact disc cu muzică cubaneză reprezentativă pentru diverse stiluri şi genuri. Cea mai veche melodie a fost compusă în 1869. Interpreţi sunt câţiva monştri sacri ai muzicii cubaneze: Compay Segundo, 89 de ani, ghitarist şi vocalist; Rubén Gonzalez, 77, pianist; şi alţi câţiva de vârste apropiate. Găsesc o superbă, minusculă „ballad", compusă de Ellecto Rossell „Chepin", intitulată *Murmullo: Hay un suave murmullo/ En el silencio de una noche azul./ Son dos enamorados/ Que, encantados, gozan del amor./ Y ríe e la vida y qué dice asi: Ahh, ahh…/ Y rie la luna y qué dice asi: Uhmm, uhmm...*

Acum ascult mica formaţie a lui Count Basie, *April in Paris*. E imposibil să mă concentrez, să scriu ceva sau chiar să citesc. Mă simt ca un câine intrat într-o casă necunoscută, care încă n-a terminat să „miroasă", să exploreze un spaţiu inedit, iar Livia are o muzică atât de bună şi de variată încât nu mă pot abţine să nu ascult disc după disc, de dimineaţă până seara. Ella Fitzgerald şi Count Basie, pe care îi ascult acum, îmi amintesc că *i-am auzit şi văzut* în Sala Pleyel din Paris, în urmă cu ani, cred că era în 1974 sau 75...

Găsesc în cartea lui Jacques Attali, Dincolo de nicăieri, un citat din Novalis: *Quand un esprit meurt,/ il devient un homme./ Quand meurt un homme,/ Il devient un esprit.*

Despre romancierul Pavel Chihaia

Dan ANGHELESCU

S-ar putea spune că titlul cărţii intitulate *Blocada* aproape că a anticipat nedreptul destin de romancier (şi subliniez, de mare romancier) al lui Pavel Chihaia, destin care, din nefericire, avea să fie şi al unei generaţii întregi, generaţia pe care (cu o expresie pusă în circulaţie de Gertrude Stein) am putea-o numi *generaţia pierdută.*

Seismul – declanşat de violentul articol intitulat *Poezia putrefacţiei şi putrefacţia poeziei,* semnat de Sorin Toma la începutul de an 1948 – inaugura sinistra perioadă ce îi spulbera, pentru mult timp şi nu numai din literatură, pe Pavel Chihaia cu tot cu *Blocada* lui, dar şi pe alţi autori cu cărţi valoroase. Între aceştia se numărau Mihail Villara (pseudonimul literar al lui Mihail Fărcăşanu) cu *Frunzele nu mai sunt aceleaşi,* Oscar Lemnaru, cu *Omul şi umbra*, dar şi cărţile unor Petru Dumitriu, *Preludiu la Electra,* Dinu Pillat cu *Moartea cotidiană*, Sorana Gurian cu *Zilele nu se întorc niciodată* şi *Euridice*, editate de Fundaţiile Regale.

În unele cazuri, dispariţiile aveau să fie definitive, dacă ne amintim de tragicul sfârşit al tânărului poet dunărean Constant Tonegaru, prietenul din adolescenţă al lui Pavel Chihaia. În inventarul marilor pierderi şi perdanţi s-ar mai adăuga excepţionala carte *Ferestre zidite* a lui Alexandru Vona, dar şi, o nu mai puţin criminală, tentativă de ocultare a operei de mare romancier a lui Lucian Blaga din *Luntrea lui Caron.*

O epistolă a lui Pavel Chihaia către Ion Negoiţescu ne devoala *împrejurările* în care s-a produs neobişnuit de promiţătorul său debut de romancier cu *Blocada*. Tânărul autor îşi elaborase cartea de-a lungul anilor 1945 şi 1946, cu chinuitoarea trudă a nu mai puţin de patru redactări succesive. Era în vremea când ocupase postul de impiegat la Direcţia Generală a Teatrelor. În februarie 1947, Petru Comarnescu îi redacta prefaţa (care nu a apucat să apară decât mult mai târziu, abia în ediţia din 1991). Cartea a fost predată lui Aristide Blank la Cultura Naţională şi imediat trimisă la tipar, aproape în tandem cu romanul lui Mihail Villara, *Frunzele nu mai sunt aceleaşi. Blocada* avea să apară chiar de Crăciunul anului 1947. Din scrisoarea, deja amintită, mai aflăm că: „La începutul anului 1948 – când a avut loc înfeudarea sovietică definitivă a României – au apărut despre *Blocada* câteva cronici, puţin convingătoare, dar şi două atacuri marxizante, ale lui B. Elvin şi Al.I. Ştefănescu. I se reproşa lipsa de combativitate a cărţii, precum şi o absenţă a ideologiei, aceea în serviciul căreia se aflau cei doi critici. Cei de la editură mi-au comunicat apoi că *Blocada* fusese retrasă din librării şi topită, împreună cu alte lucrări considerate indezirabile de către nomenclatura comunistă." (v. Anexa la ediţia publicată de Ed. Dacia, Cluj, 1991: 349)

Habent sua fata libelli, spunea un vechi adagiu latin şi, în adevărul unei asemenea rostiri, se va putea întrezări un sclipăt de speranţă pentru toţi autorii şi cărţile de valoare cărora timpurile aberante le-au pus, ori le vor mai pune, oprelişti. Istoriile mai mult sau mai puţin recente oferă destule exemple similare, când s-a încercat să se arunce în uitare (şi nu numai!) şi oamenii, dar mai ales multe din cărţile lor.

Şi totuşi, iată că după o lungă jumătate de veac, atât *Blocada*, cât şi autorul ei aveau să reintre, şi chiar cu o strălucire aparte, în actualitatea literară. Cei de azi, nu fără o anume uimire, îl redescoperă şi, citindu-l, se alătură părerii lui Dan Ciachir, cel care, fără ezitare, avea să spună că este „o carte cât o operă".

Întinsă pe aproape 500 de pagini, cartea, scrisă la o vârstă aproape neverosimilă pentru un autor de romane (23-24 de ani), stârnise entuziasmul lui Petru Comarnescu. Dar, aproape instantaneu, a intrat şi în colimatoarele criticii marxiste care, cu o remarcabilă rapiditate, au provocat o foarte grăbită retragere şi topire a cărţii. Şi totuşi, în efemera şi fulguranta „intrare-ieşire" din scena literaturii tinere de atunci, romanul a produs o impresie de neşters.

La aproape şapte decenii de la apariţie, *Blocada* impresionează, întâi de toate prin deplina maturitate a scriiturii. Atrag atenţia suflul epic de amplă respiraţie al prozatorului, siguranţa frazei, scriitura de artist, stilul cu ample volute narative, în fine, personajele conturate cu o siguranţă uimitoare pentru un tânăr ce ambiţionase să îşi înceapă cariera cu unul dintre cele mai dificile genuri literare. Petru Comarnescu, primul său comentator, nu ezita să spună că „Lucrarea aceasta vesteşte un destin literar neobişnuit şi aduce romanului românesc o cuprindere şi o adâncire de care rareori a avut parte, în cei 25 de ani de structurare semnificativă." Constatăm astăzi că nici adversitatea acelor timpuri de cumplită toxicitate – şi pentru oameni şi pentru cultură – şi nici trecerea timpului nu au diminuat farmecul şi reala calitate literară a cărţii.

La o primă impresie, despre *Blocada* se poate spune că este şi romanul unui anume loc, dar şi al unor anume timpuri; nu mai puţin al unor oameni asupra cărora scriitorul s-a aplecat cu o vizibilă tentă pasională, deschizând un orizont către misterioasa şi inefabila amprentă a unei lumi stranii. Unii comentatori au considerat că aici s-ar putea desluşi o apropiere de exotismul cărţilor unui Panait Istrati, al *Europolis*-ului scris de Jean Bart ori de acel *Un port la răsărit* al lui Radu Tudoran. Incontestabil, accentul spiritual pus de autor – prin tot ceea ce încearcă să ilustreze în scrierile sale – vădeşte o natură cu totul specială. El scrie sub vraja de irezistibilă magie a întinderilor fără capăt din stepele acelui tărâm straniu ce aparţine unui *Levant* abia întrezărit parcă deasupra tuturor timpurilor; în el transpar şi întunecimile din pământuri, dar şi luminozităţile solare dintre cerurile şi ţărmurile ţinuturilor pontice. Sunt peisajele despre care mărturisea mai târziu că l-au „înzestrat cu o anumită privire asupra lumii". Şi tot ele au „constituit o permanenţă de-a lungul întregii vieţi" (Pavel Chihaia, *Hotarul de nisip*, Ed. Paideia, 2007, p. 277).

→

Dar lumea nouă, lumea imaginii, lumea care „ocroteşte" mintea de trudă şi o oferă minimului efort, ca să nu zic lenei, înmuind deja în apa-i colorată posmagii, lumea aceasta pare tot mai hotărâtă a se lepăda de milenara carte. Fără a pleca urechea la avertismente, ignorând sensurile majore care vin din fascinanta lume a acestui îndreptar de existenţă şi mărturisitor de fiinţă. Dar cine are nevoie de cărţi şi de cititori într-o societate al cărei consemn este transformarea statului de drept în statul drepţi? Cartea şi cititorii sunt periculoşi, căci vorba minunatei ziceri a unui înţelept anonim: „Excesul de lectură poate duce la apariţia propriilor opinii!" Ori ordinul pe unitate, cum se spune, este: „Nu gândiţi, executaţi!" Ceea ce se întâmplă tot mai des şi tot mai mult. Rezultatul este o societate din ce în ce mai plecată razna, mai imbecilizată, lipsită de cultură, gregară şi violentă, în care gânditorii divergenţi sunt marginalizaţi, umiliţi, supuşi omertei. „Fiindcă asocierea prostiei şi nebuniei este semnul idiocraţiei." Iar „imbecilizarea constituie o ameninţare la adresa democraţiei. Instalarea sofismului este deja observabilă în gestiunea crizelor, crize în sine create de un personal politic de o calitate dezastruoasă. Până în 2050, coeficientul intelectual mediu global va fi în jur de 80", concluzionează doamna Dussart. Ceea ce înseamnă un evident retard mental!

Însă, pentru a ne păstra în orizontul mult clamatei libertăţi a omului şi cetăţeanului contemporan, e bine să ne reamintim spusele unui alt matematician de top, Grigore Moisil: „Nicio lege nu-ţi interzice să fii idiot." E adevărat, dar având în vedere evoluţia *sapiensului*, poate că ar fi imperios necesară o asemenea lege!

Homo sapiens

Aşa se face că ne întâlnim aici cu o scriitură de factură aproape monografică, unde ţinuturile din preajma Tomisului capătă contururi de mare forţă expresivă: „Părea că soarele e mai roşu şi mai îndepărtat. /…/ Pe aceste întinderi aride, nu cădea cu lunile o picătură de ploaie şi numai la mari depărtări, se vedeau oameni aplecaţi peste burdufuri, trăgându-şi chinuiţi apa din izvoarele adânci şi sărăcăcioase. /…/ Aşteptau sub căruţe domolirea pârjolului pentru a cosi la lumina lunii. /…/ Cirezi nesfârşite de bivoli şi cai, adăstând parcă şi ele în răcoarea asfinţitului. /…/ Nopţile pontice, ceţurile grele din luna noiembrie, adierile pline de taină ale porturilor Mediteranei, apoi ruinele cunoscute, marmorele, zidurile de apărare care arătau veşnic locuitorilor îndârjirea de a rămâne pe petecul acela de ţărm. /…/ Aici nimic nu te făcea să crezi că omul s-a oprit vreodată în loc, dejugând carele, sau că ar putea lăsa o urmă a trecerii sale. /…/ Vântul se răsucea în voie, domnea absolut, înfricoşând privirile din această poartă a marii stepe răsăritene, între Asia şi Mediterana.”

Şi tot în amintita scrisoare către Ion Negoiţescu, Pavel Chihaia mărturisea: „Am scris romanul doar dintr-o înflăcărată admiraţie a Dobrogei şi a locurilor unde mi-am petrecut copilăria şi adolescenţa.”

Trebuie să mai spunem că trimiterile la evenimentele unui anume timp istoric (anii ’40, conflictul din Abisinia sau blocarea Bosforului de către turci) sunt tratate cu un premeditat aer de degajare; de unde şi vizibila inconsistenţă a datelor, puţine şi abia schiţate. Însă, poate tocmai de aceea, în acest vacuum de informaţii generale, evident calculat, *întâmplările* propriu-zise ale naraţiunii capătă o fluiditate fluctuantă şi o anume stranietate, ce survine din toate acestea, trimiţând la inefabila lunecare spre basm a unui… *a fost odată ca niciodată*. Urmarea este că naraţiunea se învăluie în acel *sfumato* al tablourilor renascentiste, unde imaginaţia se ramifică şi rătăceşte, mereu plutitoare, deasupra irizatelor holmuri ale unor depărtări atinse de un aer de ireal.

Compoziţional, rostul – sugerat indirect al – timpului pare menit să servească mai degrabă unor configurări de atmosferă, devenită element mai mult de coloratură decât de precizare a unor întâmplări din istoria propriu-zisă. Aceasta din urmă asigură susţinerea, într-o manieră de acompaniament plin de sugestii, atât a volutelor narative, cât şi credibilitatea deloc banalelor figuri de personaje, pe care le creionează cu o remarcabilă minuţie. De fapt – şi privitor la acestea din urmă, cât şi din perspectivele în care se produc desfăşurările tramei – se poate vorbi despre foarte vizibila lor *amprentă levantină,* nici ea cu totul întâmplătoare. Şi asta se deduce din faptul că *povestaşul* ţine să avertizeze – şi nu o singură dată – că, iată, aici ne aflăm *la Porţile Orientului.*

Să-l redescoperim pe Pavel Chihaia… Acesta era titlul comentariului cu care acel autentic şi rafinat istoric literar, Ion Negoiţescu, se apropia de romanul *Blocada*. Chiar de la primele rânduri, oferea cititorilor portretul vestimentar al unuia dintre personajele cărţii, persanul Hvaja al Wasiti, zaraful a cărui înfăţişare romancierul o *construise* – spune chiar el – „nerealist, deşi stilistic verosimil”, apelând la imaginea unei gravuri de Rembrandt.

De fapt şi pentru a profila apariţiile altor personaje, de pildă, eroul principal, Hemcea, scriitorul utilizase gravurile, picturile şi chiar autoportretele marelui olandez. „În *Blocada*, ne spune cu o subtilă înţelegere a naturii demersurilor literare Ion Negoiţescu, anacronismul nu trebuie considerat o impietate faţă de realitatea istorică; şi nici ca o sfidare a realului în sens oniric sau fantastic. /…/ Chihaia e chiar fascinat de realitate, de farmecele şi posibilităţile ei, de unde propensiunea sa artistică spre pitoresc – până la extrem. Dobrogea lui nu este nici invenţie literară, nici mitologică, în ea amestecându-se doar vocaţia fabulatorie cu experienţa personală. /…/ Asemenea *Ciumei* lui Camus (apărută concomitent cu *Blocada*!) ca şi altor romane tipice pentru noua literatură a veacului nostru, *Blocada* este o parabolă.” (v. Anexă la *Blocada*, Dacia, 1991, p. 353)

Evident, *destinul literar neobişnuit* pe care Petru Comarnescu i-l prevestise în urmă cu atâtea decenii lui Pavel Chihaia s-a împlinit, chiar dacă cu mult, cu atât de mult mai târziu! Însă pierderile sunt, oricum, incalculabile dacă ne gândim la operele care, fără îndoială, s-au pierdut iremediabil; au fost fie confiscate, apoi rătăcite, pierdute ori efectiv distruse. Şi Pavel Chihaia este chiar el unul dintre cei mai îndrituiţi să îndemne la o reflecţie asupra a ceea ce s-a petrecut, atunci când vorbeşte chiar despre scrierile „manuscrisele, încercările părăsite înainte de a fi încheiate şi – de ce nu – cele numai gândite, fantasmele operelor păstrate, mai viu sau mai palid, doar în mintea scriitorului”. Şi nu uită să amintească de acelea care „între timp s-au pierdut. /.../ Nu a mai rămas decât o lume fantomatică. /…/ O carte (ne spune el cu văditul regret) apare când subiectul, desfăşurarea povestirii, se leagă de un timp al scriitorului – nu al societăţii, nicio legătură – într-o vreme când timpul îl exprimă pe el…” Şi iată cum, dintr-o asemenea confesiune, se întrupează o scurtă şi – trebuie să admitem – o tragică istorie a unor romane nescrise, pe care le gândise în anii de relativă libertate dintre sfârşitul războiului (1944) şi începutul sclaviei sovietice (1948), dar „rădăcinile sale fiind cu mult mai vechi.” (Pavel, Chihaia, 2000, *Ovidiu la Tomis,* în vol. *Legendele unei lumi posibile*, Ed. Jurnalul Literar, Bucureşti: 30)

Astfel şi-au făcut apariţia fantomele acelor cărţi care, din nefericire, l-au urmărit îndelung. Ele nu au fost legate de o întâmplare, nici de o legendă oarecare, ci – mărturiseşte el în continuare – *de o imagine şi de un peisaj.* Mai exact, de *statuia lui Ovidiu* din inima oraşului Constanţa, pe care a cunoscut-o încă din copilărie şi care l-a impresionat cu „adânca-i meditaţie şi încremenirea, un fel de ciudată izolare faţă de lumea şi forfota din jur. /…/ O permanenţă a ţărmului, a oraşului, /…/ o prezenţă care a făcut parte din mine, înainte de a o înţelege.” Când, după încheierea studiilor liceale şi universitare, ajunsese impiegat la Direcţia Generală a Teatrelor şi se afla în situaţia să se dedice unor ample activităţi literare, îşi dorea să se consacre în scris realizării unei trilogii a Dobrogei în care să fie cuprinse, reflectate, desigur şi spiritual, dimensiuni şi aspecte definitorii pentru aceste ţinuturi, în care să vibreze „largurile mării şi depărtările stepei măturate de vânturi. /…/ Ceea ce am intenţionat să consemnez, a pornit din prezenţa în mine a acestui spaţiu.” În acele scrieri trebuiau să apară „provele vapoarelor împungând piatra udă a cheiurilor şi clipirea neobosită a farului din *Blocada*, /…/ apoi stepa, cu nemărginitele întinderi şi cu tătarii călări profilându-se pe linia orizontului.” Toate acestea urmau să fie cuprinse într-un alt roman, *Torgai,* al Evului Mediu. Un al treilea roman al trilogiei pe care o proiectase atunci „însuma neamuri şi peisaje şi epoci ale Dobrogei pe care le cunoscusem îndeaproape”. Şi-l imagina la momentele acelea ca o carte în care „...Ovidiu îşi mărturisea nostalgiile sale în faţa valurilor Pontului Euxin care îl despărţea de Roma”. Şi amintirile lui Pavel Chihaia continuă cu un „Bucureşti, după război şi după apariţia primelor mele quasi-anonime demersuri literare…, am continuat să gândesc la Ovidiu. /…/ Poetul îmi era un apropiat care, înspăimântat de furtunile Mării Negre şi de propria singurătate, trimetea mesaje disperate la Roma. /…/ Evoca la nesfârşit în *Fastele, Tristele* şi *Ponticele* sale această pustietate dramatică a ţărmului.”

Fantoma romanului, pe care nu a mai putut să îl scrie, va continua totuşi *să-l bântuie* până târziu. Probabil şi pentru că înstrăinarea lui umană devenise, în anii aceia, similară cu a exilatului la Tomis, Ovidiu. O va resimţi ca şi acela, deşi se afla în propria ţară, acolo unde, sub ocupaţia Rusiei comuniste, îi fuseseră năruite valorile în care crezuse şi el, şi întreaga lui generaţie. Trăia de acum înainte un perpetuu exil despre care mărturiseşte: „Nu puteam, dar nici nu aveam, ca Ovidiu, îndemnul să scriu, să îmi fac cunoscute tristeţea, revolta speranţele. /…/ Orice rând mi-ar fi fost fatal.” (*Ibid*., 35)

Târziu, în 1982, când deja îşi asumase exilul în *lumea liberă,* la München, Pavel Chihaia participa la o masă rotundă a Europei Libere. Alături de Nicolae Stroescu-Stânişoară, îl întâlnea pe unul dintre marii exilaţi, Vintilă Horia, singurul autor român căruia i se atribuise Premiul Goncourt pentru un roman dedicat *aceluiaşi exilat de la Tomis,* Ovidiu, *Dieu est né en exil.*

Acela a fost probabil momentul în care a înţeles, instantaneu, cât de semnificativă poate deveni, pentru înţelegerea prezentului, *o scurtă istorie a romanelor pe care nu le-a mai scris*. Este lapidara istorie pe care o va resuscita din propriile amintiri, publicând-o la *Jurnalul Literar,* editura iniţiată de exemplarul cercetător al literaturii exilului românesc, Nicolae Florescu.

Este pilduitor şi absolut memorabil gândul cu care Pavel Chihaia pune un punct final în relatările sale: „…un roman – accentuează el – nu este o idee, ci este o înfăptuire. Numai când se va întocmi o istorie a literaturii nescrise în ultima jumătate de secol, romanul *Ovidiu la Tomis* (pentru care nu a mai găsit îndemnul necesar să-l mai scrie) va căpăta o apreciere şi o consemnare pentru eternitate.”

Fără îndoială, felul în care s-au profilat, în cele mai mult de trei decenii, politicile culturale din post-comunismul nostru *sans rivage*, ne spune – fără putinţă de tăgadă – că nu va exista niciun viitor previzibil pentru o asemenea istorie. Desigur, s-a pretins – *de ochii lumii* – că acele *excomunicări* ideologice ar fi fost abolite. Dar nici romanul despre Ovidiu (cel care *chiar a fost scris* de Vintilă Horia) tradus în ediţii succesive în nenumărate ţări (*a binemeritat şi nobiliara consacrare a Premiului Goncourt*), nici alte opere de recunoscută şi rarisimă valoare (*Panorama literaturii române* a lui Basil Munteanu, impozanta operă a lui Eugenio Coşeriu – peste 50 de volume redactate în limbile spaniolă, italiană şi germană), nici scrierile din exil ale unor Alexandru Busuioceanu, Ştefan Baciu, Alexandru Ciorănescu, Horia Stamatu nu au fost şi nu se intenţionează a fi reintegrate/reintroduse în circuitul marilor valori ale culturii naţionale. Şi critica literară, şi casele de editură agreate de stat continuă, desigur tacit şi discret, linia politicilor culturale instrumentate cândva de Leonte Răutu. Ocultat şi pentru educaţie şi pentru marele public, întregul fenomen al literaturii exilului românesc e menţinut în zone *periferice*, la distanţă de tot ce ar situa-o într-un *centru al interesului, al studiilor aprofundate, al necesarelor clasificări şi interpretări specializate.*

Se subînţelege că, pentru faţadă, nu lipsesc aparenţele falacioase. Super-mediatizarea câtorva dintre figurile proeminente ale exilului (Ionescu, Eliade, Cioran) nu înseamnă nimic din perspectiva reintegrării întregului tezaur cultural în actualitate. Excepţiile nu estompează realitatea faptului că activitatea de *cercetare* nu doar ignoră, ci ocoleşte deliberat literatura şi publicistica exilului. Se pare că ele reprezintă un fenomen neliniştitor ce ar putea provoca *seisme* tocmai în sfera canoanelor şi a ierarhiilor, acelea ce încă se doresc cumva eternizate.

O privire asupra istoriilor literare de după 1989 confirmă această latentă stare de lucruri. În *Istoria* lui Nicolae Manolescu, de pildă, e vizibilă marginalizarea, total nejustificată, a unor scriitori şi opere de importanţă majoră, care ar fi putut produce acele schimbări, cu adevărat necesare, în canonul literaturii române. Desigur, întâlnim numele unor autori de prestigiu şi notorietate europeană, care au creat atât în perioada cât au trăit în ţară, cât şi, ulterior, în exil. Dar, în cele mai fericite cazuri, ei sunt abia amintiţi. Când totuşi se întâmplă să se vorbească despre unii, aceştia sunt expediaţi cu câteva consideraţii superficiale şi – în substanţa lor – evident depreciative.

(Continuare la pag. 31)

Un mit brahmanic şi versiunea românească a temei „jertfa zidirii”

Ioan St. LAZĂR

Motto: *Acolo, cred, în Bengal, am văzut cât de bine se înţelege folclorul românesc sau sud-est european, când se înţeleg izvoarele acestor civilizaţii asiatice. De acolo am relevat firul cu istoria, mai precis, cu protoistoria neamului românesc.* (M. Eliade)

Omologia pe care Cl. Lévi-Strauss o stabileşte finalmente între gândirea primitivă („sălbatică”) şi cea modernă (1) constituie o premisă peremptorie pentru „o mai dreaptă cinstire” şi recuperare a „ontologiei arhaice” în actualitate (2). De altfel, nu sunt puţine preocupările de hermeneutică „arheologică” (Paul Ricoeur), care contra-balansează tendinţa raţionalistă de *demitificare* a lumii (Marx, Nietzsche, Freud, Lévi-Strauss) cu tendinţe de remitificare a lumii (Jung, Heidegger, Van der Leuwe, Eliade) în ideea restabilirii acordului organic al Omului/Societăţii cu Natura/Totul universal (3).

Evoluţia acestei tendinţe – prezentată recent de V. Tonoiu într-un discurs ce vizează îndeosebi încadrarea lui Mircea Eliade în contextul modern de recuperare a valorilor arhaice/mitice perene pentru un „nou umanism” (4) – nu este deloc scutită de contradicţii; ea comportă o dialectică deseori „pe muchie de cuţit”, care trebuie să răspundă la o serie de întrebări cheie precum: Există „în profunzime” o structură identică a problemelor umane şi a soluţiilor lor în pre-istorie ca şi în istorie? Dacă da, atunci, poate această structură identică să fie considerată drept unică, iar perspectiva asupra ei poate fi „osificată”? Dacă nu, comportă această structură identică, la cele două niveluri temporale, unele particularităţi cronotopice inerente? În acest caz, cele două ipostaze (A1, A2) ale aceleiaşi structuri se aşează una în continuarea celeilalte sau pot fi privite ca două modalităţi complementare ale unicei structuri? Dacă este vorba de continuitatea ipostazelor, cum poate fi configurată dialectica devenirilor, iar dacă este vorba de complementaritate, cum se reliefează gradul funciar de interdependenţă inerent acesteia? În sfârşit, dacă lucrurile se inserează în relaţia dialectică dintre Parte şi Întreg, ce fel de sens are devenirea lor: un sens istoric ascendent, ori unul an-istoric, egal cu sine? Este posibil ca lucrurile să aibă (simultan sau succesiv) două planuri de referinţă: unul istoric, „profan”, iar celălalt an-istoric, transcendent? Dacă da, cine le situează în aceste planuri, poate avea în acelaşi timp o gândire contingentă şi o gândire transcendentă? Cum se îmbină acestea într-o „critică a raţiunii pure” modernă?

Vom încerca să ne aplicăm asupra acestei suite de întrebări problematice prin analiza comparativă a mitului Demiurgului şi Operei sale, aşa cum se prezintă într-un mit brahmanic şi în balada/legenda românească despre Meşterul Manole şi Mănăstirea Argeşului, respectiv, într-un text „preistoric” şi în altul „istoric”. Această comparaţie nu s-a făcut de către Mircea Eliade în strălucitele sale *Comentarii...* sau ulterior (5), iar noi, apropiind texte de la niveluri temporale diferite, vizăm deocamdată mai mult metodologia şi mai puţin hermeneutica în cauză (6).

Mitul indic, evocat de Heinrich H. Zimmer, în 1946 (7), de Mircea Eliade, în 1968 (8), dramatizează conflictul dintre Suveranul demiurgic Indra şi Artizanul/Constructorul Viçvakarman, între care este interpus ca mediator însuşi Suveranul Suprem, Brahma. Nemulţumit de magnificul palat (reşedinţa zeilor) ridicat de Viçvakarman, Indra îi cere acestuia să înalţe o altă construcţie, durabilă şi fără pereche, ceea ce Viçvakarman, epuizat şi jignit, refuză, plângându-se totodată Zeului Cosmocrator. Observăm uşor o construcţie aproape simetric inversă celei din balada *Meşterul Manole!* Dar să continuăm: Brahma vesteşte vanitatea zeului Indra, deghizându-se într-un băiat miraculos care face să apară pe pereţi mulţimile nenumărate de Indra care au trăit anterior în Marele Timp şi între care se va integra obiectiv şi zeul Indra, diminuându-se. În aceste condiţii, deducem că opera Artizanului divin, capabil, desigur, şi de alte noi construcţii, îşi constituie „raţiunea suficientă” în relativitatea valorică.

Simetric invers (iar asemenea situaţii sunt relativ frecvente – v. cap. *Mitologia comparată* în eseurile semiotice *Despre sens* ale lui A.J. Greimas), textul românesc (credem că-l putem considera mit (9) şi datorită acestei simetrii la o structură mitică certă) nu se raportează la panteonul divin – altfel spus, la planul an-istoric, al Eternităţii –, ci aduce aceeaşi dispută/„dramă” Suveran-Artizan sau Mare-Mic în planul uman şi istoric. La cererea domnitorului, Meşterul Manole ridică, cu preţul jertfirii unei jumătăţi din fiinţa sa creatoare (Ana şi copilul), un sanctuar (o construcţie menită funcţional să se situeze şi în planul divin/etern) – iar exegeza textului a pedalat până acum mai ales pe „mitul” jertfei umane pentru zidire (10). Dar disputa/drama continuă, având un deznodământ tragic, necunoscut în panteonul zeiesc: Suveranul uman (care în plan istoric cumulează şi atributele Suveranului Suprem religios) accede să confere mănăstirii, deopotrivă cu sacralitatea spaţială (de *centrum mundi*), şi pe cea temporală *sine qua non*. Adică să pună temelia stabilităţii în Haosul istoriei, să întemeieze, în chiar limitele spaţio-temporale aparente, Cosmosul/Lumea sa eternă, sacră. Or, Manole, resimţind o potenţialitate creatoare internă perpetuă (simetric lui Viçvakarman!), ignoră limitele contextuale şi îşi ia o libertate transgresivă, ideală, când afirmă domnitorului că mai poate ridica alte lăcaşuri care să-l întreacă pe acela în care, prin jertfă, se instalase deja sacralitatea şi care „să multiplice sacrul pe pământ” (11).

Actul final al legendarului Negru Vodă, pedepsindu-l pe Manole pentru „căderea în *hybris*” (12), se poate traduce prin năzuinţa de a da sens şi valoare durabile Actului istoric/operei de creaţie temporală. În acest sens, pentru a-i asigura transcendenţa în spaţiu este nevoie de jertfa unei „jumătăţi”, pentru a-i asigura transcendenţa în timp este nevoie de jertfa şi a celeilalte „jumătăţi”; întemeierea transcendenţei (spaţio-temporale a) Creaţiei comportă o jertfă dublă, totală (j1 + j2 = J). Condiţia jertfei, necunoscută Artizanului divin (decât, poate eufemistic, prin sudoare ori oboseală), este însă specifică Artizanului uman în istorie.

Pentru că, în planul transcendent (al duratei eterne), opera trebuie să-şi păstreze potenţialul creativ de la începutul întemeierii sale, suveranii umani – iniţiaţi în ale „sacrului” – asigură, în planul istoric/profan, „ritualul jertfirii reale a meşterilor constructori, îndeplinind deopotrivă aşteptarea”/predestinarea îndatinată a acestora (13). Dar nu numai pentru aceasta, deoarece mitul, „constelând” în discursul său epico-dramatic „expresiile” unor asemenea credinţe şi rituri arhaice şi perene (14), depăşeşte, de fapt, orizontul lor magic în care subiectul uman se înclina/se integra fatal în obiectivitatea transcendentă. Dacă la nivelul ultim al acesteia, nivelul lui Brahma, contrariile se relativizează până la anulare în misterul Eternităţii/Totalităţii (15), în orizontul istoric opoziţia Mare-Mic în legătură cu Actul/Opera (deci opoziţia Mare – Act/Operă – Mic este ireductibilă. În acelaşi timp, însă, ierarhia/„recesivitatea” (16) ei tinde să devină reversibilă (Micul să prevaleze moral în raport cu Marele), întrucât subiectul uman de data aceasta, dobândind conştiinţa forţei sale creative, tinde să şi-o afirme în absolut, înfruntând limitarea şi revitalizarea contextuală şi obiectivă – ceea ce-i conferă o măreţie tragică (17).

Nu altfel sunt eroii dramei antice greceşti, pentru care Olimpul, cu „liberul” său „arbitraj” discreţionar, constituie o frână în rezolvarea problemelor prioritare ale societăţii şi individului (18). Se produce o „ruptură” faţă de tradiţia religioasă, care configura, prin metafora dramatizată a mitului, „axiome cosmologice” (19) ale Naturii şi ale Cosmosului instituit de zei în aproape absenţa omului. Dimpotrivă, acum apar semi-zei şi eroi întemeietori noi, purtători ai aspiraţiilor omului – *faber*, care îşi afirmă, şi prin (auto)sacrificiul fiinţei, potenţialul creativ şi demnitatea în raport cu vicisitudinile obiective ori subiective. Lucrurile se explică, desigur, prin amplificarea activităţii (clasei) productive şi democratizarea (limitată) a statului, iar acelaşi raport face ca noua mitologie istorică să nu mai fie legată de ritualuri (zeii sunt îndepărtaţi în panteonul lor) şi să devină, de fapt, literatură pe măsura Omului (20).

Aparenta noastră digresiune în spaţiul şi timpul antic grecesc – care cunoaşte nu tocmai surprinzătoare sincronisme culturale cu cel indic (21) – ne poate sugera, în lipsa atestărilor concrete, dar pe baza analogiei, cum trebuie că s-a realizat „ruptura de nivel” şi între miturile „claselor” sociale tripartite din spaţiul indo-european căruia îi aparţin cele două mituri comparate de noi. Căci, evident, între aceste două mituri există o „ruptură”.

În sens social – pentru că unul aparţine originar „castei” religioase, iar celălalt, clasei producătorilor, respectiv „confreriei” de zidari. În sens istoric – pentru că la început a fost mitul religios, aplicat cunoaşterii obiective şi proiectând acţiunile umane în planul etern, respectiv în „haina” fiinţelor imaginare învestite cu nemurire. Vom observa că, pe terenul indic, „încremenit sub autoritatea Vedelor” (22), nu ar fi fost posibil, în continuitatea celui brahmanic, un mit „profan” istoric, ca replică a lui *homo faber*, pentru că, de la *Bhagavad-gita* până în epoca modernă, concepţia indică asupra Actului/Operei/Acţiunii proiectează primatul necesităţii obiective, nu al eticii subiectiv-istorice (23). Întâlnim însă primatul acesteia din urmă pe teren european, respectiv în spaţiul grecesc şi în cel daco-getic (ulterior românesc), al unei străvechi civilizaţii, trăind prin îndelungate epoci de cotropiri şi distrugeri (24) cu nostalgia durabilităţii constructive. Aici, mesajul relativităţii Actului/Operei – respectiv un mit echivalent celui brahmanic (conform şi altor echivalenţe din spaţiul mitic indo-european – v. G. Dumézil: *Jupiter, Mars, Quirinus*) – nu a supravieţuit (nici conexat mitului zidarilor!); aceasta nu numai datorită dispariţiei elitei religioase geto-dace după cucerirea romană, ci, în primul rând, datorită specificului spiritual al zonei geografice europene de impact, zonă „saturată” de istorie, în care funcţionează principiul „solidarizării axiologice” în comparaţie cu spaţiul şi timpul indic/oriental al „desolidarizării axiologice” (25).

Şi totuşi, în pofida acestei „rupturi” organice, între cele două texte comparate există corespondenţe structurale care denotă o continuitate şi unitate revelatoare în condiţiile perspectivei ontologice şi estetice pe care o propunem.

Vom observa mai întâi că, atât în mitul pre-istoric, cât şi în textul istoric şi, propriu-zis, în fiecare secvenţă a lor, intriga desfăşurării epico-dramatice ţine de valorizarea Actului de creaţie, ceea ce, pe un plan larg, se raportează la sensul Actului/acţiunii/operei – o problemă cardinală în filosofia indică (26), dar şi în cea europeană (27).

Ca atare, fiecare secvenţă are o structură ternară, incluzând disputa a doi protagonişti vsv de Act/Operă, iar textul, înlănţuirea de secvenţe, este un ciclu de structuri ternare la diferite niveluri de semnificaţie.

Astfel, în mitul brahmanic, se pot decela, la o primă privire, următoarele structuri ternare în ciclu:

I – Indra – Operă - Viçvakarman;
II – Brahma – Act/Operă - Viçvakarman;
II – Brahma – Act/Operă - Indra,

iar în mitul românesc:

I – Manole – Operă - Meşteri;
II – Manole – Operă - Ana;
III – Domnitor – Operă - Manole.

Dacă ţinem seama că, în fiecare asemenea secvenţă/structură, unul dintre protagonişti este un iniţiat (în plan demiurgic) de nivel superior celuilalt protagonist, care şi el are potenţialităţi creatoare, însă corespunzător mai limitate (exemplu: Ana – în planul real, Manole – în plan transcendent, Viçvakarman – în plan etern), rezultă că, în fiecare text avem multiplicată o structură unică de tip „recesiv”, care se poate transcrie, la un nivel de abstractizare şi generalizare mai înalt, astfel:

Iniţiat - Act/Operă - iniţiat sau/şi Mare-Act/Operă - mic.

→

Homo sapiens

Accentuând ideea iniţierii în cunoaşterea condiţiilor transcendenţei, sugerăm posibilitatea ca aceste mituri să fi fost la origine iniţiatice şi să le putem considera mituri ale transcendenţei Operei/Actului. Ele relevă, astfel, în variante sau la niveluri diferite, de fapt, un singur mit – al transcendenţei Actului/Operei, un mit cu structura ternară menţionată mai sus. Aceasta este, însă, o structură „de adâncime" manifestată „la suprafaţă" în două ipostaze social-istorice şi geografice diferite având aceeaşi „axiomă cosmologică dramatizată" drept numitor comun: Actul/Opera mediază între niveluri diferite.

În mitul brahmanic palatul zeilor construit de Viçvakarman „mediază" între nivelul revolut al palatului anterior şi idealul de palat al zeilor (în viziunea zeului Indra), între trecut şi un viitor ca „prezent etern". Destabilizarea efectuată verbal şi efemer de către orgoliul lui Indra ca expresie a dinamismului inerent actelor/faptelor şi lucrurilor lumii, nu are câştig de cauză, fiindcă Brahma instituie un nivel superior tuturor acestora, imobil şi imuabil, din care Indra (ca Lucifer?) „cade", relativizându-se (între alţi „mii de Indra"!).

În mitul istoric românesc, *Actul/Opera/Biserica* „mediază" între nivelul Istoricităţii/Profanului (din care provine) şi planul Eternităţii/Sacralităţii (în care ajunge). Şi aici, decizia – proiecţia unicală a Bisericii nou zidite, în Eternitatea funcţionalităţii ei sacrale, aparţine Voievodului/Suveranului (care îmbină *Regnum* şi *Sacerdotium*), în timp ce Meşterul Manole – care acum corespunde nu lui Viçvakarman, ci lui Indra – este, ca şi acesta, relativizat, chiar anulat, prin pedepsirea tragică.

Aşadar, posedând o dublă semnificaţie (contingentă şi transcendentă), Actul/Opera polarizează la nivelurile corespondente protagoniştii săi, care, în cele două mituri, sunt „avataruri" ale principiilor caracteristice nivelurilor respective. Disputa lor vizând transcenderea Actului/Operei se realizează prin sentinţa Iniţiatului demiurgic superior (cel Mare) şi execuţia nevoită a supusului (cel Mic). Sacrificiile – cel total, al Anei şi al lui Manole, care-şi pierd fiinţa trupească, şi cel mintal (28), al lui Indra (!), care-şi relativizează orgoliul – au o etică obiectivă, integrând „victimele" în orizontul necesar/„aşteptat" al Transcendenţei, al Dharmei.

În acest fel, pe firmamentul onto-axiologic, se proiectează o aceeaşi soluţie umană, preistorică şi istorică: Actul/Opera trebuie realizată ca o necesitate şi o datorie funciară a celui dotat cu potenţele creatoare şi, în pofida diminuărilor din planul real istoric sau din cel al Eternităţii, trebuie proiectată în durata perenă; la fel, problema suferinţei/sacrificiului creatorului primeşte o dezlegare catharhică prin însăşi Opera sa (!), instituită în perenitate. O concluzie logică, demonstrată prin ipostaze complementare – concluzie aspră, trecută prin experienţa *hybrisului* şi imperativul obiectivităţii, dar înălţătoare prin sensul ei finalmente, activ, constructiv. (29)

La aceste consideraţii finale am ajuns cercetând comparativ două mituri „simetric inverse" din arealul indo-european dedicate durabilităţii Actului/ Construcţiei/Creaţiei/Operei şi implicit, jertfei necesare pentru impunerea acestora în existenţă şi valoare. Interesându-ne îndeosebi articulaţiile metodei, nu am făcut apel la resortul cosmogonic al acestor mituri deşi el este subiacent: ...*se jertfeşte* (real sau mental – n.n. I.St.L.) pentru că *aşa s-a făcut la început, când au luat naştere lumile şi pentru că numai aşa se însufleţeşte un lucru şi i se conferă realitate şi durată* – sublinia, hermeneutic, M. Eliade care adăuga: „Evident, sensul acesta originar a fost în cele mai multe cazuri uitat. Dar prezenţa lui e pretutindeni identificată." (30)

Ceea ce, credem, am sugerat şi noi, mai sus.

ADDENDA: La textul de mai sus, scris şi publicat în urmă cu 40 de ani (în lucrările Congresului Culturii Populare Danubiene, ediţia I, la Giurgiu), nu am de eliminat sau de adăugat ceva, decât să menţionez că, în volumul meu din 2003, unde l-am publicat în limba română (*Călătorie de recunoaştere* (*Studii de etnologie, folclor şi artă populară*), Râmnicu Vâlcea, Ed. Patrimoniu, 2003, pp. 83-96) şi din care l-am extras aici, era inclus în capitolul „Corelaţii la universalitate", în care şi pentru *Mioriţa* am relevat analogii cu lumea indiană antică.

Preocupările mele în continuare, vizând şi acest text, sunt să studiez şi să promovez o viziune personală despre devenirea mitului şi a literaturii, marcată printr-un graf pornit din viziunea sincronic-diacronică ternară a lui Aristotel şi din aceea quinternară a lui Northrop Frye. Potrivit gândirii mele, există, holistic vorbind, trei moduri şi trei epoci de creaţie. Modurile sunt: magico-mitic, mito-poetic şi, respectiv, mimetic/realist-poetic, corelative cu desacralizarea lumii în gândirea europeană; modurile sunt sincrone în tot timpul, dar, în diferitele epoci,

câte unul devine dominant şi de la el primeşte numele şi epoca respectivă – aşadar, epoca magico-mitică, epoca mito-poetică şi epoca mimetică/realist-poetică. Pe traseul acestor epoci, mitul, desprinzându-se de ritualul magic, îşi pierde semnificaţia sacrală şi devine poveste-basm, pentru ca, în epoca modernă, să apară „sfâşiat" în terţe texte literare, rămânând, totuşi, latent în memoria culturală.

Am dezvoltat această teorie în mai multe studii, publicate, remarcând adecvarea sa perfectă la folclor (domeniul literar „cel mai formalizat" – Mihai Pop), iar ultima dată l-am probat în studiul *Mioriţa prin moduri şi epoci de creaţie,* apărut, mai întâi în revista *Portal-Măiastra* şi reluat în *Caietele ASER* (Asociaţia de Ştiinţe Etnologice din România), *1918-2018. Un secol de studii asupra culturii tradiţionale româneşti*, nr. 15/2018, Bucureşti, Editura Etnologică, 2019, pp. 34-49.

În ce priveşte textul abordat în studiul de faţă, interesant este că, în titlurile sale (puse din secolul al XIX-lea), accentul cade când pe Meşter („Meşterul Manole"), când pe Operă („Legenda Mănăstirii Argeşului"), niciodată pe victima sacrificată, ceea ce denotă o ambiguitate intrinsecă şi latentă în timp. Totodată, varianta „clasică" (a lui Alecsandri) îmi pare că, lipsindu-i unele accente funciare, nu poate fi revendicată decât parţial de arhetipul (neatestat!) al modului şi epocii de creaţie magico-mitică indo-europeană. Este mai degrabă produsul epocii mito-poetice medievale şi poate fi asociat cu multiple alte variante dintr-un larg areal cuprins între Rusia – Caucaz – Balcani până în lumea celtică anglo-saxonă; de la acest nivel diacronic, păstrând canavaua epico-dramatică quasi-iniţială, a dezvoltat până în epoca modernă accente şi sensuri inedite (deşi intrinseci în matricea textului), între care, ca un exemplu, *Permanenţa tragicului* (Horia Bădescu).

Demonstraţia acestor idei sper să o realizez într-un timp ulterior, de-mi va fi hărăzit de Sus.

Note

1. Cl. Lévi-Strauss: *Gândirea sălbatică. Totemismul azi,* Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, 1970.
2. Vasile Tonoiu: *Ontologii arhaice în actualitate,* Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, şi Enciclopedică, 1989.
3. Paul Ricoeur: *Le conflict des interpretations. Essais d'erméneutique,* Paris, Editions du Seuil, 1969, p. 25 şi urm. V. şi Paul Ricoeur: *Eseuri de hermeneutică*, Bucureşti, Ed. Humanitas, 1995, p. 27.
4. V. Tonoiu: *Ontologii arhaice*..., 1989, pp. 45-74 ş.c.l.
5. Mircea Eliade: *Comentarii la legenda Meşterului Manole*, Bucureşti, Ed. Publirom, 1973, reluate în Mircea Eliade: *Drumul spre centru.* Antologie alcătuită de Gabriel Liiceanu şi Andrei Pleşu, Bucureşti, Ed. Univers, 1991, pp. 388-483.
6. Ioan St. Lazăr: *Un mit brahmanic şi viziunea românească a temei „Jertfa Zidirii",* în vol. *Izvoare* nr. 5, *Ioan St. Lazăr,* documentar de Gheorghe Deaconu, Rm. Vâlcea, 1993, pp. 70-73, şi *Un mith brahmanique et le version roumaine du thème „Le sacrifice de l'enmurement"*, în vol. *Actes du premier Congrès International de la Culture Populaire Danubiènne,* Giurgiu – Roumanie, 2-7 octobre, 1993, pp. 49-53. Unele aspecte şi în teza noastră de doctorat (1988).
7. H. Zimmer: *Parada furnicilor,* în vol. H. Zimmer: *Mituri şi simboluri în civilizaţia indiană*..., Bucureşti, Ed. Humanitas, 1994, pp. 7-15.
8. Mircea Eliade: *Images et symbols. Essai sur le symbolique magic-religious,* Paris, Gallimard, 1969, p. 77.
9. George Călinescu: *Istoria literaturii române de la origini până în prezent,* Bucureşti, Ed. Fundaţiilor Regale, 1941, identifică balada despre Meşterul Manole ca „mit al creaţiei", mit estetic, şi îl consideră unul din „miturile fundamentale ale literaturii române".
10. Prin raportare la lumea indiană, Meşterul Manole ar face parte din „casta" a treia, a producătorilor, în cadrul ideologiei celor „trei funcţiuni" social-spirituale indo-europene (cf. viziunii lui George Dumézil: v. măcar *Prefaţă* la vol. *Mit şi epopee,* vol. I, II, III, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, 1993) şi credem că ar fi semnificativă o asemenea aplicaţie a acestei ideologii şi la textele româneşti.
11. După cum scria, la un extemporal, un elev al nostru, Lucian Miulescu (clasa a XI-a), în 1992.
12. Ca „vină" a eroului tragic (cf. Aristotel), George Dumézil relevă chiar „trei păcate ale eroului", „săvârşite fiecare împotriva principiului uneia dintre cele trei funcţiuni indo-europene" (cf. *op. cit.*, pp. 456-459, 527). Să reţinem, totuşi, că nu toţi eroii tragici au „cele trei păcate" şi că George Dumézil îşi demonstrează teza cu o parte din eroii mitici.
13. Mircea Eliade: *Comentarii*..., în vol. M.E.: *Drumul spre centru*..., 1991, pp. 410-414 şi urm.
14. Vezi şi Nicolae Belmount: *Les croyances populaires comme récit mythologique*, în *Uomo e cultura*. Sf. Flaccovio Editore Palermo, III, nr. 5-6, 1970, pp. 47, 55.
15. Vezi şi Mircea Eliade: *Méphistophele et l'androgyne*, NRF, Gallimard, 1962, p. 177..., 1943, p. 9.
16. Mircea Florian: *Recesivitatea ca structură a lumii,* Bucureşti, Ed. Eminescu, vol. I, 1983, vol. II, 1987.
17. Horia Bădescu: *Meşterul Manole sau imanenţa tragicului*, Bucureşti, Ed. Viitorul Românesc, 2001, pp. 20-23 (ediţia 1986).
18. Käte Hamburger – apud Clio Mănescu: *Mitul antic elen şi dramaturgia contemporană.* Bucureşti, Ed. Eminescu, 1997, p. 32.
19. Mircea Eliade: *Comentarii*..., 1943, p. 9.
20. Ernesto Grassi – apud Clio Mănescu: *Mitul antic*..., 1977, p. 30.
21. Vezi, între alţii, G. Dumézil: *op. cit.*, pp. 527-539.
22. Anton Dumitriu: *Culturi eleate şi culturi heracleitice*, Bucureşti, Ed. Cartea Românească, 1987, pp. 31-33, 78 ş.a.
23. Sergiu Al. George: *Filosofia indiană în texte*..., Bucureşti, Ed. Ştiinţifică, 1971, pp. 31-34.
24. Mircea Eliade: *De la Zalmoxis la Genghis-han*, Bucureşti, Ed. Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1980, pp. 249-250, precum şi Mircea Eliade: *Drumul spre centru*..., 1991, pp. 474-475.
25. Anton Dumitriu: *Culturi eleate şi culturi heracleitice*..., 1987, pp. 173-188, îndeosebi 186.
26. Sergiu Al. George: *Filosofia indiană în texte*..., 1971, pp. 32-35.
27. Anton Dumitriu: *Culturi eleate şi culturi heracleitice*..., 1987, pp. 126-127, şi urm.
28. Sergiu Al. George: *Filosofia indiană în texte*..., 1971, p. 33.
29. Anton Dumitriu: *Culturi eleate şi culturi heracleitice*..., 1987, p. 187.
30. Mircea Eliade: *Drumul spre centru*..., 1991, pp. 428-429.

Greşeli în utilizarea verbului (II)

Acad. Gabriela PANĂ DINDELEGAN

Scrierea verbelor cu „î" şi „â". Pentru litera „î", se utilizează două semne grafice în funcţie de poziţia literei în cuvânt: se utilizează „î" la finală de cuvânt, ceea ce corespunde infinitivului (*a doborî, a hotărî, a omorî*); se utilizează „î" la început de cuvânt (*încălzi, închiria, îngădui, îngăima, înscrie, înţelege*), literă păstrată şi în condiţiile ataşării unui prefix (*preîncălzi, supraîncălzi, reînscrie, preînscrie, subînţelege, subînchiria*) sau în condiţiile ataşării prefixului negativ *ne-* + element de compunere (*nemaiîntâlnit, nemaiîndrăznind, nemaipreaîndrăznind*). Se recurge la „â" în interiorul cuvântului, literă prezentă atât în radical (*a cânta, a mângâia, a pârâi*), cât şi în marcarea flexionară a indicativului şi a conjunctivului (1 şi 2pl.), a perfectului simplu, a mai-mult-ca-perfectului, a gerunziului, a participiului ((*să*) *hotărâm*, (*să*) *hotărâţi, hotărâi, hotărâsem, hotărând, hotărât*); se păstrează „â" şi în combinaţie cu sufixe lexicale (*hotărâtor, coborâtor*). Orice amestec al acestor reguli înseamnă producerea greşelilor ortografice (greşit: *a hotărâ, a ânţelege, a preâncălzi, a supraâncălzi, a mîngîia, a cînta, hotărîm, hotărîi, hotărînd, hotărît, hotărîtor*). O atenţie specială trebuie acordată, în cadrul *aceluiaşi* cuvânt, grafiei diferite în funcţie de poziţia literelor „î" şi „â": *a hotărî*, dar *hotărâm, hotărâţi, hotărâsem, hotărând, hotărât.* (Regulile de scriere cu „â" şi „î" privesc, în egală măsură, şi alte clase lexico-gramaticale (vezi, de exemplu, *încât, îndemână, întâi, întrucâtva*), dar am preferat să le discutăm în cadrul verbului, date fiind situaţiile cu greşelile cele mai frecvente.)

Indicativul prezent. Graiurile din zona sudică se caracterizează prin extinderea omonimiei (identităţii de formă) 3sg. ind.prez. = 3pl. ind.prez. la verbe de conjugarea a II-a, a III-a, a IV-a (*el, ei vede; el, ei merge; el, ei sare; el, ei iubeşte*), astfel că omonimia 3sg. + 3pl. este, în zona sudică, generală (vezi şi verbele neregulate *el, ei este; el, ei are*). Tiparul flexionar sudic nu este acceptat de norma literară, unde flexiunea verbelor de conjugarea I diferă de a celor de conjugarea a II-a, a III-a, a IV-a; la conjugarea I apare omonimia 3sg. = 3pl., în timp ce la conjugările a II-a, a III-a, a IV-a (cu infinitivul în „-i"), apare omonimia 1sg. = 3pl. (corect: *el, ei cântă*, dar *eu, ei văd; eu, ei merg; eu, ei sar; eu, ei iubesc*). Tipul de paradigmă *el, ei merge* este numită, greşit, ca *eroare de acord;* în realitate, este o greşeală de flexiune verbală, datorată extinderii în limba literară a unui tipar flexionar regional.

Conjunctivul. La persoana a 3-a sg. şi pl. a conjunctivului prezent al verbului *a avea*, forma corectă este *să aibă*, nu *să aibe*. Verbele *a da, a sta, a bea, a vrea* au ca forme literare de prezent conjunctiv 3sg. şi pl. *să dea, să stea, să bea, să vrea;* regional, circulă şi formele *să deie, să steie, să beie, să vreie,* neacceptate de norma literară.

Imperfectul. Pentru verbele neregulate *a da, a sta,* formele corecte sunt *dădeam – dădeai – dădea – dădeam – dădeaţi – dădeau; stăteam – stăteai – stătea, stăteam – stăteaţi – stăteau,* cu reduplicare (dublare a silabei din radical); formele fără repetare de silabă (*dam, stam*), dar şi cele cu repetare, însă cu pronunţie regională (*dedeam, steteam*) sunt greşite.

Verbele *a vrea, a voi.* În conjugarea verbelor sinonime *a vrea*, *a voi*, se preferă înlocuirea lui *a vrea* cu *a voi* acolo unde formele lui *a vrea* sunt fie ambigue (vezi *el vrea*, formă ambiguă corespunzând atât prezentului, cât şi imperfectului 3sg.), fie rare. Ca atare, în locul imperfectului *eu vream* (rar), *el vrea* (ambiguu), se recomandă *eu voiam, el voia*. Sunt însă total greşite formele rezultate din amestecul celor doi radicali: *vroiam, vroiesc, a vroi, vroind, vroit*.

Perfectul simplu. Limba literară foloseşte perfectul simplu numai în stilul beletristic, la persoana a 3-a, unde apare ca timp narativ. Utilizarea cu întreaga paradigmă (la toate persoanele) caracterizează numai subdialectul oltenesc, unde are valoare temporală, fiind utilizat pentru marcarea trecutului recent. Ca atare, utilizarea perfectului simplu la persoanele 1, 2 sg. şi pl. într-un registru de limbă literară este greşită.

Pentru verbe cu infinitivul în „-i", persoanele 1 şi a 3-a sg. se deosebesc ca grafie şi ca pronunţie, persoana 1 scriindu-se cu doi „i" (*eu citii, eu sării*) şi pronunţându-se cu diftong ([či-tii̯]), iar persoana a 3-a scriindu-se cu un singur „i" (*el citi, el sări*), pronunţat

ca „i" vocalic ([či-ti]); atunci când există un „i" şi în radicalul verbului (tipul *a se sfii*), forma de persoana 1 se scrie cu trei „i" (*mă sfiii* [sfi-ii̯]), iar cea de persoana a 3-a cu doi „i" (*se sfii* [sfi-i]);

Verbele de conjugarea a III-a cu perfectul simplu în „-se" şi participiul terminat în „-s" sau în „-t" (tipul *merge – mersei – mers; frige – fripsei – fript*) îşi schimbă accentul la pluralul perfectului simplu, acesta trecând de pe finalul formei pe radical (*mers<u>e</u>i, dar m<u>e</u>rserăm – m<u>e</u>rserăţi – m<u>e</u>rseră; frips<u>e</u>i*, dar *fr<u>i</u>pserăm, fr<u>i</u>pserăţi – fr<u>i</u>pseră*). Sunt greşite pluralele cu accentul pe finală (*mers<u>e</u>răm – mers<u>e</u>răţi – mers<u>e</u>ră; frips<u>e</u>răm – frips<u>e</u>răţi – frips<u>e</u>ră*). Formele corect accentuate primesc şi alternanţă vocalică (*înt<u>oa</u>rserăm, nu întors<u>e</u>răm; sc<u>oa</u>serăm, nu scos<u>e</u>răm*).

Mai-mult-ca-perfectul. Norma literară recomandă generalizarea mărcii „-ră-" pentru toate persoanele pluralului (*lucraserăm – lucraserăţi – lucraseră*), eliminându-se formele variante fără „-ră-" pentru persoanele 1 şi 2pl. Ca atare, o paradigmă mixtă de tipul *noi lucrasem, voi lucraseţi*, dar *ei lucraseră* este greşită din punctul de vedere al normei literare actuale. Este, de asemenea, greşită forma regională de pers. a 2-a sg. cu desinenţa „-i" (*tu lucrasei, tu spusesei*, în loc de formele literare cu desinenţa -şi: *tu lucraseşi, tu spuseseşi*).

Imperativul. Spre deosebire de celelalte valori din flexiune, pentru care forma afirmativă şi cea negativă se deosebesc numai prin marca de negaţie *nu* (*cânţi* vs *nu cânţi*, *cântam* vs *nu cântam, am cântat* vs *nu am cântat*), inclusiv în cazul imperativului negativ plural (*cântaţi!* vs *nu cântaţi!*), forma imperativului negativ singular este diferită de cea afirmativă, fiind omonimă (identică) cu forma infinitivului (*mergi!*, dar *nu merge!; pleacă!*, dar *nu pleca!; citeşte!*, dar *nu citi!*). Mai ales pentru imperativele neregulate (*du!, fă!, zi!*), apare frecvent greşeala de extindere a identităţii de formă afirmativă şi negativă şi în cazul imperativului singular. Ca atare, în locul construcţiilor corecte *fă!* şi *nu face!; du!* şi *nu duce!; zi!* şi *nu zice!*, se extind, greşit, construcţiile: *fă!* vs *nu fă!; du!* vs *nu du!, zi!* vs *nu zi!*

La imperativul afirmativ şi negativ al verbului neregulat *a fi,* se amestecă adesea formele cu un „i" şi cu doi „i"; corect: *fii!* vs *nu fi!*, unde *fii!* include al doilea „i", ca desinenţă de persoana a 2-a imperativ singular, în timp ce *nu fi!* include un singur „i", ca marcă de infinitiv.

În cazul ataşării de clitice pronominale postpuse, este nerecomandabilă deplasarea accentului de pe radical pe finalul formei (incorect: *spun<u>e</u>ţi-le!;* corect: *sp<u>u</u>neţi-le*!).

Gerunziul. În structura grafică a anumitor verbe de conjugarea I, cu radicalul terminat în „i", grupul de litere „ii" apare ca rezultat al vecinătăţii literei finale a radicalului cu prima literă a sufixului de gerunziu (*apreciind, copiind, subliniind, variind*). Tot astfel se comportă şi câteva verbe cu infinitivul în „-i" (*a fi, a şti; fi + ind > fiind, şti + ind > ştiind*).

În româna vorbită neliterară, caracterizată prin tendinţa de evitare a hiatului (două vocale pronunţate în silabe diferite), pentru gerunziile cu doi „i", este greşită reducerea în pronunţare a grupului „ii" la o singură vocală (*fiind > find, ştiind > ştind, variind > varind*).

Forme compuse. Sintagma *forme compuse* desemnează formele din flexiunea verbală alcătuite din verb auxiliar + participiul sau infinitivul verbului lexical, corespunzând perfectului compus (*am plecat*), viitorului (*voi pleca*) şi condiţional-optativului (*aş pleca*). În mod curent, în româna actuală standard, auxiliarul precedă participiul/infinitivul verbului lexical. În exprimări emfatice şi/sau arhaizante, topica poate fi inversată, ceea ce atrage folosirea obligatorie în scris a cratimei (*plecat-am, pleca-voi, vedea-te-aş*), chiar a două şi trei cratime, când se inserează şi un clitic pronominal sau două clitice (*dusu-s-a, dusu-l-a, văzutu-l-am, spusu-mi-s-a*).

În cazul viitorului, în afară de forma standard, cu auxiliarul *a vrea* + infinitiv (*voi pleca*), se mai folosesc alte două forme compuse, cu auxiliarul *a avea* + conjunctiv (*am să plec*) şi cu particula invariabilă o + conjunctiv (*o să plec*). Între ele există o diferenţă de registru: grupul *voi pleca* este preferat în limba scrisă şi în registrul formal, în timp ce grupurile *am să plec, o să plec* sunt preferate în registrul colocvial. Deci, nu este vorba de diferenţă de corectitudine, ci de circulaţie preferabilă în registre diferite ale românei literare.

În formele inversate, adesea clişeizate, se conservă forme verbale arhaice, cum găsim, de exemplu, în structurile inversate de condiţional-optativ, care păstrează forma arhaică de infinitiv lung cu valoare verbală (*fir(e)-ai să fii!, cântare-aş*). De reţinut că forma *fir(e)-ai*, de condiţional cu valoare optativă, este utilizată în imprecaţii de tip popular şi, ca atare, trebuie evitată în româna literară.

Alternanţe. În cazul verbelor neologice, unele se conjugă, ca şi verbele din fondul vechi, cu alternanţă vocalică (vezi alternanţa vocalică *o~oa* din *convoc – convoacă, provoc – provoacă*), în timp ce altele pierd alternanţa, păstrând radicalul intact (vezi *abrog – abrogă, aloc – alocă, disloc – dislocă, dizolv – dizolvă, evoc – evocă, invoc – invocă, revoc – revocă*). Generalizarea unui singur tipar (numai cu alternanţă sau numai fără alternanţă) este greşită: sunt greşite atât forme ca *el invoacă, el disloacă, el evoacă,* cât şi forme ca *el convocă, el provocă.* În caz de nesiguranţă, recomandăm verificarea cu una dintre lucrările normative în vigoare (DOOM[3], ÎOOP[6]).

Homo sapiens

Eternitatea lui Eminescu

Marcel LUCACIU

Despre Eminescu ar trebui să scriem, dacă nu cu „necuvinte”, cu bătăile inimii noastre. În versul lui de o aleasă simţire s-au întrupat mireasma florilor de tei, suspinul izvoarelor, freamătul codrilor şi neliniştea mării...

Acest „poet în toată puterea cuvântului” (Maiorescu) a debutat într-o epocă ale cărei realizări literare notabile erau rarisime: *Pastelurile* lui Alecsandri şi poemul *Conrad* de Dimitrie Bolintineanu. Primele poezii (*La mormântul lui Aron Pumnul, De-aş avea, O călărire în zori*) abia dacă prevestesc marele talent de mai târziu. Dar apariţia lui Eminescu nu e un fenomen inexplicabil. El n-a fost un meteor pe cerul sărac al literaturii române, nici un Ceahlău semeţ înălţându-se în plină câmpie. Odată cu Eminescu, Poezia se întoarce la originaritatea-i specifică, la valenţele ei orfice. Lirica eminesciană reprezintă cea mai strălucită sinteză a poeziei populare, a limbii vechilor cronici, a întregii literaturi de până atunci. Tot ce a pătruns înlăuntrul sensibilităţii sale (istoria şi literatura română, literatura antică, *Imnurile Vedice*, operele lui Platon, Kant sau Schopenhauer etc.) a fost transfigurat până la nerecunoaştere graţie unui copleşitor har demiurgic. Poetul creează prin magia versului „o altă lume pe-astă lume plină de noroi” (*Epigonii*).

Formulări ca „luceafărul poeziei româneşti”, „poetul nepereche”, „ultimul mare romantic în ordine cronologică” sunt şablonarde şi insuficiente. Singur cuvântul „geniu” abia cuprinde în sine o operă şi un destin de excepţie: „În acest sens, cuvântul geniu nu acoperă fenomenul real, deşi această noţiune este inventată de romantici şi, cu precădere, lor li se potriveşte. În cazul poeziei române, aceasta mai degrabă se substituie cu noţiunea de Eminescu şi cu nobilul epitet de *eminescian*, epitet ce semnifică o nuanţă superioară a calităţii versului” (Nichita Stănescu). Numele poetului de la Ipoteşti a devenit suprem criteriu de apreciere, unic „etalon de aur” al „scripturilor române”. Eminescu n-a scris de dragul armoniilor facile, nici pentru glorie („Oare glorie să fie a vorbi într-un pustiu?”). *Ars scribendi* a fost pentru EL un *modus vivendi.* Acest Orfeu al Carpaţilor a văzut în Poezie justificarea propriei existenţe: „Scrisul a fost modul lui de a exista (...), versul a fost modul şi acţiunea lui” (Nichita Stănescu). Fiindcă era însetat de absolut ori perpetuu îndrăgostit de „copia imperfectă a unui prototip nerealizabil”, Poezia nu l-a trădat niciodată...

Opera lui Eminescu – de la *Epigonii* (adevăratul debut) până la excepţionalul poem *Luceafărul* – este fructul amar al gândirii mitice. E o gândire ce refuză starea de veghe pentru a plasa Idealul într-un trecut fabulos, uneori literar, alteori istoric. În *Epigonii,* de pildă, poetul se cufundă „într-o mare de visări dulci şi senine” pentru a-i elogia pe Ţichindeal, Mumuleanu, Pralea etc., fiindcă ei credeau în Poezie precum Hamlet în fantoma tatălui său. Din vastul poem *Memento mori* reţinem – dintru început – conturarea celor două lumi: *lumea aievea* (gândirea critică) şi *lumea visului* (gândirea mitică). Odată întoarsă „uriaşa roată-a vremii”, are loc evadarea în vis, căci spune Cugetătorul – „La nimic nu-mi foloseşte de-oi cerca să rămân treaz”. *Sărmanul Dionis* readuce în prim-plan îndrăzneala visului romantic. Pentru tânărul erou „visul era o viaţă şi viaţa era un vis”. În celebra *Odă (în metru antic)* întâlnim ridicarea „ochilor visători” spre stele, pentru ca iniţierea erotică din *Luceafărul* să se petreacă şi ea mai întâi în vis. „Căci o urma adânc *în vis*/ De suflet să se prindă” (s.n.). Visul şi visarea, dublul şi magia, somnul şi repausul reprezintă doar câteva forme ale unei revolte pasive. Nemulţumit de prezentul mercantil şi ostil, poetul alege calea visului, refugiindu-se într-un timp cel mai adesea nedeterminat. Predominante sunt melancolia senină, sentimentul zădărniciei universale şi pesimismul comparabil cu acela al lui Schopenhauer, de vreme ce „Toate au trecut pe lume, numai răul a rămas” (*Memento mori*). În faţa demagogiei patri(h)oţilor contemporani, reveria se transformă în sarcasm şi invectivă (v. *Ai noştri tineri, Junii corupţi* sau ultima parte a *Scrisorii III*). Dorul metafizic (străbătut de voluptăţi dureroase), viziunea onirică şi paseismul înverşunat par a fi principalele atribute ale universului eminescian.

Exprimând simţăminte general-umane prin intermediul unui limbaj de o mare limpezime şi profunzime, opera lui Eminescu şi-a păstrat cuceritoarea ei prospeţime, influenţând benefic ale naţiunii generaţii: „Destin unic, tensiune maximă dar singulară, Eminescu a exercitat fascinant o covârşitoare influenţă asupra sensibilităţii naţionale” (Nichita Stănescu).

Din nefericire, biografia poetului a luat-o înaintea operei. Maiorescu însuşi încercase să spulbere legenda nebuniei lui Eminescu pusă pe seama mizeriei în care el, „îndrăgostitul de amor”, ar fi trăit. Posteritatea i-a adăugat în schimb alte şi alte neadevăruri triste, cutremurătoare prin monstruozitatea lor. Fanteziile moderne au strivit aura lui Hyperion, transformându-l pe nedrept într-un Cătălin viclean şi teluric. O viaţă de om aşa cum n-a fost a devenit prilej de bârfă: „Cele mai nemaipomenite elucubraţii, cele mai mari indiscreţii şi colportări, de la bârfa ordinară până la compasiunea sublimă le-a suportat existenţa fizică a lui Mihai Eminescu. Cred că dacă poetul ar fi putut să parcurgă măcar o parte din amănunţitele şi fadele biografii pe care posteritatea i le-a dedicat, nici n-ar mai fi vrut să fie” (Nichita Stănescu). Când vizează poeţii (mai ales atunci!), biografismul e un păcat de neiertat. Nu putem face biografia unei inimi. O putem cel mult descrie anatomic, prozaic şi anost. Despre viaţa oricărui poet vorbeşte cu de la sine putere propria lui Poezie.

Neasemuitul Mihai Eminescu s-a contopit „dureros de dulce” cu destinul limbii române şi „a supravieţuit cel mai intens în literatura noastră” (Nichita Stănescu). El nu e neapărat poetul romantic, ci solitarul precursor al marii poezii moderne.

Versurile lui sparg „valurile vremii” şi se înscriu în timp, cucerind eternitatea. „Nu credeam să-nvăţ a muri vreodată” e, paradoxal, chintesenţa nemuririi. Totul e simplu, nespus de simplu. Trecând prin gurile iadului, Poeţii doar se nasc; ei nu mor niciodată....

Semn(al) de carte

Tudor Nedelcea, *Printre cărţi şi oameni,* vol. X, Editura Tipo Moldova, Iaşi, 2024

Tudor Nedelcea ne apare drept una dintre cele mai reprezentative personalităţi ale Craiovei de astăzi. Cercetător profund, serios, interpret autorizat îndeosebi al operei istorice eminesciene, animator cultural, scormonitor de arhive şi stimulator al unor manifestări fără egal, Tudor Nedelcea împlineşte un rol cultural cu totul special în Oltenia acestor ani. Şi, dacă adăugăm şi rolul său ca model comportamental, de om cu credinţă în Dumnezeu şi cu multă înţelegere, deschidere, cumsecădenie faţă de semeni, avem imaginea unui român care ne trebuie, mai ales în aceste vremuri de dihonie şi dizarmonie. Se află în plină forţă creatoare şi suntem convinşi că ne va face, în continuare, surprize culturale de aceeaşi valoare cu care ne-a nărăvit. (Victor Crăciun, pe coperta a patra)

Emilia Motoranu, *Alexandru Ciorănescu: O viaţă,* Editura Bibliotheca, Târgovişte, 2019

La 30 de ani după ce despre fiecare dintre marii exilaţi români din perioada comunistă se poate vorbi şi scrie fără reţinere, trebuie să constatăm că integrarea în cultura noastră a culturii româneşti exilate întârzie nepermis de mult.

Pentru a se recupera acest fond neglijat ar fi necesare cât mai multe cărţi precum cea de faţă. Autoarea şi-a propus să scoată la lumină figura lui Alexandru Ciorănescu (1911-1999), un mare istoric, comparatist şi lingvist român. Întrucât cea mai mare parte a vieţii sale active s-a desfăşurat în străinătate, iar – din raţiuni politice – opera i-a rămas practic necunoscută în România timp de peste patru decenii, autoarea a început cu începutul, adică cu reconstituirea biografiei lui Al. Ciorănescu, urmărită aproape an cu an. (Mihai Zamfir, în Postfaţă)

Crisula Ştefănescu, *Himere,* Editura Aius, Craiova, 2024, Colecţia Cărţile Exilului

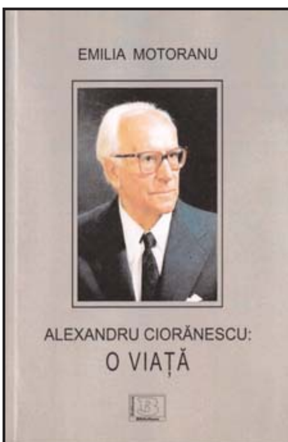
Cu ardoarea cu care un credincios îşi spune rugăciunea, Crisula Ştefănescu compune versuri, sperând ca ele să se încarce de poezie. Şi miracolul se produce. Situaţie mai rar întâlnită, dorinţa de poezie precedă poezia. Poeta stăpâneşte o retorică a stării de graţie care nu funcţionează în gol, care sfârşeşte aproape întotdeauna prin a instaura starea de graţie. Poemele au un ton teatral (se aud, cum observă cu fineţe Nicolae Florescu într-o scurtă prezentare), dar până la urmă declamaţia se dizolvă în lirism. Aceste poeme pot fi recitate de actori, dar şi mai impresionant este să ţi le imaginezi recitate. Să le auzi în minte. (Alex Ştefănescu, în „Setea de poezie. O retorică a stării de graţie”, *România Literară* nr. 35/1999, articol reprodus în carte)

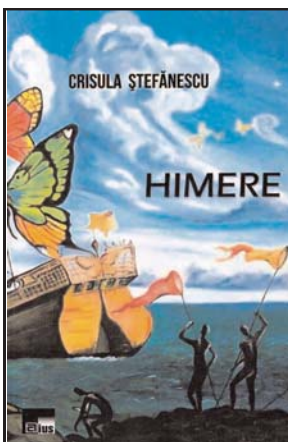
Delia Muntean, *Pe muchia poemului,* Editura Limes, Floreşti, Cluj-Napoca, 2024

Antologia de faţă nu înseamnă doar cele aproximativ patruzeci de texte (cronici, recenzii, poeme critice, studii mai ample) aduse înaintea cititorului. Sunt tot atâtea întâlniri de taină cu lirica românească de dată foarte recentă. Spre deosebire de culegerea anterioară, aşezată sub genericul *Poezia de lângă noi* (Editura Grinta, Cluj-Napoca, 2021), selecţia de acum include şi comentarii pe marginea noilor cărţi ale unor scriitori români din afara graniţelor (Slavco Almăjan, Ioan Baba – Novi Sad; Sorin Cerin – Paris; Eugen D. Popin – München). În cazul poetei Doina Uricariu, stabilite la New York, studiul face referire la întregul său portofoliu liric, de la debutul din vremea liceului la ediţiile publicate până la data întocmirii textului exegetic de acum.

Între autorii prezenţi în volum se regăsesc, de asemenea, poeţi care – într-un fel sau altul – au tangenţă cu Maramureşul: trăiesc şi creează în acest spaţiu [Rodica Brad Păuna, Ioan Dragoş, Vasile Morar (d. 2023), Echim Vancea; li se adaugă artistul plastic Mircea Bochiş, care semnează împreună cu Gabriel Chifu volumul-album *Plăcuţele din Medio Monte: cuvânt şi imagine*], s-au născut aici, iar apoi s-au statornicit în judeţele apropiate (Vasile Igna, Viorel Mureşan, Ion Pop, Radu Ulmeanu) sau doar au trăit o vreme în Maramureş [Rodica Braga (d. 2022), Sorin Cerin, Mircea Petean]. (Autoarea, la începutul cărţii)

Detrunchiaţii (II)

Dureri netrecătoare

Ion ANDREIŢĂ

După răpirea Bucovinei de Nord de către Imperiul Habsburgic – şi traficarea ei, de către o soartă nedreaptă, cu alte puteri imperiale – sovietică, iar azi, ucraineană – ziua de 1 aprilie este cea mai tristă zi din viaţa oropsiţilor noştri fraţi din această parte de Ţară. Atunci, la 1 aprilie 1941, trei mii de români bucovineni din localităţi aflate în apropierea graniţei cu România, porniţi la drum să revină în Ţară, au fost seceraţi de mitralierele dirijate de la Moscova (deşi, se pare că tot de acolo ar fi existat o oarecare aprobare, o înţelegere, o învoială). Masacrul asupra unor oameni „înarmaţi" doar cu o bocceluţă în spate şi dorul de Mama-natală în inimă, s-a petrecut la Fântâna Albă – Pădurea Vraniţa.

Multe ceasuri au tocat „căţelele" metalice la români (mai ales, bătrâni, femei, copii), de-au umplut cinci imense gropi comune cu trupurile lor. Cei scăpaţi erau urmăriţi cu caii. Răniţii – legaţi de cozile cailor şi târâţi până la aceleaşi gropi, în care erau aruncaţi de vii. Din Hliboca (Adâncata) au fost arestaţi, torturaţi, duşi în cimitirul evreiesc şi aruncaţi într-o groapă peste care s-a turnat şi s-a stins var. Prigoana a continuat prin deportarea a 13.000 de români bucovineni în Siberia.

Ziua aceea de 1 aprilie (1941) rămâne înscrisă cu sânge în calendarul şi în sufletul românilor din această emisferă a Bucovinei.

Ca în fiecare an, oamenii merg să-şi omagieze martirii acelui masacru. Aşa s-a întâmplat şi anul acesta 2024. Relatează evenimentul scriitoarea şi ziarista din Cernăuţi, Maria Toacă, într-un emoţionant reportaj publicat în *Gazeta de Herţa*, din 4 aprilie 2024, cu titlul *Dumnezeu ne strânge la 1 aprilie în pădurea veşnic îndoliată de la Fântâna Albă.* Citez: „Noi, românii, nu putem avea alte drumuri în această zi. Totdeauna vom începe dimineaţa de 1 aprilie cu drumul spre pădurea Vraniţei de lângă Fântâna Albă, acolo unde freamătă brazii crescuţi din oasele românilor, acolo unde istoria nu doarme, unde memoria este mereu trează."

Dis-de-dimineaţă s-au strâns români din mai multe sate în curtea bisericii din Suceveni – şi „au pornit purtând prapore şi icoane, cu preoţi în frunte, cu copilaşi în braţe, cu rugăciuni în gând, cu Dumnezeu în suflet. Soborul de preoţi (fusese) adunat de protopopii celor trei centre româneşti de pe Valea Siretului şi Herţa – cinstitele feţe bisericeşti Ioan Gorda, Vasile Covalciuc şi Dumitru Pavel au oficiat un înălţător Tedeum pentru martirii din oasele cărora, ca să nu calce picior omenesc (peste ele) au crescut falnici brazi." Poetul amplifică starea de sacralitate: *În pădurea deasă nu se văd morminte,/ Că pădurea toată s-a făcut mormânt.* În timp ce un glas tânăr recită cu jale: *Fântâna Albă-mi plânge-n sânge,/ Aş vrea să dorm, că-s obosit,/ Dar cerc de gânduri greu mă strânge:/ De ce-au murit? De ce-au murit?*

„Pe parcursul manifestării, au stat drepţi sub Tricolor elevi de la Liceul din Oprişeni şi cel din Suceveni"…

O remarcă amară a autoarei dă de gândit: „Mulţi s-au temut să recunoască ani îndelungaţi că au avut rude apropiate secerate de mitraliera rusească, la frontiera cu România… Acum, când avem libertatea de a-i pomeni, nu mai sunt supravieţuitori care să mărturisească." Dar se găsesc unii care, prin abuz calificat şi rea-credinţă verificată, încearcă să-i îndepărteze pe români de la pioasa lor Rugăciune, de la însăşi istoria lor. Un astfel de act condamnabil s-a petrecut anul trecut: aici, la Fântâna Albă, în chiar ziua de 1 aprilie 2023. Transcriu din articolul ziaristului sucevean Sandrino Neagu, apărut în BucPress (Agenţie de ştiri din Cernăuţi) la 3 aprilie 2023. Citând un participant la acţiunea de comemorare, colegul *pălmaş cu condeiul* relatează că „autorităţile ucrainene au încercat să sechestreze comemorarea şi să o transforme într-o manifestare culturală ucraineană". (…) „Deşi la faţa locului se aflau şi etnici români, programul a fost ţinut doar în limba ucraineană. Pe Memorialul victimelor masacrului a fost arborat doar steagul ucrainean, s-a cântat doar imnul de stat al Ucrainei şi slujba religioasă a fost ţinută de preoţi ucraineni."

În această situaţie, românii bucovineni şi preoţii lor, prezenţi la faţa locului, au ţinut propria slujbă de pomenire la Crucea care marchează prima groapă comună a martirilor, aflată la 30 de metri distanţă de Memorial.

(O precizare: acest rapt se petrecea în anul în care Ucraina era în plin război de apărare împotriva armatei ruseşti invadatoare…)

În finalul articolului său, ziaristul Sandrino Neagu avertizează: „Mâine-poimâine, autorităţile statului vecin vor spune că la Fântâna Albă, pe 1 aprilie 1941, au murit bucovineni-ucraineni şi se vor da victimele regimului sovietic şi ale lui Stalin. Nu, domnilor. Acolo au murit români şi aţi face bine să vă cereţi scuze şi să nu încercaţi să furaţi ceea ce nu vi se cuvine."

Mă întorc la acea dramatică zi de 1 aprilie 1941, la cele cinci gropi comune în care au fost aruncaţi martirii. Fila de document consemnează un adevăr înfiorător: „Două zile şi două nopţi s-a mişcat pământul în acele gropi, până ce toţi şi-au dat duhul". Tragicul adevăr – intrat (şi) în literatură – l-am întâlnit, sugestiv surprins, în povestirea *La Fântâna Albă* (din volumul de proză *Călător prin Ţara Fagilor*, Editura Antim Ivireanul, Râmnicu Vâlcea, 2022), autor, scriitorul şi gazetarul Ioan Barbu (fost în pelerinaj pe acele locuri). Din care voi decupa câteva pasaje:

Pământul încă se mişcă…

Dintre cei aruncaţi în gropile comune, unii nu şi-au dat duhul. Strigă după ajutor:

– Daţi-mi aer!.. O gură de aer…

– Care eşti, mă?

– Nicolae Corduban din Cupca. Dar tu?

– Cosmin, din sat cu tine, Cosmin Tovarniţchi…

– Cosmine, ţii minte ce pornire a fost în noi…

– A fost… Bag seama că ţie îţi arde de vorbă… (…)

– Tu care eşti, mă, înţeleptule?

– Dragoş al lui Bostan, din Suceveni. Aud că unul dintre voi n-are aer. Mie îmi este sete… Sunt lihnit şi de foame…

– Aer!... Acum ne trebuie aer. De sete şi de foame n-o să crăpăm. Dă-mi şi mie o porţie de aer, dacă îţi prisoseşte…

– Mai am ceva pus de-o parte… Mi-a dat din ce-i mai rămăsese Mite a lui Vasile Opaiţ, din Sinăuţii de Sus. N-a mai rezistat, bietul de el… De ai grabnică nevoie de aer, îl împart cu tine. Am văzut cu ochii mei, frăţioare, ce-i făcu lui Mite. Un soldăţoi l-a ochit şi Mite a căzut strigând „Ucigaşilor!"... Încă mai mişca… A fost legat cu sârmă de coada calului şi târât până la groapă… (…)

– Cred că sunt cel mai bătrân dintre cei împuşcaţi. Păcat de voi, că eraţi tineri…

– Mata eşti, nea Gheorghe?

– Eu sunt, măi băiete, Gheorghe Sidorec din Iordăneşti. (…)

– Măi, ăla care gâfâi greu şi te vaieţi, nu eşti din Pătrăuţii de Jos? Eu sunt din Pătrăuţii de Sus, din neamul lui Ursulean. Mă cunoşti?

– Cum să nu te cunosc, nu eşti Arcadie? Auzisem că ai scăpat…

– De unde să scap? Scapă careva din gheara bolşevică?…

. . . . .

…Încă mai străbat şi acum voci din adânc. Înăbuşite.

Se zvoneşte a primăvară pe Valea Siretului. Ghioceii irup, adunând de astă dată lumină roşie în cupe. Într-o miraculoasă albire, prinde contur un ştergar ce uneşte sufletele însângerate cu cerul. Fântâna Albă de pe liziera pădurii nu mai are izvor. A secat. Ţâşneşte, înecat în durerea pământului, un jet tainic de sânge.

Un călător trece zilnic pe la fântână, cu calul său alb. Aduce cu sine o cofă din Ţara Fagilor. Coboară de pe bidiviu, îl ţine de dârlog şi se opreşte în dreptul fiecăreia din gropile comune. Răstoarnă din cofă câte-o porţie de aer pentru cei dinăuntru.

Pământul se mai mişcă şi acum…

Fac o mărturisire – poate fi înţeleasă *de credinţă*. Ori de câte ori voi intra în posesia unor informaţii revelatoare, ştiri importante, întâmplări semnificative din traiul fraţilor noştri bucovineni din emisfera ocupată de Ucraina, mă voi grăbi să relatez despre acestea, pentru a şti (a fi puşi la curent) şi românii din Ţară ce se petrece cu conaţionalii lor/ai noştri de dincolo. Ca şi până acum – când o făceam, însă, cu o frecvenţă mai rară – mă voi sprijini, îndeosebi, pe texte cuprinse în cele două ziare româneşti, cu apariţie săptămânală: *Monitorul Bucovinean* (director, gazetarul şi poetul Nicolae Şapcă) şi *Gazeta de Herţa* (redactor-şef, gazetarul şi poetul Vasile Bâcu).

Poate o aripă de destin mă îndeamnă, mă ajută, să pornesc cu dreptul, punându-mi în faţă ziarul *Gazeta de Herţa*, din 22 februarie 2024. Aici, pe pagina 2, citesc tentanta veste: *21 februarie – Ziua Mondială a Limbii Materne.* Chiar aşa? – dar limba maternă nu este, n-ar trebui să fie limba de fiecare zi? Totuşi, fie! Probabil că sunt locuri – planeta-i mare! – unde limbii materne i se pune zăgaz, lacăt, botniţă – şi de aceea s-a simţit nevoia instituirii unei zile speciale. Reflectând mai atent, constat că mă aflu chiar într-o astfel de împrejurare. Şcoli desfiinţate, amestecate, trucate, clase paralele, amorfe, fără identitate – dascăli hăituiţi, elevi timoraţi – totul, pentru ca limba română (altoită şi ea, contra naturii, *moldoveneşte*) să iasă din circuitul oral obişnuit, din conştiinţa ne-ucrainenilor. Cam aşa a întâmpinat autoritatea ucraineană Limba Română, cu prilejul sărbătorii Zilei Mondiale a Limbii Materne!

Dar s-a întâmplat (din păcate, nu peste tot) ca socoteala din bâlciul politic ucrainean să nu se potrivească, tandea-pe-mandea, cu iarmarocul lui Creangă. Elevii (din clasa a XI-a) de la Liceul Mihoreni, Ţinutul Herţa – sub deviza: „Limba este comoara cea mai de preţ a unui popor" – au ţinut să-şi exprime public sentimentele şi convingerile lor faţă de limba maternă – Limba Română. Iată câteva spicuiri din aceste opinii. Vitalina Muraru: „Limba este sufletul unui popor. Limba Română este cel mai dulce grai. În ea ne povestim Istoria Neamului"… Ana Jar: „În această limbă (română – n.n.) şi-a spus cuvântul, în versuri înălţătoare, Marele Eminescu. Nu cred ca cineva, citind minunatele *Amintiri din copilărie* ale lui Ion Creangă, să nu fi sorbit cu nesaţ din nectarul limbii populare"… Taisia Lupu: „Chiar dacă cunoaştem mai multe limbi, Limba Maternă este aceea cu ajutorul căreia ne exprimăm direct sentimentele. Orice idee va apărea iniţial în limba română, apoi o vom interpreta, după necesitate, în limba cerută de situaţie."

Aceiaşi elevi, alături de alţi câţiva colegi, semnează, în aceeaşi pagină de ziar, şi câteva poezii – muguri-mugurași ai sentimentelor şi gândurilor lor frumoase.

→

Podul de reviste

O nouă carte de vizită a Chişinăului

Raia ROGAC

Recent, Biblioteca Municipală „B.P. Hasdeu” din Chişinău, în sala cu coloane albe, a fost gazda unui eveniment mult aşteptat şi anume, lansarea volumului intitulat *Chişinăul în plăci memoriale,* cu specificarea *Catalog album.* Cele două autoare, dr. Lidia Kulikovski şi Ana Răileanu, şi-au propus să ofere celor interesaţi o lucrare laborioasă, de amploare, în absolută premieră. Ideea s-a născut cu 20 de ani în urmă şi în aceste două decenii ambele au conlucrat eficient, ajutate de o întreagă echipă de susţinere pentru a căuta, a găsi, a motiva şi a descrie 438 de plăci memoriale ale Chişinăului.

Evenimentul s-a bucurat de un public select, numeros şi competent (pictori, sculptori, arhitecţi, scriitori, oameni de ştiinţă, istorici, ziarişti etc.), dar şi de vorbitori excepţionali, cunoscători şi experţi ai domeniului, inclusiv autoarele, care au mărturisit despre marea bucurie de a-şi vedea rezultatul muncii scos de sub teascul tiparului şi efortul personal de care au dat dovadă, dar şi a celui din partea oamenilor buni.

Moderatoarei dr. Elena Ungureanu i-a fost uşor să conducă manifestarea, fiind în cunoştinţă de cauză, deoarece a avut calitatea de redactor în procesul de pregătire a cărţii, declarând că a citit cu multă atenţie de două ori manuscrisul.

Volumul este de format mare, cu copertă color, realizată de artistul plastic Valeriu Herţa şi cuprinde 427 de pagini. El face parte din Colecţia „Chişinăuiana". Pe lângă cele 438 de plăci prezentate de la A la Z, cu imagini, istoric, descriere şi referinţe, lucrarea mai insereazã o Notă asupra ediţiei şi Studiul introductiv „Inscripţiile memoriale definesc comunitatea” de Lidia Kulikovski şi o Considerare „Pe urmele memoriei urbane” de Mariana Harjevschi.

Perioada studiată este de 112 ani. Înainte de a trece la descrierea evenimentului, aş vrea să dau câteva exemple din carte. Din colecţia de plăci memoriale fac parte şi 24 de stele comemorative, încorporate pe Aleea Celebrităţilor, primele fiind dezvelite la sărbătoarea de 30 de ani ai Teatrului Naţional „Satiricus I.L. Caragiale”, la 16 ianuarie 2021. Ele au fost dedicate maeştrilor scenei Mihai Curagău şi Valeriu Cazacu, Artişti ai Poporului; Ion Popescu, Maestru în Artă, Vasile Tăbârţă, Artist emerit, şi Victor Tanmoşan, Maestru în artă. Ulterior, Aleea Celebrităţilor a fost completată cu alţi maeştri de la acelaşi teatru şi anume: Sandu Grecu, Dumitru Tanmoşan, Valeriu Ţurcanu, Lilia Cazacu, Irina Rusu, Jan Cucuruzac, Igor Mitrea, Vasile Caşu, Nina Toderico, Sergiu Finiti. Autorul stelelor este Gheorghe Postovanu. Trebuie menţionat şi faptul că sunt incluse şi unele personalităţi din afara teatrului, dar care au avut un rol important la fondarea şi dezvoltarea acestuia, precum Iulian Filip, Ion Diviza, Constantin Cheianu, Matei Vişniec, Mircea M. Ionescu.

Nu putea să lipsească din acest Catalog placa Bibliotecii Municipale, trecută în evidenţă ca monument de arhitectură şi istorie de importanţă naţională (1840). O altă placă veche cuprinde imaginea şi descrierea locului de temelie a Chişinăului, pomenit prima dată într-un hrisov întocmit la 17 iulie 1436.

Are şi Grigore Kotovski (persoană care a avut un rol nefast în istorie) două plăci comemorative, una în limba rusă şi alta în limba română cu alfabet chirilic, care indică următorul text: „Aici în anul 1907, Judecătoria de Ocrug din Chişinău l-a condamnat pe Grigorii Ivanovici Kotovski pentru activitate revoluţionară la 12 ani de catorgă”. În acest context amintesc că de mult ar fi trebuit ca monumentul impunător al lui G.I. Kotovski din faţa hotelului Cosmos din Chişinău să fie deplasat în Parcul Valea Morilor, la Centrul Internaţional de Expoziţii MoldExpo, lângă monumentul lui Vladimir Ilici Lenin, scos din faţa Guvernului R. Moldova din Piaţa Marii Adunări Naţionale în 1991. Împreună, în păduricea din spatele Parcului Valea Morilor, aceştia doi vor sta „la răcoare” şi în „umbră”.

Alte două plăci arată, una, prima demonstraţie politică din Chişinău, desfăşurată în 1901, şi cealaltă atestă sosirea primului tren în Gara Chişinău, la 15 august 1875. Se ştie că în perioada renaşterii naţionale o luptă aprigă încununată de succes a fost pentru revenirea la grafia latină şi un argument este placa cu scrisoarea celor 66 de semnatari din 1988, la început fiind 200, dar 134 s-au retras din cauza intimidării din partea KGB-ului. Pe placa memorială „Mihai Eminescu” este o singură inscripţie din creaţia sa, incizată cu litere majuscule, care transmite gândul poetului asupra timpului, mesaj care se potriveşte fiecărui om. Placa redă basorelieful poetului, surprins în zbor, ca Luceafărul, având următorul text: „Cu mâine zilele-ţi adaugi/ Cu ieri viaţa ta o scazi,/ Având cu toate astea-n faţă/ De-a pururi ziua cea de azi”.

Plăcile memoriale chişinăuiene evocă personalităţi de diferite profesii: scriitori, medici, arhitecţi, sculptori, pictori, graficieni, ceramişti, pedagogi, lingvişti, filologi, muzicieni, traducători, redactori, interpreţi, cineaşti, dirijori, compozitori, istorici, economişti, traducători, balerini, ingineri etc. Prevalează artiştii plastici, scriitorii, medicii, actorii. Peste 70 de plăci comemorative n-au fost instalate, autorii lor sunt în aşteptarea deciziilor favorabile.

La deschiderea evenimentului, salutând publicul, directorul general al Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”, dr. Mariana Harjevschi, a menţionat: „Reconstituirea documentară a fost mereu o preocupare distinctă a instituţiei noastre. Această lucrare reprezintă o alternativă la salvgardarea memoriei chişinăuiene, fiind, totodată, liantul dintre trecut, prezent şi viitor. Totodată, volumul reprezintă o carte de vizită, foarte convingătoare, pentru oferta turistică a oraşului, dar şi gestul de recunoştinţă al bibliotecarilor: documentarişti, cercetători, arhivişti, chiar şi fotografi pentru patrimoniul cultural local în vederea recuperării memoriei oamenilor din diverse domenii (actori, arhitecţi, muzicieni, istorici, politicieni, scriitori etc.), care au reuşit să facă istorie şi lucruri măreţe.”

Lidia Kulikovski, una dintre cele două autoare, a ţinut să sublinieze: „E o primă încercare de a face o bază de date, un catalog al plăcilor comemorative. Noi am străbătut cu pasul tot Chişinăul. În acest volum au încăput 438 de plăci. Am realizat cercetarea ca să amintim chişinăuienilor că totdeauna au avut o istorie, că oamenii l-au construit, au contribuit la dezvoltarea lui în toate secolele.”

Lista vorbitorilor au continuat-o autoarea Ana Răileanu, profesorul universitar Elena Prus, istoricul Sergiu Musteaţă, sculptorii Victor Macovei şi Ion Zderciuc şi alţii.

Volumul, apărut în Colecţia „Chişinăuiana”, care s-a bucurat de o frumoasă şi impresionantă lansare, poate fi solicitat la toate filialele Bibliotecii Municipale „B.P. Hasdeu”.

Marina Olaru: „Limba noastră-i izvor de lumină,/ Înfloreşte în vers ca o rază divină,/ Cu rădăcini adânci din latină –/ Aceasta este Limba Română”. Ana Jar: „Cred că s-a-ndura Dumnezeu/ Să ocrotească neamul meu –/ Limba noastră românească/ Pretutindeni să-nflorească”. Maria Popa: „Nu-ţi fie frică să pronunţi/ În Limba Mamei slova dulce,/ Căci doar atunci, când tu gândeşti,/ Din suflet nu o mai poţi rupe//…/ Suntem români şi ne mândrim/ Cu-a noastră limbă-armonioasă/ Şi nimeni, cred, n-ar îndrăzni/ Din suflet să ne o strivească”.

Ei, aici e-aici. Vezi, tu, Maria, că tocmai asta se încearcă, acolo, pe plaiul pe care tu trăieşti, gândeşti şi respiri româneşte – plaiul moşilor şi strămoşilor tăi dintotdeauna – acolo unde Alexandru cel Bun (numit şi scris de către ocupant Oleksandra Dobrogo, cu litere slave, şi Oleksandr Dobryy, cu litere latine) sub sigiliul căruia a fost atestat pentru prima oară oraşul Cernăuţi, la 8 octombrie 1408; acolo, aşadar, cineva vine şi-ţi închide şcoala, îţi alungă profesorii, amestecându-te în clase şi bănci cu alte neamuri, tocmai pentru a te face să uiţi limba ta cea română, pentru ca astfel să te poată domina mai uşor. Dar, precum se vede, tu nu prea eşti de acord cu uneltirile celui ce vrea să te domine prin deznaţionalizare. Nu eşti de acord deloc; dar deloc-deloc. Dimpotrivă. Fie şi prin aceste candide poezii, tu îţi manifeşti şi impui clar, limpede, nenegociabil, dreptul tău de a fi român. Iar dacă asemenea ţie sunt şi alţii, vin şi alţii, cât mai mulţi, colegii tăi de generaţie, există şansa de-a ne păstra întregi, în arealul tot mai bătut de vânturile dezbinării.

Felicitări doamnei Maria C. Popa, profesoară de Limba şi Literatura Română la Liceul Mihoreni, care, autentic bijutier de caractere, creşte şi educă asemenea oameni.

La răscruce de drumuri ori în vetre de sat, dispuse după o subtilă geografie a inimii, între pământ şi cer, cu cerul pe umeri – *troiţele*. Sfioase, anonime, modeste, impunând nu prin ambiţia construcţiei, cât printr-o simplitate soră cu veşnicia.

Reflectam la toate acestea, citind – în *Monitorul Bucovinean* din 28 martie 2024 – interviul acordat de către Ion Pantea, starostele satului Târnauca (până nu demult comună, iar Pantea primar): *La fiecare intrare în Târnauca am ridicat câte o troiţă*. Le văd cu ochii minţii, însoţindu-l pe primarul Ion Pantea, iscodit de către colegul de condei Vasile Carlaşciuc. Sunt construcţii simple, din lemn trainic, cioplite de către primar împreună cu tatăl său, meşterul Vasile Pantea. „Un frumos cadou pentru sat – conchide mai-marele satului. Ele amintesc călătorului că localnicii sunt oameni cu credinţă în suflet – şi această credinţă îi îndeamnă la fapte bune.”

Lor, modestelor troiţe, le ţine companie, nu de mult timp, o biserică, în cătunul Pătrăşcani. O performanţă, având în vedere că Pătrăşcanii şi Târnauca nu sunt localităţi cine ştie ce bogate şi nici nu se laudă cu niscaiva „baroni” locali. Există, însă, un om ceva mai înstărit, Petre Gheorghiu, care este proprietarul unei brutării. Om credincios, care, din câştigul adus de vânzarea pâinii, s-a hotărât să mulţumească lui Dumnezeu (şi oamenilor) ridicând această biserică. Doi ani şi cinci luni a durat construcţia lăcaşului – sfinţit în ziua de 7 octombrie 2021, având Hramul Sfântul Ioan cel Nou de la Suceava, iar slujba asigurată de către preotul Mihai Bordianu, localnic.

Noua biserică din Pătrăşcani-Târnauca-Herţa se alătură surorii sale mai vechi din Ciudei, cunoscută – şi recunoscută – drept *Catedrala sufletului românesc înstrăinat,* în care, recent, a oficiat o slujbă arhierească Preasfinţitul Siluan. Se alătură, în continuare, celelalte biserici ortodoxe româneşti, creând astfel un pol puternic de rezistenţă a românismului în aceste locuri străbune, smulse cu japca şi supuse teroriei şi jafului.

Literatura şi Arta – 70

La începutul volumului *Literatura şi Arta. Revista care a făcut istorie* (Editura pentru Literatură şi Artă, Chişinău, 2024), în textul-prefaţă „Literatura şi Arta, 1954" de Elena Harconiţa, de la Biblioteca Naţională a Republicii Moldova, citim:

„Iniţial, publicaţia s-a numit *Învăţătorul Moldovei* şi a apărut la 3 octombrie 1954. Era cel dintâi ziar din perioada sovietică ce se adresa cadrelor didactice din RSSM. Avea patru pagini, format mare (A2). La început, ieşea duminica, mai târziu – joi, cu subtitlul Organ al Ministerului de Învăţământ şi al Comitetului Profesional al Lucrătorilor Şcolii Începătoare şi Mijlocii din RSS Moldovenească.

Primul său redactor-şef a fost Macarie Şleahtici, apoi Vladimir Semeniuc. Era un ziar complet politizat, majoritatea articolelor din el referindu-se la teoria marxist-leninistă, educaţie ateistă şi învăţarea limbii ruse în şcoala naţională.

Din 1 ianuarie 1957, a început să apară cu denumirea de *Cultura Moldovei,* devenind organ al Ministerului Învăţământului şi Culturii, redactor-şef fiind numit poetul Petrea Crucernic. (…) La 3 aprilie 1965 publicaţia începe să apară cu denumirea *Cultura*. (…) Începând cu 7 aprilie 1977, pe baza săptămânalului *Cultura*, sunt fondate două publicaţii: *Literatura şi Arta*, organ al Uniunii Scriitorilor şi Ministerului Culturii, şi *Învăţământul public*, organ al Ministerului Învăţământului şi Consiliului Republican al Sindicatelor de Ramură. (…)

Publicaţia are un merit deosebit în mişcarea social-culturală de până la şi după anul 1989, legată de destrămarea Imperiului Rus şi obţinerea independenţei statului Republica Moldova. În acest timp, revista s-a situat în primele rânduri ale mişcării românilor din Basarabia, avându-l ca redactor-şef pe Nicolae Dabija, cel mai longeviv în această funcţie (1986-2021) – 35 de ani. (…) După circa trei decenii de apariţie cu litere ruseşti, *Literatura şi Arta* se află printre primele publicaţii care trec la grafia latină. (…)

Este prima publicaţie periodică apărută în grafia latină cu regularitate în Basarabia de după război (la 15 iunie 1989, cu mult înainte de a intra în vigoare legea privind trecerea la grafia latină)."

În cele ce urmează, reluăm, parţial, două texte din volumul aniversar, unul al acad. Mihai Cimpoi (de la paginile 10-11) şi al doilea al regretatului Petru Soltan, academician şi dumnealui (paginile 118-119).

Graiul blând şi zările deschise
Acad. Mihai Cimpoi

La acest ceas aniversar, binecuvântat de Dumnezeu, ne gândim că e datoria noastră sfântă să trecem pe răboj clipele de graţie ale bătăliei duse de *Literatura şi Arta* pentru limba română şi revenirea la veşmântul ei firesc: grafia latină – de la primele numere ale *Culturii Moldovei,* căreia maestrul Sadoveanu i-a zis corect într-un cuvânt de întâmpinare, *Moldova culturală,* şi până la subintitularea *Publicaţie de limba română. (...)*

Trebuiau să vină şi alte etape şi zări sorocite, blagian vorbind: trecerea la grafia latină, recunoaşterea ca limbă oficială mai întâi în cadrul istoricei Adunări Naţionale din august 1989, apoi în actele legislative şi în Constituţie, care s-a făcut în zilele noastre.

A fost şi momentul de răscruce legendară când Nicolae Dabija, cel care, în calitatea sa ctitorială, printr-o stratagemă inspirată, a făcut ca cititorii să primească săptămânalul în literele primului nostru poet, Ovidiu. Pentru cenzor, care trebuia să aprobe apariţia numărului în cauză, a fost prezentată o variantă în alfabet chirilic (de fapt, rusesc).

Revenirea la alfabetul latin a fost însă aprig discutată şi până la această faptă culturală deosebită a lui Nicolae Dabija, care a militat mereu pentru redarea rolului ei de Regină (în locul aceleia de Cenuşăreasă, precum zicea Eminescu) fie prin poemele dedicate special, în care aducea elogiu *Cuvintelor care luminează* Fiinţa noastră şi *zărilor deschise*, fie prin intervenţiile publicistice şi prin participarea la şedinţele organizate în cadrul unei Comisii speciale guvernamentale.

În ce mă priveşte, am pus problema revenirii la grafia latină la o şedinţă a Conducerii Uniunii Scriitorilor din fosta URSS, propunând ca acest lucru să-l facă primul săptămânalul *Literatura şi Arta.* Redactorul din secţia Literaturi naţionale a săptămânalului *Literaturnaia gazeta,* la care am prezentat o informare despre şedinţa respectivă ce conţinea şi propunerea de trecere la grafia latină, Iuri Biughelski, mi-a spus că lasă în text această propunere revoluţionară, dar e posibil ca redacţia principală s-o scoată.

Din fericire, a doua zi dimineaţa, când am procurat populara publicaţie, am constatat ca nu s-a intervenit în text.

Faptul l-a bucurat pe Nicolae Dabija, care şi-a propus imediat, cu entuziasm şi cu disponibilitate sufletească, s-o ducă la îndeplinire.

Este una din marile fapte culturale, care se asociază tot atât de bine cu prestigioasele lui fapte literare. (2024)

Delectare cu nectar
Acad. Petru Soltan

(...) *Literatura şi Arta,* inclusiv ediţiile ei precedente cu alte denumiri, au preluat misiuni cărora le-aş zice materne. Nu e vorba numai de o dulce poezie, de o captivantă nuvelă, de un tablou impresionant sau de un medalion al unei personalităţi marcante, ci şi pentru ca mi-a educat dragostea faţă de semenii mei cu toate calităţile şi slăbiciunile acestora, pentru reprezentanţii de seamă ai altor etnii, dorul de ceea ce e delicat, graţios, mai cu seamă de graiul matern, de rădăcinile neamului meu, de istoria şi gloria acestuia.

Un impact, prea puţin spus, benefic asupra mea l-a avut şi-l are şi-n prezent *Literatura şi Arta* de la momentul de pe când începu să apară cu alfabet latin. E o chestiune ce ţine de un colţişor de amintiri al copilăriei mele desculţe. Pe la vârsta de şase anişori, tălpişoarele mele intrară în câmpul latinităţii al RASS Moldoveneşti. Când dădui de floricelele acelea cu aroma lor de trandafir (de rujă, precum se zice pe la noi), făceam în caiet fel şi chip de jerbe, pe care i le arătam mamei. Ea, cu bucurie, îmi pupa fruntea îi mă netezea pe cap. Ştiam şi să citesc. Însă drumul spre şcoală îmi era interzis: nu aveam opt ani. Şi iată că la 11 februarie 1939 sunt admis în clasa întâi, însă grafia deja era chirilică. Acele litere miroseau parcă a floare de ciulin. Bătrânica Iulia Ivanovna, draga mea învăţătoare, îmi aprecia cu cerneală roşie scrisul din caietele mele (…), deoarece făceam buchete din flori de trandafir şi ciulin. (Să nu supăr o parte din trecutul nostru sau pe cei de mânuiesc permanent caracterele chirilice: nu doar o dată s-a pus în discuţie ca ruşii să treacă la alfabetul cel latin.) Momentul expus mai sus mi-a adus la suflet acea aromă de neuitat – un netezit pe cap de blânda mână a mamei mele mi-a întors trandafirii acasă, ba chiar în casă: ţin ca un scump odor acel prim exemplar al săptămânalului în cauză. Impactul menţionat a fost extrem de extins şi puternic.

Nu pot uita un detaliu elocvent cu privire la această apariţie istorică. Un cunoscut de-al meu, doctorand la o instituţie din Petersburg şi abonat la săptămânalul nostru, mi-a povestit în 1989: „Când am scos din căsuţa poştală *Literatura şi Arta* cu litere latine, am sărit în sus de bucurie, sărutând-o de mai multe ori. Adun în fugă colegii mei basarabeni, din tot oraşul, iar dânşii erau multişori, şi le-o flutur ca pe un steag... Şi iată că le citesc cu glas tare cele scrise, pare-mi-se, de Nicolae Dabija. Doamne! E de necrezut: printre aceştia erau şi bărbaţi în etate, însă la toţi le curgeau lacrimile de emoţiile ce-i înăbuşeau."

De, zic şi eu: *Literatura şi Arta* – steagul Basarabiei ce ne-a trezit din somnul cel de moarte cu fâlfâituri în mai multe colţuri ale Lumii.

Cu ocazia acestei onorabile aniversari, felicitările noastre pentru Uniunea Scriitorilor, pentru celebrul academician Mihai Cimpoi, preşedintele acesteia, pentru colegiul de redacţie al *Literaturii şi Arta,* pentru ilustrul academician Nicolae Dabija, redactor-şef al acesteia, felicitări pentru toţi adepţii săptămânalului nostru drag, care, cred, au avut noroc a-şi delecta spiritul cu nectar – pe unde mai puţin, pe unde mai mult, atingând o jumătate de secol de victorii culturale. (2004)

Poeme de jar – De la Nistru pân' la Tisa

Cântec pentru Basarabia
Andrei Ciurunga

Ţara cu pridvoare şi cu prune brune
care dorm în ochii puşi pe rugăciune,

Cine-a frânt în tine ascuţiş de sabie
să te plece altor steaguri, Basarabie?

Ruptu-te-au duşmanii, datu-te-au la câini,
iezii din privire să ţi-i culci în mâini.

Pletele să-ţi fluturi noaptea pe sub stele
când îşi umple Nistrul ochii cu mărgele.

Ţara cu domniţe – tremur între gene
albe ca lumina strânsă din poiene,

Unde-au fost arcaşii, unde-au fost plăieşii,
când le-au scos în târguri trupul, megieşii?

Frunză, frunzişoară verde de sulfină
Crucea se ridică, troiţa se-nchină.

Plugul între brazde răscoleşte sânge,
vântul dacă bate, plopul nu mai plânge.

Ţară, ţăruleană limpede ca Prutul,
lasă-mă să-ţi mângâi rana cu sărutul...

(Reluare din revista *Natura,* Chişinău, octombrie 2024.)

Poem pentru Basarabia
Marin Sorescu

Prin vremi de chin, prin vremi năuce,
Tu, răstignitul meu popor,
Îţi porţi drapelul ca pe-o cruce
Spre-o golgotă din viitor.

Şi tot mai mulţi ar vrea s-apuce
Să-ţi bată cuiul în picior,
Fiere şi-oţet mereu ţi-aduce
Un timp potrivnic, trădător.

În falduri s-a prăsit furtuna,
De fulgere e lemnul scrum,
Dâre de sânge laşi pe drum,
Dar încleştată îţi e mâna
Pe tricolorul tău şi-acum,
Când tuturor le e totuna.

(Reluare din volumul *Literatura şi Arta, revista care a făcut istorie,* Editura pentru Literatură şi Artă, Chişinău, 2024; poem publicat în *Literatura şi Arta* din 9 septembrie 1993.)

Istoria de lângă noi

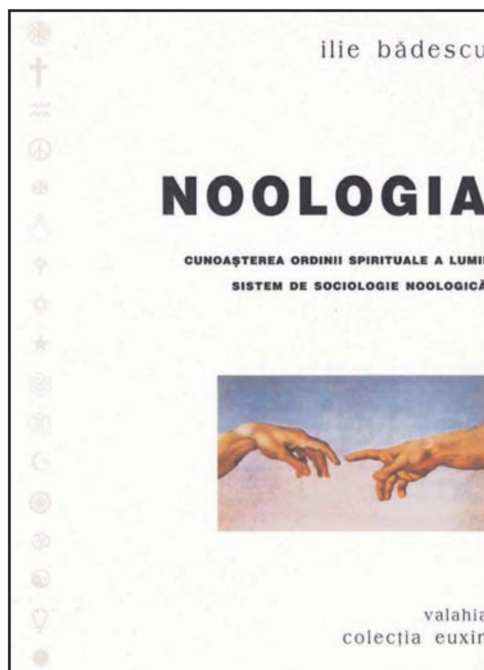

Lucrări fundamentale pe nedrept uitate

Tudor NEDELCEA

Una dintre personalităţile româneşti contemporane marcante este sociologul de talie europeană **Ilie Bădescu,** membru al Academiei Române, directorul îndreptăţit al Institutului de Sociologie al Academiei. În primii ani postdecembrişti (mai) era invitat la posturile radio-tv, acum apar mai ales mediocrităţile din casta ciocoilor noi.

După *Sincronism european şi cultura critică românească* (1984), *Sociologie eminesciană* (1995) şi alte cărţi de sociologie, geopolitică, religie, antropologie istorică, Ilie Bădescu a publicat o lucrare de excepţie, *Noologia. Cunoaşterea ordinii spirituale a luminii. Sistem de sociologie noologică* (828 p., format 17x24 cm). Alţi autori-absolvenţi de Filosofie au fost numiţi „filosofi", dar acest tratat de sociologie noologică a trecut mai puţin studiat şi aprofundat, în mare parte datorită absenţei unor specialişti în domeniu care să citească asemenea tratate. De la C. Rădulescu-Motru şi Lucian Blaga, domeniul filosofiei şi sociologiei n-a cunoscut o asemenea lucrare profundă şi originală: „Noologia este, altfel spus, ordinea spirituală a lumii mutată în cuvântul explicativ, în concepte clare şi în raţionamente bine închegate", o ştiinţă fundamentală „care unifică învăţăturile teologiei cu antropologia şi cu sociologia, cu metafizica, etica şi estetica, într-un excerciţiu înnoit şi înnoitor al cunoaşterii însăşi", cum argumentează Ilie Bădescu. În formularea lui Marian Munteanu, „Ilie Bădescu propune un nou cadru, şi o nouă formulă de înţelegere a societăţii umane", adică „sinele social", „fiinţa socială", „fiinţa istorică", cum şi-a intitulat autorul cele trei capitole ale cărţii.

Acest tratat merită şi trebuie să fie analizat în dezbateri ştiinţifice, academice, tradus în limbi de circulaţie universală, spre a dovedi că şi în România nasc oameni mari.

Cartea a apărut în Colecţia „Euxin" îngrijită de Marian Munteanu la Editura Valahia, în 2002 (imprimată CD-Rom a apărut în 2001, iar într-o ediţie nouă, revizuită, modificată şi adăugită, în patru volume, a apărut la Editura ieşeană TipoMoldova, în Colecţia „Opera Omnia"). Cuvântul editorului de la prima ediţie, Marian Munteanu, este de fapt o prefaţă intitulată *Noologia sau despre „dumirirea" sociologiei,* catalogând cartea drept „un nou instrument, analitic şi metodologic deopotrivă: Noologia".

Am făcut aceste prolegomene spre a dovedi că Marian Munteanu nu este numai un simplu editor (de cărţi esenţiale, de fapt), ci un cercetător erudit, dotat cu vocaţie, împletită cu acribie ştiinţifică. El este autorul unei cărţi care va rămâne de referinţă în istoria culturii româneşti: *Folclorul detenţiei,* cu un titlu explicativ: *Formele privării de libertate în literatura poporană. Studiu, tipologie, antologie de texte şi glosar,* carte apărută în Editura Valahia, 2007, Colecţia „Rânduiala".

Marian Munteanu s-a născut la 19 iunie 1962 în localitatea Grădiştea-Giurgiu, în familia Maria şi Vladimir Munteanu, inginer de profesie, originar din sudul Basarabiei. Mama, Maria (n. Moga, aromâncă), a fost, precum fiul, Marian, mai târziu, studenta universitarului eminescolog George Munteanu. Bunicul său patern, învăţătorul Teofan Munteanu, a fost ofiţer în Armata Română, deţinut politic în lagărele siberiene Varkuta şi Norilsk (1940-1950). În semn de preţuire, la prenumele Marian s-a adăugat şi Teofan. Marian Munteanu absolvă Şcoala Centrală din Bucureşti (liceu cu profil istorie-filosofie) şi, apoi, Facultatea de Litere a Universităţii bucureştene (1991), cu specializarea română-portugheză, avându-l profesor pe G. Munteanu, dar a beneficiat de îndrumarea (influenţat implicit) unor mari personalităţi ale vremii, nu prea agreaţi de regimul ateist: D. Stăniloae, Petre Ţuţea, Ioan Alexandru, Ernest Bernea, M. Pop etc. Pentru alţi mari intelectuali ai neamului (N. Iorga, Nae Ionescu, Mircea Vulcănescu, Mircea Eliade, Emil Cioran) a organizat dezbateri, fiind acuzat de propagandă creştină ostilă ateismului, anchetat şi arestat în mai multe rânduri între 1988-1989. În 1993 a efectuat, ca bursier, un stagiu de specializare în ştiinţe politice şi guvernamentale în SUA. Doctoratul l-a susţinut în 2005 la filologia bucureşteană sub îndrumarea prof. Silviu Angelescu, cu o teză de etnologie şi folclor, *Folclorul detenţiei* (cu *magna cum laude*), predând, ca profesor asociat, cursuri de etnologie, antropologie, folclor şi istoria religiilor. A efectuat cercetări de teren în regiunile Neamţ, Suceava, Hunedoara, Făgăraş, Vrancea, Timocul sârbesc şi bulgăresc.

Controversat politic, Marian Munteanu este, incontestabil, iniţiatorul şi coordonatorul demonstraţiei studenţeşti din Piaţa Universităţii (aprilie-mai 1990), în calitate de preşedinte al Ligii Studenţilor (înfiinţată la 23 decembrie 1989, el fiind student), impunându-i un caracter anticomunist, dar paşnic, nonviolent, ceea ce l-a îndreptăţit pe Eugen Ionescu să constate: *„Deşteaptă-te, române* este un cântec vechi, însă adevărata deşteptare s-a produs acum. Cred că tinerii din Piaţa Universităţii, cu Marian Munteanu în frunte, sunt adevăraţii eroi. Au vrut libertate şi o vor încă, au avut sinceritate. N-au spus decât adevărul [...]. Acolo, în România, n-au «jucat», acolo oamenii au trăit şi au murit. Şi mai ştiu că în Piaţă nu s-a propagat violenţa, ci dimpotrivă. Marian Munteanu a cerut discuţii libere, adevăr."

A fost arestat la 13 iunie 1990, eliberat în după-amiaza aceleaşi zile, rearestat, pentru două luni. Mulţi impostori şi-au revendicat apartenenţa la mişcarea din Piaţa Universităţii, deşi n-au participat sau au fost simpli trecători.

Marian Munteanu s-a implicat şi în fondarea altor organizaţii nonguvernamentale, declarate apolitice, dar a fost nevoit să se retragă pentru că acestea, în numele condamnării comunismului (şi nu a celor care l-au adus la noi) au încercat să atace instituţiile tradiţionale ale Ţării: Alianţa Civică, Mişcarea pentru România, Alianţa noastră România. Nu deţine „certificat de revoluţionar" şi, ca atare, n-a primit niciodată recompensă. A activat din 2000 în Liga Culturală pentru Unitatea Românilor de Pretutindeni, fiind ales prim-vicepreşedinte (preşedinte fondator: acad. Victor Crăciun). A înfiinţat şi condus Fundaţia culturală „Euximus".

Antropolog, etnolog şi folclorist deopotrivă, Marian Munteanu este autorul şi altor lucrări redutabile, bazate pe cercetări în teren: *Cântecul poporan din Muscel* (2008), *Folclorul detenţiei* (prima ediţie, 2008), *Poezia rezistenţei* (1999), *Ortodoxia este viitorul României. Sfaturi şi îndemnuri către tineri adresate de părintele Stăniloae într-o convorbire cu Marian Munteanu* (2000). A îngrijit ediţii, cu prefeţe sau studii introductive dedicate lui Tache Papahagi (*Antologie aromânească,* 2008), N. Iorga (*Caracterul comun al instituţiilor din sud-estul Europei,* 2008), Dionisie Fotino (*Istoria Daciei,* 2008), Prea Fericitul Teoctist (*Patriarhul românilor de pretutindeni,* 2005), Petre Ţuţea (*Între Dumnezeu şi neamul meu,* 1992), D. Bacu, *Piteşti* (1991) etc.

Despre *Noologia* lui Ilie Bădescu, excelentul tratat de „cunoaştere a ordinii spirituale a lumii", un inedit şi pertinent „sistem de sociologie noologică", ar trebui să se pronunţe specialişti din ţară şi din străinătate (sociologi, filosofi, teologi etc.) în dezbateri ştiinţifice, academice, mai ales azi, în condiţii când decidenţii politici şi financiari hotărăsc soarta omenirii; asupra cărţii lui Marian Munteanu, *Folclorul detenţiei. Formele privării de libertate în literatura poporană,* la bază teza de doctorat, dar un adevărat tratat de specialitate, încerc să-mi expun unele puncte de vedere cu scopul de a readuce în actualitate o carte care tratează, aproape exhaustiv, o temă incitantă: tema detenţiei şi a îngrădirii libertăţii umane în diverse etape de evoluţie a satului arhaic (sclavia, cătănia, captivitatea familială, surghiunul, exilul, haiducia, închisoarea etc.). Tema detenţiei este tratată de Marian Munteanu în principal etnofolcloric, cu abordări pluridisciplinare (filosofia culturii, sociologie, ştiinţe politice, etică, teologie, penologie), temă prezentă în istoria umanităţii peste timp şi loc, temniţa constituind, cum ne avertizează autorul în *Argument,* „referenţialul predilect pentru transferul literar al întrebărilor şi neliniştilor resimţite ori de câte ori cugetarea omenească a poposit în preajma ideii de libertate."

În antichitate, tema detenţiei cuprinde „recluziunea titanilor", înlănţuirea lui Prometeu, labirintul Minotaurului, supliciul lui Sisif, apoi cetele sfinţilor şi mucenicilor ce l-au urmat pe Iisus, tema fiind prezentă în opere literare clasice (*Mizerabilii* lui Hugo, *Învierea* lui Tolstoi, *Crimă şi pedeapsă* a lui Dostoievski, *Arhipelagul Gulag* a lui Soljeniţîn etc.).

În literatura română, tema detenţiei este prezentă la N. Filimon (*Ciocoii vechi şi noi*), L. Rebreanu (*Ion, Pădurea spânzuraţilor, Gorila*), E. Barbu (*Groapa, Principele*), Marin Preda (*Cel mai iubit dintre pământeni*), C. Noica (*Rugaţi-vă pentru fratele Alexandru*), Richard Wurmbrand (*Cu Dumnezeu în subterană*), N. Steinhardt (*Jurnalul fericirii*) etc.

Detenţia, privarea de libertate, a luat o notă tragică în plin regim bolşevic impus României cu tancurile şi prin trădarea unor intelectuali. Mari personalităţi întemniţate au creat în închisori şi în lagăre de concentrare o „poezie a rezistenţei", o poezie „în cătuşe" (cum a numit-o Aurelian I. Popescu), de o valoare estetică şi umană indiscutabilă, experienţa lor concentraţionară fiind dureroasă (Nichifor Crainic, Radu Gyr, C. Noica, V. Voiculescu, V. Militaru, Petre Ţuţea, I.D. Sîrbu etc., etc.). Aceeaşi experienţă a temniţelor au avut de îndurat şi românii basarabeni şi bucovineni în „Siberiile de gheaţă", excelent exprimate de Grigore Vieru în poezia *Reaprindeţi candela.*

Marian Munteanu subliniază o idee care n-ar trebui să treacă neobservată: în privarea de libertate, problemă generală a umanităţii, n-ar trebui implicaţi direct doar judecătorii, temnicerii, deţinuţii, ci întreaga comunitate umană, să cunoaştem „care este viziunea comunităţilor etnice" din rândul cărora au fost selectaţi.

→

Un manager exemplar

Dan D. FARCAŞ

Vorbind de CEPECA, nu putem să nu recunoaştem că cea mai importantă, dar şi cea mai pitorească personalitate dintre cele care au forjat caracterul aparte al instituţiei a fost directorul general dr. ing. Ion (Johnny) Niculescu (18.08.1923 – 28.06.2021). Dacă de la diverşi experţi, mai ales străini, puteai învăţa teorii ale managementului, Johnny era managerul pe care-l aveai sub ochi ca exemplu viu.

Şef de promoţie la absolvirea Facultăţii de Mine şi Metalurgie de la Şcoala Politehnică din Bucureşti, el şi-a început, în iunie 1947, cariera de inginer în industria petrolieră, în care a activat peste 19 ani şi unde şi-a creat un renume contribuind personal la aplicarea unor metode noi de exploatare a zăcămintelor de ţiţei. A ocupat funcţii de conducere în Ministerul Petrolului şi a contribuit la crearea şi dezvoltarea unor institute de cercetare şi proiectare. În perioada 1953-1956 a fost asistent la Institutul de Petrol, Gaze şi Geologie din Bucureşti, apoi, în 1965-1967, conferenţiar la cursuri postuniversitare pentru petrol.

În 1967, Ion Niculescu a fost considerat cel mai potrivit să organizeze şi apoi să conducă, împreună cu agenţiile specializate ale ONU (PNUD şi BIM), noua instituţie numită CEPECA, iar alegerea s-a dovedit una fastă. Între altele, el a fost şi cel care a propus abrevierea „CEPECA", după ce responsabilii de la Geneva ai Biroului Internaţional al Muncii (BIM) îi solicitaseră o denumire prescurtată, deoarece denumirea: „Centrul de Perfecţionare a Cadrelor de Conducere din Întreprinderi" era prea lungă pentru a fi utilizată în documentele oficiale.

Johnny Niculescu era un amestec de domn de modă veche, de director căruia nu-i scapă niciun detaliu şi, în acelaşi timp – efect al anilor petrecuţi în schelele petrolifere – de şef peste nişte oameni pe care nu-i poţi stăpâni decât strigând mai tare şi mai buruienos decât ei.

L-am cunoscut direct, încă din prima zi când am ajuns la CEPECA, deoarece avea obiceiul să evalueze personal pe fiecare nou angajat, printr-o scurtă discuţie între patru ochi. Cu o memorie de elefant, mi-a ţinut minte, în cele ce au urmat, toate calităţile, defectele, ca şi problemele, inclusiv pe cele de familie, neezitând să se implice atunci când mă putea ajuta cumva. Aşa proceda cu toţi, în afară poate de cei care îl dezamăgiseră.

Programul la CEPECA era 7.30-16.00, iar mai târziu a devenit 7.30-16.15 cu o pauză de masă de un sfert de oră. Cursurile începeau la 8.00. Johnny apărea însă, zilnic, la 6.30 şi la fel trebuia să procedeze şi şefii compartimentelor administrative. Împreună cu aceştia, până la 7.30, când soseau autobuzele care aduceau salariaţii din oraş, inspecta curtea, grădina, clădirile, utilităţile, pentru ca totul să fie perfect. De pildă, l-am auzit odată spunând grădinarului şef: „În faţa dumitale, fiecare fir de iarbă trebuie să stea drepţi". Aceste inspecţii erau reluate şi în fiecare dimineaţă de duminică, preţ de câteva ore (sâmbăta era pe atunci zi de lucru).

Mulţi cursanţi erau directori de întreprinderi, dar au existat chiar şi cursuri pentru adjuncţi de miniştri. Prin urmare, Johnny pretindea o ţinută impecabilă de la cei care intrau să predea la cursuri, inclusiv costum, cămaşă albă şi cravată. Ţin minte că, odată, unuia încălţat ceva mai sportiv, i-a spus: „Să nu te mai prind cu pantofii ăştia; dacă nu ai bani, vino să-ţi dau eu. Te duci imediat la magazin şi spui aşa: faţă box, talpă bovine." Îmi mai amintesc ce încurcat m-am simţit când, întâlnindu-l pe o alee, mi-a spus să merg la o dactilografă anume, pe care o ştiam doar în treacăt, şi să-i spun să nu-şi mai pună niciodată sub bluza albă transparentă sutien negru. Când o colegă nouă şi spectaculoasă, îmbrăcată cu o minijupă foarte scurtă, a ţinut o lecţie la care aspectul ei a fost urmărit mai atent de cursanţi decât conceptele predate, Johnny a venit furios la noi spunând: „Ce oferim noi aici, cursuri sau crrrraci?"

Era foarte exigent, privitor la toate aspectele profesionale, atât faţă de angajaţii români, cât şi faţă de experţii trimişi de BIM. Odată, ne-a chemat, pe câţiva tineri de la informatică, în biroul său, ne-a pus în şir, în picioare, ca la lecţie, şi ne-a întrebat, pe fiecare separat, „băi, tu ce-ai învăţat de la expertul X, care e de două săptămâni aici?" Pentru că ne-am cam bâlbâit, a conchis că nu am învăţat nimic. A tras o înjurătură zicând că în aceste condiţii va cere ca X să fie rechemat şi înlocuit, ceea ce s-a şi întâmplat. Ne-a explicat apoi că procedează astfel pentru ca cei de la BIM Geneva să nu-şi imagineze că acceptăm orice şi pentru că vrea ca să ni-i trimită pe cei mai buni.

Pe 1 octombrie 1971, CEPECA dispărea „de jure", fiind înghiţită de Academia „Ştefan Gheorghiu" (ASG). În noile condiţii, mai marii trebilor au decis că Johnny Niculescu nu mai putea rămâne într-o funcţie de conducere aici, deci nu va mai fi directorul nostru. Deşi controalele sale inopinate, la locul de muncă al oricăruia dintre noi, fuseseră totdeauna stresante şi niciodată nu ştiai cum se vor termina, în ziua aceea de noiembrie 1971, când a trecut din birou în birou, să-şi ia rămas-bun de la fiecare dintre noi, mulţi aveau lacrimi în ochi.

Motivul îndepărtării sale a fost că el nu avea, în ierarhia conducerii Partidului Comunist Român, un nivel suficient de înalt, care să corespundă exigenţelor unei „Universităţi de Partid". Ca o compensare i s-a oferit funcţia onorifică de „secretar ştiinţific ASG", post simbolic şi total nepotrivit, pe care l-a şi părăsit pe 1 aprilie 1972, fiind transferat ca director general în Ministerul Educaţiei şi Învăţământului.

Reuşitele incontestabile ale proiectului CEPECA i se datorează, în bună măsură, lui Johnny Niculescu. Acest fapt a fost apreciat însă mai mult peste hotare decât în ţară. Drept urmare, el a devenit, de la 1 iulie 1973, cu aprobarea guvernului român, expert internaţional al ONU, la Biroul Internaţional al Muncii (BIM) din Geneva, activând ca director al unor proiecte de asistenţă „de tip CEPECA", în Congo (Brazaville, 1973-1978) şi în Afganistan (Kabul, 1978-1979). Din ianuarie 1980, el a fost numit director al programelor de pregătire şi perfecţionare de la „International Trainig Center", din Torino (Italia), al BIM. La scurt timp însă după această numire, Ministerul Învăţământului din România i-a pus în vedere că e obligat să revină în ţară, deci să renunţe la funcţia de conducere a Centrului din Torino. Întrucât el nu a acceptat această cerinţă absurdă, care, între altele, ar fi dus la o reducere drastică a veniturilor şi a potenţialei pensii, a fost judecat în lipsă şi condamnat, ca „trădător", la şase ani închisoare, cinci ani degradare civică şi confiscarea bunurilor.

Ion Niculescu a ieşit la pensie, din funcţia deţinută la Torino, în iulie 1986, stabilindu-se, definitiv, în Germania. El a rămas în continuare consilier al ONU pentru diverse proiecte de asistenţă.

A revenit, temporar, în România, în martie şi mai 1990, în calitate de consilier al BIM, la invitaţia noului guvern român, pentru a relansa CEPECA, sub forma unui proiect care a condus la crearea, sub egida Ministerului Muncii, pe 1 aprilie 1990, a „Institutului Român de Management" (IROMA), constituit din personalul colectivelor din defuncta ASG care fuseseră odinioară în CEPECA. Din păcate, acest proiect nu a mai fost un succes, în bună măsură din cauza lipsei de viziune a directorului general, a maşinaţiilor unor veleitari, dar şi a conducerii, prea frecvent schimbate, a ministerului tutelar.

Pentru o perioadă, după ce a împlinit 85 de ani, Johnny Niculescu şi-a făcut un obicei să revină, o dată pe an, la Bucureşti, pentru a se întâlni cu foştii săi subordonaţi din CEPECA, la o grădină de vară. Arăta mai bine decât alţii mult mai tineri decât el, iar la aceste întâlniri era îmbrăcat tot atât de impecabil, era tot atât de incisiv în replici şi impunea prin prezenţă tot atât respect ca odinioară. Chiar şi când n-a mai putut veni, mulţi au rămas în legătură cu el, mai ales prin telefon. Nu uita niciodată să sune din Germania, la o parte dintre foştii colegi (între care mă mândresc că şi mie), cu ocazia zilei lor de naştere.

Marian Munteanu precizează obiectul antologiei realizate: „Modul în care sunt reflectate în folclorul românesc fenomenele, întâmplările şi trăirile determinate ori influenţate de experienţa sau imaginea privării de libertate, acordând o atenţie specială detenţiei, cu precădere celei penitenciare", celelalte forme (sclavia, cătănia, servitatea opresivă) fiind tratate minimal.

Astfel, la *Formele privării de libertate,* autorul include detenţia, sclavia (captură de război, răpiţi sau vânduţi de părinţi), prizonieratul, cătănia (asimilată cu închisoarea sau robia), pedepse infamante, servitutea opresivă (iobăgia, slugăria), captivitatea familială, rituală (călugăria), profesională (ciobănia), surghiunul, răpirea, captivitatea magică (prin vrăji, farmece). Alte capitole privesc: *Lumea detenţiei (experienţa, detenţia privită din exterior), Simbolismul detenţiei (detenţia – termen de referinţă), Cauzele detenţiei, Finalitatea detenţiei, Rostul detenţiei.*

Toate temele abordate de Marian Munteanu sunt grupate pe genuri şi specii folclorice: Doine, Strigături, Cântece bătrâneşti, Poveşti (legende istorice, mitologice, hagiografice, etiologice, snoave, basme), Obiceiuri, Teatru popular, Jocuri de copii, Credinţe şi farmece, Ghicitori şi frânturi de limbă, Vorbe (proverbe, zicători, asemănări, povăţuiri). Textele antologate acoperă integral un spaţiu întins, „de la Marea Adriatică până dincolo de Nistru şi din Munţii Pindului până în Carpaţii Păduroşi şi Podolia".

Lucrarea *Folclorul detenţiei* este însoţită de un necesar şi minuţios aparat critic şi explicativ, de un glosar ce acoperă aria lexicală specifică temei (cuvinte şi înţelesuri, termeni comuni şi toponime, locuri şi închisori).

Folclorul detenţiei. *Formele privării de liberate în literatura poporană. Studiu, tipologie, antologie de texte şi glosar* de Marian Munteanu este o lucrare fundamentală, remarcabilă prin volum (asemănător Mioriţei lui Adrian Fochi), dar mai cu seamă prin conţinut, elaborată cu acribie ştiinţifică, pe baza unor documentări aproape de exhaustivitate, o lucrare care tratează etnofolcloric un pilon de bază al fiinţei naţionale. Autorul remarcă un lucru esenţial: istoria artei cuvântului poate fi şi o istorie a privării de libertate: „Oare nu acelaşi drum al suferinţei, nedreptăţii şi umilinţei pământene a fost parcurs de însuşi Logosul întrupat?" se întreabă retoric Marian Munteanu.

Cartea este de o utilitate maximă şi actualitate în cercetarea culturii şi civilizaţiei româneşti poporane, incitând la abordări multidisciplinare. Prin această masivă şi incitantă lucrare, Marian Munteanu şi-a dat întreaga măsură a potenţialului său intelectual, ştiinţific.

In memoriam

Dumitru Norocea, o personalitate artistică remarcabilă a Argeşului

Filofteia PALLY

Valoros pictor, restaurator al picturilor bisericeşti, primul mozaicar român şi sculptor al perioadei interbelice, Dumitru Norocea s-a născut la 21 septembrie 1880, la Bolboşi, judeţul Gorj (comună situată la 52,5 kilometri de Târgu Jiu), ca fiu mai mare al unei familii cu nouă copii, al căror destin a depins de el, la un moment dat şi pentru o lungă perioadă de timp.

A învăţat primele trei clase la şcoala satului de baştină, după care a urmat clasa a IV-a la Târgu Jiu şi, începând cu anul 1893, Liceul Traian din Turnu Severin, unde a avut şansa de a-l întâlni şi a-l avea profesor de desen pe Tit Liviu, un mare iubitor al marilor clasici ai picturii universale. Acest dascăl l-a influenţat major prin pasiunea sa, pe care i-a transmis-o şi talentatului său elev, Dumitru, odată cu determinarea de a munci continuu la perfecţionarea talentului, concepţie exprimată prin deviza „Credinţă, muncă, cinste, sacrificiu!", care l-a însoţit întreaga viaţă şi pe care o regăsim înscrisă în tabloul semicircular de la intrarea în casa Norocea din Curtea de Argeş.

Anul 1899 îi schimbă destinul artistic, decesul mamei sale şi boala tatălui determinându-l să renunţe, pentru o vreme, la continuarea studiilor, până în anul 1903. A fost nevoit să revină acasă, devenind învăţător în satele Prisăceaua şi, apoi, în Corăbiile, din Mehedinţi, unde a avut şansa de a lucra alături de un talentat zugrav de biserici şi de troiţe (din păcate, numele acestuia nu a fost consemnat), de la care a învăţat abc-ul picturii în fresco, principiile restaurării acestor lucrări, evaluarea posibilităţii de restaurare a unei picturi originale şi evitarea, pe cât posibil, a refacerii integrale a unei fresce, care ar diminua originalitatea artistică a monumentului. Zugravul a fost cel care l-a îndrumat să studieze erminiile picturii bizantine şi să citească lucrări despre pictura religioasă, punându-i la dispoziţie modesta sa bibliotecă. Tot el i-a transmis respectul pentru o pictură religioasă, realizată în tehnica fresco, cu atât mai valoroasă cu cât este restaurată fără intervenţii personale, pentru a salva autenticitatea valorii istorice a acesteia.

În cei patru ani de activitate didactică în mediul rural, fascinat de calităţile artistice ale veşmintelor populare purtate de ţărăncile locului, de varietatea ornamentală şi cromatică a portului ţărănesc, va realiza un *Album de motive populare*, care îi va servi ca sursă de inspiraţie pentru decorarea spaţiilor libere de pictură ale unor lăcaşuri de cult, devenind, totodată, un pasionat colecţionar de port popular şi de numeroase alte piese etnografice, cu care îşi va îmbogăţi designul interior al frumoasei sale locuinţe din Curtea de Argeş.

În anul 1903, s-a înscris la *Şcoala Superioară de Arte Frumoase,* din Bucureşti, la care a fost admis al treilea (au fost ani intenşi de studiu, dar şi de privaţiuni materiale!) şi unde îi va avea ca profesori pe G.D. Mirea şi Ipolit Strâmbu/Strâmbescu (1871-1934, mehedinţean de origine, format sub îndrumarea unora dintre cei mai valoroşi profesori de pictură la înalta şcoală, Theodor Aman şi George D. Mirea). Ipolit Strâmbu era considerat un talentat autor de manuale de pedagogia picturii, desen şi tehnica desenului, fiind, totodată, unul dintre membrii fondatori ai *Societăţii Tinerimea artistică* (alături de Ştefan Luchian, C. Artachino, Nicolae Vermont), patronată de Regina Maria, societate care avea în program salvarea şi promovarea artei naţionale.

Constrâns de dificultăţi financiare, se va angaja, încă de la începutul studenţiei, la Biroul Arhitecturii de la Casa Bisericilor, unde va copia planuri şi elemente de detaliu ale monumentelor care urmau a fi restaurate, activitate în care va fi coordonat de arhitectul T. Părvănescu. A absolvit facultatea în 1907, cu media 10, şi s-a angajat să colaboreze la executarea picturilor în frescă, stil bizantin, împreună cu profesorul Nicolae Bran, ale Bisericii „Sfântul Nicolae" din Gălbinaşi, judeţul Călăraşi – lăcaş care, din păcate, fiind afectat considerabil de cutremurul din 1977, a fost necesară repictarea integrală, în tempera, lucrare executată de Voicu Pascu, în anii 1977-1980.

Activitatea sa va continua, fiind solicitat să lucreze la Mănăstirea Govora, unde se va ocupa cu spălarea şi restaurarea frescei, activitate ultraspecializată, de mare dificultate, la care erau necesari pictori de excepţie. Pictura murală a acestui monument arhitectonic medieval, considerat unul dintre cele mai vechi aşezăminte monahale din Ţara Românească, are o decoraţiune murală rafinată, fiind realizată în stil brâncovenesc, de zugravi ai şcolii de la Hurez, între anii 1711-1712.

Aici l-a cunoscut pe Ioan Kalinderu (1840-1913, expert în Drept Roman, apropiat al regelui Carol I), la momentul respectiv acesta fiind preşedintele Secţiei de Istorie a Academiei Române (în perioada 1904-1907, Ioan Kalinderu a fost preşedinte al Academiei Române). Apreciind calităţile artistice ale lui Dumitru Norocea, Kalinderu îi va solicita să facă cópii după frescele de la Govora şi de la Paraclisul Hurezu.

La insistenţele administratorului Casei Bisericilor, Petre Gârboviceanu, şi datorită performanţelor sale remarcabile, Dumitru Norocea a fost recomandat şi a beneficiat, în 1909, de o bursă de patru ani, pentru a studia pictura bizantină în centre importante din Italia, în mod deosebit la Veneţia şi Ravenna. La Ravenna, fosta capitală a Imperiului Roman de Apus, unul dintre centrele puterii bizantine din Italia, de la sfârşitul secolului al VI-lea, până în anul 751, au fost înălţate monumente împodobite cu decoraţii interioare fascinante, făcând din acest centru un punct de maxim interes pentru studierea artei bizantine. Aici, va cerceta *Basilica di San Vitale* (biserică romanică din secolul VI, unul dintre cele mai faimoase şi importante lăcaşuri de cult catolice din Ravenna, a cărei construcţie a început în 532 şi s-a încheiat în 547, o capodoperă exemplară a artei romane orientale timpurii şi imperiale, cu interior în stil bizantin) şi *Basilica Sant'Apollinare Nuovo* (biserică romanică, din secolul al VI-lea, dedicată Sfântului Apollinaris, cu interior în stil bizantin, cu mozaicuri şi cu chipul lui Iisus Pantocrator) – ambele monumente înscrise, din anul 1996, pe lista patrimoniului cultural mondial UNESCO.

După expirarea bursei, a plecat la Paris, pentru a se documenta la Muzeul Louvru şi a studia, timp de patru luni, cu celebrul profesor Gabriel Millet (1867-1953), împreună cu care, apoi, a mers, pentru o jumătate de an, pe muntele Athos, pentru a studia şi lucra. Câteva cuvinte despre Gabriel Millet: „Profesor de istoria creştinismului bizantin la Şcoala de Înalte Studii şi, totodată, director al micului muzeu bizantin creat de d-sa pe lângă aceeaşi şcoală. Se bucură de o bună reputaţie în Franţa, ca savant care cunoaşte, poate mai bine decât oricare altul, monumentele creştine ale Orientului. Lucrările sale sunt deja numeroase. Ca membru al Şcoalei franceze din Atena, îndemnat de fostul ei director, d-l Tb. Hamolie, d-l Millet s-a interesat şi a studiat monumentele creştine, pe cari arheologii din trecut le dispreţuiau, ba chiar le şi dărâmau, spre a găsi sub ele urme de construcţiuni antice." (*Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice,* 1912, anul V, 038, Ion Kalinderu, *Gabriel Millet, Portraits byzantins,* http//patrimoniu.gov.ro)

După revenirea în ţară, destinul lui profesional s-a îndreptat către un moment crucial: restaurarea Bisericii Domneşti din Curtea de Argeş, primul monument religios de mare importanţă, din Ţara Românească, păstrat în formă originară, aparţinând stilului arhitectonic clasic bizantin de „cruce greacă înscrisă".

Arhitecţii Grigore Cerchez şi Nicolae Ghica-Budeşti, responsabili ai operaţiunii de consolidare a monumentului eclezi-astic, au solicitat Comisiunii Monumentelor Istorice să îl angajeze pe restauratorul şi pictorul Dumitru Norocea, în vederea curăţării şi restaurării picturii murale, grav afectate de „trecerea vremii şi de lipsa de înţelegere a oamenilor", aşa cum remarca, cu amărăciune, cărturarul Nicolae Iorga.

Cei doi arhitecţi apreciau că Norocea dobândise şi demonstrase o „desăvârşită cunoaştere a picturii bizantine", studiile sale înalte, făcute în Italia, la Paris şi la Muntele Athos, perfecţionându-i deplin tehnica restaurării vechilor fresce.

Angajarea acestuia urma să se facă, însă, doar după ce va da o probă demonstrativă, care să argumenteze ştiinţa practică dobândită. Arhitectul Grigore Cerchez sau Cherchez, Cerkez (Gr. Cerchez, 5 octombrie 1850, Oşeşti, Vaslui –14 mai 1927, Bucureşti, a fost inginer civil, profesor şi arhitect român, primar interimar al Bucureştiului şi inginer-şef al oraşului Bucureşti. S-a remarcat ca adept al curentului istorist, proiectând clădiri de inspiraţie neobrâncovenească, dar şi neogotică. Pregătirea ştiinţifică a dobândit-o la École Centrale des Arts et Manufactures, de la Paris. Dintre clădirile proiectate de acesta, menţionăm câteva: o aripă a Palatului Cotroceni (Marele Salon de Recepţie, reamenajat între 1925-1926); Banca Naţională a României, Filiala Brăila (1886); Palatul Institutului de Arhitectură „Ion Mincu", Bucureşti (1912-1927); Castelul Cantacuzino din Buşteni (1911); faţada Muzeului Naţional de Istorie Naturală „Grigore Antipa", între anii 1904-1908), a propus Comisiunii Monumentelor Istorice să încredinţeze lucrarea pictorului Dumitru Norocea, după o restaurare demonstrativă a picturii mai noi a amvonului, pe o frescă mai târzie, pentru ca apoi să se ia o hotărâre definitivă, după ce proba va fi avizată de o comisie exigentă din care să facă parte şi pictorul vienez Johann Viertelberger (care, în anii 1906-1909, „curăţase de fum şi împrospătase pictura interioară a Bisericii Mănăstirii «Sfântul Ioan cel Nou», din Suceava, construită în perioada anilor 1514-1522").

Este de presupus că proba a fost executată ireproşabil, dat fiind faptul că, în şedinţa din 5 mai 1914, Comisiunea monumentelor istorice a aprobat solicitarea pictorului brăilean Arthur Garguromin Verona (1866-1946) de a-l avea alături pe Dumitru Norocea la executarea picturii murale a fostei Catedrale mitropolitane din Târgovişte.

→

In memoriam

În 19 mai 1914, arhitecţii responsabili cu consolidarea Bisericii Sfântul Nicolae Domnesc din Curtea de Argeş, Grigore Cerchez şi Nicolae Ghica-Budeşti, revin cu propunerea, considerând urgentă şi vitală angajarea imediată a pictorului Dumitru Norocea, cu un salariu lunar de 500 de lei, pentru curăţarea şi restaurarea frescelor acestui emblematic monument bizantin, argumentând că acesta este unul dintre cei mai competenţi restauratori ai ţării. Se preciza ca fiind necesară asigurarea materialelor utilizate în procesul de restaurare, artistul având obligaţia de a raporta lunar despre stadiul lucrărilor executate.

Lucrările de restaurare au relevat o uimitoare sinteză a picturii religioase din acest monument, prin activitatea minuţioasă şi competentă a restauratorului identificându-se trei straturi artistice şi cronologice ale frescelor domneşti: fresca originară, din secolul al XIV-lea, cea din secolul al XVIII-lea, a zugravului Radu sin Mihail, din Târgovişte, şi cea din secolul al XIX-lea, a zugravului Pantelimon.

Dată fiind complexitatea frescelor, Comisiunea Monumentelor Istorice a decis, în 1916, repartizarea a doi tineri talentaţi, absolvenţi specialişti în arta bizantină ai Şcolii de Arte frumoase din Bucureşti, respectiv pictorii I. Mihail şi Gh. Teodorescu, pentru a-l ajuta pe Dumitru Norocea, urgentându-se astfel restaurarea ansamblului pictural de la Biserica Domnească.

O descoperire crucială a pictorului Dumitru Norocea a constituit-o, în 12 septembrie 1920, inscripţia în limba slavonă de pe peretele interior nordic al naosului, sgrafitată pe mortar: „În anul 6860 [1352], la Câmpulung, s-a stins marele Basarab voievod”, confirmându-se, astfel, edificarea monumentului în perioada de mijloc a veacului al XIV-lea.

Fiind foarte apreciat pentru competenţa lui, demonstrată prin pregătirea practică şi prin lucrări de elită, Dumitru Norocea era solicitat în expertize privind confirmarea sau infirmarea unor ipoteze privind vechimea valoroaselor fresce medievale; însuşi Nicolae Iorga apelase, în octombrie 1915, rugându-l să-i trimită „însemnele chipurilor” lui Basarab I „de la intrarea bisericii şi al celui îngenuncheat (Radu Negru Vodă) de pe stâlpii din faţa altarului”, pentru susţinerea unei comunicări la Academia Română.

Pentru restaurarea ireproşabilă a frescelor Bisericii Domneşti din Curtea de Argeş, lui Dumitru Norocea i s-a conferit, prin Decretul regal nr. 60063, din 2 decembrie 1922, Ordinul Coroana României în grad de cavaler, cea mai înaltă distincţie a vremii care se putea acorda unui civil sau militar (înfiinţată de regele Carol I, în 14 martie 1881).

La 10 februarie 1923, Regele Ferdinand îi acordă Medalia *Bene Merenti,* clasa I, cu numărul 485 (ordin înfiinţat în 1876, de Carol I, pentru a răsplăti meritele din domeniul artelor, ştiinţelor, literaturii, industriei, agriculturii), recunoscându-i-se, încă o dată, meritele excepţionale.

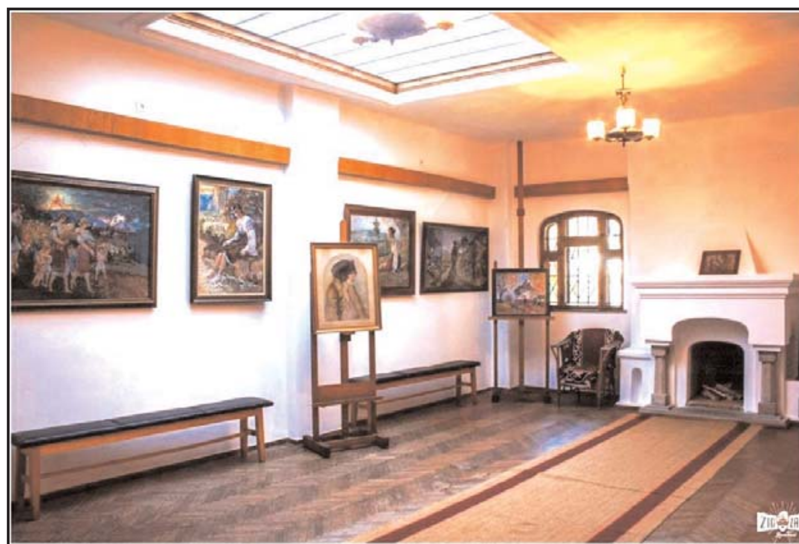
Acestor aprecieri li se adaugă numeroase opinii laudative ale personalităţilor vremii, dintre care îi menţionăm pe marii istorici Nicolae Iorga şi Dimitrie Onciul.

Bogata carieră a pictorului Dumitru Norocea îl consacră într-un vast peisaj artistic al monumentelor ecleziastice din ţară: restaurarea picturilor de la Mănăstirile şi bisericile Govora (1908), Hurezi (1908), Hârlău (1911, 1926-1929, 1931-1932, 1939, 1954), Tismana (1922), Cozia, Mitropolia din Târgovişte (1914), Stavropoleos, din Bucureşti (1908-1911), Biserica din Oieşti-Ungureni, Argeş (1928), Biserica Sfinţii Îngeri, din Curtea de Argeş (1930), Biserica Madona Dudu, din Craiova (1938-1942), Biserica Domnească Curtea de Argeş (1914-1928), Sala Manole, din Palatul Episcopal al Mănăstirii Argeş (1936), Măgureni-Prahova (1925), pictura Catedralei de la Alba Iulia (ale cărei lucrări au fost începute la 28 martie 1921 şi au fost finalizate la mijlocul lunii septembrie 1922, la 8 octombrie având loc sfinţirea şi primirea hramului Sfinţilor Arhangheli Mihail şi Gavriil, în memoria primului întregitor al românilor), alături de pictorul argeşean Costin Petrescu. El a executat primele icoane în mozaic, atât la Catedrală, cât şi la Patriarhia Română, a pictat catedrala şi celebra Sală a Unirii, din Alba Iulia. (ro.Wikipedia.org.wiki. Dumitru_Norocea)

În rândul frescelor, cele mai reprezentative realizări sunt considerate a fi cele de la Catedrala Sfinţii Împăraţi Constantin şi Elena, din Bălţi (1933-1934), Biserica Stavropoleos, din Bucureşti (1908-1911), Biserica din Oieşti-Ungureni, Argeş (1928), Biserica Sfinţii Îngeri din Curtea de Argeş (1930) şi Biserica Madona Dudu, din Craiova (1938-1942).

Subliniem că Dumitru Norocea, primul artist modern specializat în mozaicuri din România, a lăsat valoroase mărturii ale acestei arte în câteva monumente importante: Catedrala din Alba Iulia, Catedrala din Sulina (1932-1937), la Patriarhia Română şi la fostul muzeu de artă Ploieşti, astăzi, dărâmat.

În vecinătatea Bisericii Domneşti, la aproximativ 200 de metri distanţă, pe strada Victor Ştefănescu, nr. 8, pictorul Dumitru Norocea, îndrăgostit de oraşul regal şi de monumentele sale, şi-a construit, între anii 1914-1924, o impresionantă casă, inspirată din stilul neoromânesc, conceptul, un amestec de culă gorjenească cu elemente postbrâncoveneşti, fiind elaborat de pictor, în colaborare cu arhitectul Grigore Cerchez, din combinaţia eclectică rezultând o locuinţă boierească, perfect integrată în peisajul argeşean.

Se impun câteva precizări legate de acest stil. Numită şi *arhitectură neobrâncovenească* sau *baroc brâncovenesc,* acesta a apărut la sfârşitul secolului al XIX-lea, în cadrul curentului *Art Nouveau românesc,* iniţiatorii lui fiind arhitecţii Ion Mincu (1852-1912) şi Ion N. Socolescu (1856-1924), graţie cărora acesta s-a dezvoltat vertiginos, atingând apogeul în perioada interbelică, când s-au construit numeroase case, biserici, edificii publice, atât în Bucureşti, cât şi în întreaga ţară. În galeria arhitecţilor care le-au urmat, cu profesionalism şi talent, celor doi, trebuie menţionaţi Grigore Cerchez, Cristofi Cerchez, Petre Antonescu, Nicolae Ghica-Budeşti, la fel de ataşaţi nobilului îndemn rostit, la 1870, de Alexandru Odobescu: „Studiaţi rămăşiţele – oricât ar fi de mărunte – ale producţiunii artistice din trecut şi faceţi dintr-însele sorgintea unei arte măreţe... nu pierdeţi nicio ocazie de-a vă folosi de elementele artistice ce vă prezintă monumentele româneşti rămase din vechime; dar prefaceţi-le, schimbaţi-le, dezvoltaţi-le.” (ro.wikipedia.org.Arhitectura_neoromânească)

Din baza de date *Muzee şi colecţii din România* INP (cIMEC), aflăm următoarele informaţii despre vila Norocea din Curtea de Argeş: „Denumire: Casa Dumitru Norocea – Secţia de Etnografie şi Artă Populară a Muzeului Municipal Curtea de Argeş. În cadrul Muzeului Municipal Curtea de Argeş; Domeniu: Etnografie; Secţii: Etnografie; Descriere: Casa a aparţinut lui D.I. Norocea, pictor restaurator al Bisericii Domneşti şi a fost cumpărată/primită prin donaţie de Primăria Curtea de Argeş, în 1972, de la soţia lui Dumitru Norocea.”

Casa este monument istoric, cu cod LMI AG-II-m-B-13656, fiind situată în Curtea de Argeş, strada Victor Ştefănescu, nr. 8.

În interior, sunt expuse:

1. Colecţia de artă, formată, în principal, din tablouri de dimensiuni mari şi medii, realizate între anii 1920-1938 de pictorul Dumitru Norocea, tablouri preponderent înrămate, executate în ulei pe pânză, prinsă pe şasiu, ilustrând un talent complex, exprimat cu har, într-o mare varietate de creaţie, dintre care amintim: *Răscoala de la 1907, Vara, Cortegiul regilor magi, Casa Norocea,* portrete ale membrilor familiei, autoportrete.

2. Colecţia de artă populară şi etnografie, formată din piese de tezaur – ulcioare de nuntă, chiupuri cu brâne alveolare, cu smalţ verde, specifice centrului ceramic de curte Curtea de Argeş; costume populare de Argeş şi Muscel, prosoape, ţesături de interior, demonstrând fidelitatea admiraţiei faţă de tradiţiile româneşti, dobândită de pictor încă din copilărie.

Pe pereţi, sunt expuse tablouri de autor, reprezentând replici pe pânză (imitaţie de mozaic) ale celebrelor scene *Împăratul Iustinian cu suita, Împărăteasa Teodora cu suita*, din Bazilica San Vitale, de la Ravenna.

La intrarea în casă este pictată, în frescă, originala compoziţie în semicerc, în care autorul este înconjurat de cele trei graţii, tinere ţărănci înveşmântate în impresionante costume gorjene, o veritabilă metaforă a originii harului său, născut din rădăcina Gorjului brâncuşian.

Tot deasupra uşii de la intrare este un mozaic ce îl înfăţişează pe prorocul Moise. Este unicul mozaic care împodobeşte casa memorială, din colecţia celor 219 obiecte de artă realizate de către Dumitru Norocea.

Uşile casei, decorate cu motive arabo-persane, sunt opera aceluiaşi artist, care şi-a gândit cu măiestrie spaţiul de existenţă şi de creaţie. Feroneria uşilor şi ferestrelor, păstrată în bună parte, este din bronz vienez, ca şi parchetul, despre care documente de arhivă confirmă aceeaşi origine austriacă.

La etaj, sala cu luminator natural este ambientul de atelier al maestrului, dar şi cel de primire al oaspeţilor săi, dintre care trebuie menţionaţi regele Carol al II-lea şi prim-miniştrii timpului, Ion Gheorghe Duca şi Armand Călinescu.

Soba este din porţelan francez, stil Napoleon al III-lea, iar şemineul are stâlpi din calcar de Albeşti. Spaţiul cu luminator, unic în Curtea de Argeş şi în întreaga Muntenie, este conceput după moda maeştrilor săi italieni

Tablourile semnate de Dumitru Norocea, abordând o tematică compoziţională diversă, peisaje, portrete, compoziţii alegorice sau clasice, natură moartă, studii, se integrează, după opinia criticilor de artă, stilului *post-impresionist,* tehnicile preferate fiind uleiul pe pânză sau pe panou, pastelul pe carton sau pe piele de căprioară, acuarelă, tempera pe diverse suporturi, grafică (desen).

Din anul 1913, a fost căsătorit cu Elisabeta, căreia i se spunea Eliza – o tânără foarte frumoasă (în 1907 a fost aleasă miss Bucureşti), care a fost învăţătoare. Aceasta provenea din familia Năstăsescu, tatăl ei fiind un modest negustor de peşte din Bucureşti. Cei doi soţi nu au avut copii, dar, se pare, artistul a avut un fiu nelegitim, Andrei Vasile Rădulescu, pe care, deşi nu l-a recunoscut oficial, îl ţinea aproape, fotografiindu-se şi pictându-se alături de el (informaţii din ghidaj expoziţional).

În această casă, la 1 iunie 1964, la vârsta de 84 de ani, Dumitru Norocea s-a stins, osemintele sale fiind înhumate într-un modest mormânt din vechiul cimitir al oraşului Curtea de Argeş.

Bibliografie

1. Grigore Constantinescu, *Argeşul monumental. Enciclopedie patrimonială,* Piteşti, 2011.
2. Octavian Ungureanu, *Pictorul Dumitru Norocea şi ispitele muzelor*, în revista *Restituiri*, Ed. Centrul Cultural Piteşti, nr. 1-2/2007.
3. Grigore Constantinescu, *Argeşul artistic – evocări biografice*, Ed. Alean, Piteşti, 2015.
4. Ion Aurel Gârjoabă, *Dumitru Norocea,* în Ion C. Hiru, *Celebrităţi din negura uitării*, vol. II, Piteşti, 2011.
5. Nicolae Moisescu, *Restauratori ai Bisericii Domneşti de la Curtea de Argeş – Dumitru Norocea,* în *Studii şi comunicări,* Muzeul Curtea de Argeş, vol. III, 1990.
6. Octavian Ungureanu, *Însemnări dintr-o expoziţie*, în *Gazeta Gorjului,* 19 iulie 1986.
7. Ştefan Catone, Neculae Şerbănescu, Bedivan Dumitraşcu, *România – Decoraţii 1859-1991,* Editura Cover, Bucureşti, 1992.
8. Ghidaj tur muzeu.
9. Referinţe de pe internet, menţionate pe parcursul studiului.

(Foto: F. Pally, interior Sala cu luminator, în care sunt expuse tablouri de autor, Casa Norocea)

In memoriam

Din lumea celor care... nu mai pot cuvânta (II)

Mihaela ALBU

Asistăm – încă – astăzi, în ţară, la o ignorare a unei bune părţi a literaturii scrise şi publicate în afara ţării.

Am insistat în numărul trecut pe receptarea de către critica literară – mai ales a celei din exil – a poeziei şi eseisticii lui Horia Stamatu, premiat în ţară la debut. Continuăm cu un alt poet, oarecum mai mediatizat, dar, considerăm noi, nu îndeajuns faţă de valoarea nu numai a poeziei sale, dar şi a întregii sale activităţi în Brazilia şi Statele Unite (fondator de reviste, jurnalist, editor, profesor universitar etc.)

Este vorba despre **Ştefan Baciu,** un alt tânăr premiat pentru primul volum – *Poemele poetului tânăr* – în 1935. Într-o scrisoare trimisă lui Eliade (în 15.1.1934), cel care îşi făcea intrarea în literatură îi cerea părerea scriitorului consacrat, iar Eliade, aflăm peste timp, îi apreciase poezia, scriindu-i chiar: „Vrei să predau manuscrisul la concursul Fundaţiilor Regale, să-şi încerce norocul?" Rezultatul a fost pe măsură, primind Premiul Scriitorilor Tineri al Fundaţiilor Regale şi Premiul Societăţii Scriitorilor Români.

Încă de student, Baciu a intrat în viaţa literară, fiind (între anii 1938-1946) redactor la mai multe reviste (*Gândirea, Rampa, Arta nouă*), precum şi la *Universul literar,* unde a deţinut rubrica „Cântece noui", debutându-i aici pe Augustin Doinaş şi Ion Caraion.

Plecând în exil în Brazilia (1949), cu tenacitate, muncă şi talent, Ştefan Baciu reuşeşte să înveţe portugheza, să scrie pentru importante ziare, făcându-se cunoscut în mediul cultural latino-american. Astfel, între 1953–1962 va fi redactor la un important ziar, *Tribuna de Imprensa.*

Va publica în continuare poezie, iar volumele vor fi semnalate ori li se vor consacra numeroase cronici în presa românească din exil. În *Caete de dor,* de exemplu, revista editată de Virgil Ierunca şi Constantin Amăriuţei, la Paris, Mihai Niculescu, în „Cronica poeziei" scrie (în nr. 6) despre *Analiza cuvântului dor. Poeme de Ştefan Baciu,* Editura Cartea pribegiei, 1951.

În 1972, la Madrid, Ştefan Catanoy va scrie despre *Poemele poetului Ştefan Baciu* (în limba engleză), considerându-l (pe cel „ascuns în Honolulu" – Ştefan Baciu va fi profesor invitat la Universitatea din Seattle, de unde va merge şi se va stabili în Hawaii, predând literatură sud-americană la universitate) „fără îndoială unul dintre cei mai reprezentativi poeţi români din exil."

După o prezentare a antologiei, cu referire la poemele scrise în ţară şi apoi cele din exil, Ştefan Catanoy (el însuşi poet) conchide: „prezenta antologie ne aminteşte încă o dată că *el este nu numai un bun poet, ci unul de primă linie.* Nu e nevoie să mai spun că volumul este unul de absolută necesitate pentru cel care studiază poezia română contemporană şi o captivantă *ars poetica* pentru orice poet." (s.n.)

Călătorul ce a străbătut graniţe, continente şi lumi exotice, acel „Villon modern", cum îl numise George Ciorănescu, a fost totodată „poetul pribeag, descoperitor de lumi şi culturi", în termenii Crisulei Ştefănescu.

Şi în cazul lui Ştefan Baciu, exilul s-a dovedit a fi unul *creator.* Referindu-se la „tristeţea regăsirii în amintire şi exil a locurilor copilăriei, care ar putea fi apăsătoare şi rea", Mihai Niculescu, în cronica la volumul *Analiza cuvântului dor* (*Caete de dor,* nr. 6/ 1952), reduce metonimic întreaga creaţie poetică a lui Baciu la a fi „răscumpărată prin graţia aeriană a unor strofe din *Revedere la Braşov,* care înnobilează tema, preschimbând durerea în dor".

Mai mult chiar. Virgil Ierunca observă că exilatul în Hawaii „şi-a organizat un spaţiu imaginar românesc, în care-şi cultivă prietenii şi noime", trăieşte, cu alte cuvinte, permanent într-o matrice românească, deşi, de fapt, spaţiul real este unul exotic şi total diferit. „La capătul pământului, în Honolulu, Ştefan trăieşte tot în România" şi aceasta deoarece el a avut puterea, prin poezie, de „a converti absenţa în prezenţă, timpul petrecut într-o petrecere vie." (V. Ierunca, *Ştefan Baciu şi cultul prieteniei*, în *Cuvântul Românesc,* nr. 10/ 1977)

Referirile lui Ierunca sunt cu precădere la revista *Mele,* pe care, subliniază exilatul parizian, el însuşi creator neobosit de reviste, Baciu „o scoate cu generoasă încăpăţânare". În Honolulu, Baciu publica poeţi români, dar şi mulţi străini, *Mele* fiind o „revistă internaţională de poezie", integrând poezia

românească în cea universală. Şi astfel, Ştefan Baciu a devenit cunoscut şi apreciat – cu deosebire în spaţiul latino-american. O dovedesc, de exemplu, multitudinea şi diversitatea celor care au scris despre poezia sa. Iată ce citim (în nr. 54/1980) în *Cuvântul Românesc* (Canada) despre o „frumoasă, nespus de frumoasă iniţiativă din partea confratelui nostru Ştefan Munteanu de a închina un caiet comemorativ poetului Ştefan Baciu, cu ocazia împlinirii a 60 de ani. La alcătuirea acestui caiet comemorativ şi-au dat contribuţia Wilson Alvarenga Borges, Alexandru Bilciurescu, Scarlat Callimachi, Constantin Cionaru, Grigore Cugler, Ştefan Eleutheriade, David Escobar Galindo, Ionel Jianu, Alexandru Lungu, Tristan Marof, Pericle Martinescu, Rafael Barraza, Ştefan Munteanu, Constantin Nisipeanu, Mihai Niculescu, Juan Ortega-Leyton, Nicolae Petra, Cassiano Ricardo", pentru a cita doar o parte dintre semnatari. Se observă astfel că scriitori străini, alături de conaţionali, au ţinut să-l omagieze pe poetul român.

La rubrica „Literatura românească din exil", în continuare, se arată că „domnul Ştefan Munteanu a îmbogăţit acest caiet cu o serie de desene" şi se reproduc următoarele rânduri semnate de Mihai Niculescu, sub titlul *Fişe pentru paşaportul în eternitate a poetului Ştefan Baciu:* „Autorul a vreo mie de poezii şi încă una/ VOCI – o maşină de scris/ şi o pasăre/ se aud în parc/ scriind fiecare în altă limbă/ acelaşi poem. Fondatorul axei lirice Braşov-Honolulu./ Descoperitorul Americii suprarealiste. Întemeietorul «aeroportului internaţional» MELE (cum i-a zis el însuşi în revistă), din al cărui turn de control dirijează *poezia în mişcare zburând în jurul lumii.*"

Recunoaşterea întregii sale activităţi pe pământ american a însemnat totodată şi faptul că a primit titlul de Cetăţean de onoare al oraşului Rio de Janeiro, că a fost Consul de Bolivia în Honolulu-Hawaii, Profesor Emeritus al Universităţii din Honolulu-Hawaii, a primit Decoraţia de Onoare a Meritului Cultural cu grad de Comandor acordată de Ministerul Educaţiei şi Culturii din Bolivia, dar mai presus de toate că poeţi din lumea întreagă i-au apreciat creaţia lirică. Un singur exemplu: În onoarea lui Ştefan Baciu, la plecarea acestuia din Rio de Janeiro în Hawaii, Carlos Drummond de Andrade, unul dintre cei mai reprezentativi poeţi sud-americani, i-a dedicat un poem (intitulat, şi cu un joc de cuvinte, *A kiss, un baiser, un bacio*), în care insista pe onoarea pe care scriitorul român a făcut-o oraşului Rio de a fi cetăţean al acestuia.

Presa culturală românească din exil i-a semnalat şi recenzat cărţile, publicându-l cu bucurie în paginile revistelor de pe tot globul. Într-o prezentare a volumului *Palmierii de pe Dealul Melcilor,* cel care semnează, fără a-şi declina identitatea, „Cronicar" (în *Cuvântul Românesc,* nr. 55/1980) arată că, opus a ceea ce spusese Matei Călinescu odată, că n-ar exista „poezie de exil", „poezia exilului" sau „poezie în exil", cu acest volum de versuri „Ştefan Baciu răstoarnă completamente teoria difuză a Domnului Călinescu, dovedind tocmai contrariul: că adică, DA, există cu adevărat şi de bună vreme o poezie specifică *de exil, a exilului* şi *în exil*", iar ca dovadă reproduce din placheta amintită poemul *Telegramă de sărbători*

Din Waikiki în pe Tocile
papagalii vestea duc
peste nopţi şi peste zile
şi-n lămâi mai cânt-un cuc.

De sub Tâmpa-n Ala Wai
alizee suflă-n flaut
sub palmier pe-un colţ de rai
tot trecutu-n cărţi îl caut.

Dinspre Dârste în Palolo
se întinde-un curcubeu
mai aproape, mai încolo –
şi pe cer surâde-un zmeu.

Desigur, aşa cum afirmă şi „cronicarul", „un asemenea poem, cu un asemenea conţinut n-ar fi putut fi realizat decât în exil". Iar în încheiere, afirmă cu optimism: „Suntem siguri, suntem absolut siguri că atunci când ţara noastră îşi va regăsi locul pe care îl merită în istoria popoarelor lumii libere, după ce va trece prăpădul anarhic comunist, poezia exilului îşi va găsi locul pe care îl merită în antologiile de poezie şi în Istoria literaturii române, în care poetului Ştefan Baciu i se va acorda, de asemenea, locul pe care îl merită."

Această poezie a exilului (chiar fără a avea drept temă deştărarea!) este o poezie care trebuie, se cuvine, este absolut necesar să fie inclusă în literatura română, dar, din păcate, nu „şi-a găsit (încă) locul pe care îl merită", ci continuă să fie în mare parte necunoscută ori ignorată.

Niculae Gheran în oglinda corespondenţei (XIV)

Rodica LĂZĂRESCU

D'ale bistriţenilor

Un **bistriţean** e profesorul Cornel Cotuţiu (n. 15 februarie 1945), prozator şi publicist, căruia acribiosul domn Niculae Gheran îi cere, îl simţim supărat, lămuriri referitoare la „croşetele" apărute în reproducerea, în revista *Minerva*, unei scrisori semnate de Liviu Rebreanu. Îi înţelegem supărarea editorului Gheran, care a amânat câţiva ani publicarea romanului *Ion* în ediţia critică pentru că nu a acceptat înlocuirea cu „croşete" a două cuvinte! (1)

Bistriţeanul *in absentia* e regretatul Andrei Moldovan.

Beclean, 7 ian. 2005

Stimate Domnule Niculae Gheran,

Mulţam de urări, care ies din stereotipia gestului drăgălaş al limbajului de lemn. Sunt flatarisit de atenţia acordată şi, deopotrivă, inhibat, încât nu-mi rămâne decât să vă spun La mulţi ani cu sănătate în crescândă prosperitate!

Cum în zilele acestea nu m-am văzut cu Andrei Moldovan (2) (mda! lider local liberal), nu cunosc ce e cu „extirparea" din finalul scrisorii lui Liviu Rebreanu (marcată prin punctele de suspensie dintre paranteze).

În 1992 s-a hotărât în redacţia *Minervei* să gândim fiecare dintre „vinovaţii" revistei câte un număr tematic. Când a venit rândul lui Andrei, acesta a propus „scrisoarea". Aşadar, el a fost cel care a făcut sumarul, iar publicarea scrisorii lui Rebreanu se datorează lui. Că face parte din arhiva lui personală, că i-a fost împrumutată de Clemente Plăianu (3), un neam de-al său, nu ştiu.

Cât despre omiterea unor cuvinte, mascată prin punctele de suspensie, e posibil să fie vorba de ceva care ţine de „stilul" Andrei Moldovan: uneori se jenează, inventează motivaţii pudibonde, e retractil la ceea ce i se năzare că ar arunca o umbră asupra unui spaţiu de lumină ş.a.

Pe curând şi cu zâmbete!

Al D-voastră

Cornel Cotuţiu

[Dest.] Domnului Niculae Gheran Aleea Pleniţa Nr. 4, Bl. Y8 Sc. 1, Ap. 1 BUCUREŞTI Sector 3, of. p. 49 Cod 030495

[Exp.] Cornel Cotuţiu C.P. 9 Beclean cod 425100 jud. Bistriţa-N[ăsăud]

Note

(1) Preluăm relatarea întâmplării din interviul acordat lui Olimpiu Nuşfelean (în *Mişcarea literară*, II, nr. 4, 2003):

Totul s-a petrecut după apariţia primelor trei volume din seria Rebreanu, prin 1968, când trimisesem la cenzură textul şi variantele romanului „Ion" [...] Totul a mers bine, minus zarva pricinuită de reintroducerea a două cuvintele din capitolul II, „Zvârcolirea", pentru stabilirea textului original. Cuvinte rostogolite într-o frază banală, lipsită de vreo semnificaţie anume, despre Herdelenii ce stau în târnaţ şi cântă de mama focului, spre admiraţia sătenilor. Iată cum sună: „Erau pe la strofa a treia din «Răpirea Basarabiei», când Ghighi şopti misterios: – Uite pe Toma Bulbuc şi pe George!" Comentariile sunt de prisos, ca să nu spun care Basarabie, care răpire? Până la mine, confraţii mei soluţionaseră „litigiul" cu amputarea fragmentului, sau modificând titlul poemului anonim, reducându-l la „Răpirea". Pentru că nu am acceptat să tai un singur cuvânt, apariţia volumului 4 din seria ştiută a întârziat doi ani, fiind tipărit abia în 1970, în loc de 1969, când fusese programat. Toţi căzuseră pe capul meu, până când şi Mihai Şora, redactor-şef al editurii, omul cel mai şlefuit dintre noi: „Niculae Gheran, e absurd; o carte nu stă într-un cuvânt, nici măcar Biblia; e un cuvânt care putea fi sărit la tipar"; dă-l la erată: „la pagina x, rândul y, s-a omis numele regiunii dintre Prut şi Nistru". Avea perfectă dreptate, dar şi eu, deoarece eram convins că dacă, de la început, accept cenzurii să intre un centimetru în mine, adio integralitate, ca să nu zic virginitate. [...] Eu pot avea sfiiciuni, chiar şi complexe, în preajma unui om cu totul deosebit, dar faţă de un terchea-berchea, fie el şi director general „în civil", ca Iosif Ardeleanu, fără nicio meserie ca lumea, în niciun caz. Declarase că numai trecând peste cadavrul lui voi tipări romanul cum doresc eu, deşi îi explicasem politicos că n-am mandat de la Rebreanu să-l tund pe ici, pe colo. N-avea umor, aşa că trebuia pus la punct pe căi la fel de autoritare. În consecinţă, am cerut audienţă la Gheorghe Pană, care, preluând Direcţia organizatorică şi de cadre a C.C. al P.C.R., devenise, neoficial, omul numărul doi în ierarhia de partid – înainte ca „tovarăşa academician" să vină din urmă. Îl ştiam şi mă ştia de la Uniunea Tineretului Muncitoresc, neavând nevoie de prezentări, mai ales că, peste ani, până a fi plecat prim-secretar la Braşov, ne păstorise într-un fel activitatea editorială, destinată străinătăţii. Aveam – cum s-ar zice – putinţa unei comunicări directe, care, apropo de obiectul vizitei, a debutat cam aşa: „Rău a ajuns cultura românească dacă un scriitor ca Rebreanu are nevoie de un prăpădit ca mine" (corect ar fi fost să zic: ca tine). Totul a mers bine, până la... „Răpirea Basarabiei". Numai că prevăzusem totul. Luasem cu mine un exemplar al romanului „Ion", în versiunea rusă a unei edituri moscovite, vârând în interior un bilet de tramvai, ca semn despărţitor. Ştiam că nu găvăreşte „pa ruski", aşa că i-am spus cu dezinvoltură: „Am ajuns mai catolici decât papa; ne deranjează mai mult decât pe ruşi". Şi i-am dat să se uite la încârligatele chirilice. În plus, l-a convins şi explicaţia suplimentară: „Să nu crezi că ruşii sunt proşti; din citatul amintit, nu rezultă defel cine a răpit Basarabia; noi spunem că ei, ei zic că noi, Rebreanu în niciun fel; sau, cum s-ar zice: prinde orbu, scoate-i ochii". Spre marea mea satisfacţie, a cerut legătura cu Dome – cum i se spunea lui Ardeleanu între intimi – spunându-i să dea drumul la carte. Spre mulţumirea mea, a mai adăugat câteva vorbe înţelepte, de care aveam să mă folosesc mai târziu: „Şi-apoi ţine seama: e o ediţie adresată unor oameni care cunosc istoria mai bine decât noi, ediţie critică realizată într-un tiraj mic". Fără să trec peste hoitul lui, cum mă avertizase, l-am pus pe Iosif Ardeleanu cu botul pe labe. De atunci, toate „litigiile" le-am discutat paşnic cu subordonatele lui, Elena Doxănescu şi Florenţa Molho, femei de treabă, cel puţin cu mine, poate şi din pricina zicalei: câinele latră la urs, dar nu-l muşcă.

(2) Andrei Moldovan (2 febr. 1949-30 oct. 2020), profesor, critic şi istoric literar, colaborator al lui NG, împreună cu care a semnat volumul *Liviu Rebreanu prin el însuşi* (2018). A făcut parte din colectivul de colaboratori ai vol. 22 şi 23 din Liviu Rebreanu, *Opere*, precum şi ai vol. I din *Scrisori către Liviu Rebreanu* (Editura Academiei Române, 2014).

(3) Clemente Plăianu, *preot unit din Cluj, autorul genealogiei familiei Rebreanu şi al multor studii referitoare la Rebreanu. Unchiul lui Andrei Moldovan din Beclean* (conform însemnării lui NG pe plicul în care se păstrează corespondenţa cu acesta), autorul „unei solide monografii consacrate Chiuzei" (conf. NG, în *Tânărul Rebreanu*) – „Chiuza, veche vatră românească şi leagăn al Rebrenilor".

Semn(al) de carte

Alexandru Petria, coordonator, *Ce facem cu România?,* Alexandria Publ. House, Suceava, 2022 (contribuie la volum 25 de autori)

Avem nevoie de o Românie care să-şi urmeze prioritar interesele. Nu ale nu ştiu căror parteneri. Dacă ele coincid, e ok. Dacă nu, trebuie să aibă întâietate ceea ce e spre binele locuitorilor. Am alergie la naţionalismul etnicist. Prin ceea ce scriu de câţiva ani, pledez pentru suveranism, pentru binele tuturor etniilor care trăiesc între graniţele ţării, fără discriminări.

A cam trecut timpul, dacă dorim să existăm ca stat, să mai acceptăm orice dictat din exterior. Noi, apoi ceilalţi. Este de risipit iluzia că alţii îşi proiectează politicile în beneficiul nostru. Doar interesele învârt relaţiile interstatale. Unele coincid, altele nu. E pe puncte, nicidecum en-gros, am învăţat din lecţiile istoriei.

Nu sunt adeptul izolaţionismului, chiar deloc, dar pledez pentru responsabilitate şi selectivitate, ceea ce, până la urmă, înseamnă patriotism. Să ne uităm cum procedează statele din Grupul de la Vişegrad. Aceasta e calea. (Al. Petria, pe coperta a patra)

Marian Apostol, *Până la capăt,* Editura Hoffman, Caracal, 2024

O poveste de iubire ameninţată de chiar protagoniştii ei, o Ea, frumoasă, pasională, dar nevrotică, un El, tot frumos, tot pasional, dar… artist, îndrăgind aşadar libertatea mai mult decât orice altceva. Nimic nou sub soare până aici, dacă autorul, Marian Apostol, n-ar fi un veteran al caminarzilor, n-ar cunoaşte ce poate face *El Camino* pentru sufletul, trupul şi mintea unui om! Să le salveze, pur şi simplu! Aşadar, cei doi vor porni, fără să ştie unul de celălalt, pe un astfel de drum şi, pe măsură ce-i vor înfrunta greutăţile, îi vor cunoaşte bogăţia istorică, vor cunoaşte tovarăşi de drum, fiecare cu povestea sa, se vor cunoaşte, în fapt, pe sine, vor afla când şi ce au greşit, şi faţă de sine şi faţă de celălalt şi, mai cu seamă, ce anume îi leagă dincolo de amănuntele unui cotidian în care fiecare va trebui, de-acum încolo, să fie sprijin pentru celălalt şi, împreună, regăsindu-se miraculos în Piaţa Quintana din Santiago de Compostela, aproape de Cabo Finisterre, să-şi asume „începutul unei noi călătorii, pe care (..) să o continue împreună... până la capăt!" O carte frumoasă, de citit cu bucuria unei „călătorii" spre propria noastră fiinţă, parcurgând, alături de personajele sale, dar mai ales de autorul său, experimentatul şi generosul caminard Marian Apostol, *El Camino de Santiago.* (Ada D. Cruceanu, pe coperta a patra)

***Experimentul Piteşti. Comunicări prezentate la Simpozionul PERT'23, Piteşti, 29 septembrie – 01 octombrie 2023, „Reeducările comuniste". Alte forme şi aspecte de presiune în regimurile dictatoriale comuniste,* Ediţia a 23-a, Fundaţia Culturală Memoria, Filiala Argeş, Piteşti, 2024**

Editor şi coordonator, Ilie Popa, colectiv editorial: Teddy Drăguţă, Bogdan-Lucian Ştefănescu, Alexandru Gherman, Maria Vâlceanu, Eugen Olteanu (728 de pagini, aproape 60 de autori, din România, Basarabia, dar şi din Germania, SUA, Elveţia).

Ştiinţa, parte a culturii

Matematica, ingineria şi ingineria militară în istoria ştiinţei

Eufrosina OTLĂCAN

Amintirea lui Caius Iacob, legată de Matematica aplicată, mă duce înapoi cu peste 60 de ani, când, fiind cadru didactic la facultăţi care pregăteau ingineri, exact această matematică cu aplicaţii în inginerie mi-a devenit cea mai importantă preocupare profesională. În afara pregătirii orelor cu studenţii, o seamă de teme de cercetare le alegeam legate de această preocupare. Orizontul meu privitor la matematica inginerească se lărgea participând la congrese şi conferinţe, naţionale şi internaţionale.

Prima, poate şi cea mai importantă participare în afara ţării, a fost la al XX-lea Congres Internaţional de Istoria Ştiinţei, desfăşurat în Belgia, la Liège, în iulie 1997. Mi s-a părut interesant modul de organizare, mi l-am notat atunci, îl reiau şi aici. Rezumatele celor peste 1000 de comunicări ştiinţifice înscrise în program au fost tipărite în două volume, însumând 1200 de pagini, editate de Centrul de Istorie a Ştiinţelor şi Tehnicii de la Universitatea din Liège. Din partea Comitetului Român pentru Istoria şi Filosofia Ştiinţei şi Tehnicii al Academiei Române (CRIFST) au participat, efectiv, 7 reprezentanţi. Structura celor 28 de secţiuni (nu şi a celor 9 secţiuni speciale) a cuprins: „Matematica şi mecanica în perioada clasică (1543-1800)", urmând, din aceeaşi perioadă, Fizica, Chimia, Farmacia, Tehnologia, Biologia, Ştiinţele medicale, Geografia, Cartografia. Apoi, aceleaşi ştiinţe în perioada contemporană (după 1800). S-au mai adăugat secţiuni privind istoria unor domenii ca: Transferul de tehnologie, Construcţii, Alimentaţie, Muzeologie, Arta şi Ştiinţa, Instituţii ştiinţifice, Ştiinţa şi societatea, Ştiinţa şi Filosofia. Cele 42 de simpozioane au fost organizate de diferite grupuri ştiinţifice, cele mai multe (19) sub auspiciile Consiliului Uniunii Internaţionale de Istoria Ştiinţelor şi Tehnologiei (ICOHTEC).

Din multitudinea de idei desprinse din lucrările Congresului, legate de titlul acestui articol, am extras câteva, aşa cum sunt ele înscrise în rezumatele publicate.

„Inginerii militari şi artileriştii constituie două nuclee importante în formarea comunităţii matematice spaniole din secolul 19, în special din punct de vedere al progresului nivelului matematic al manualelor din învăţământul secundar civil... Mai mult, inginerii militari studiază tratatele lui Garcia San Pedro – primul inginer militar care a scris un manual de calcul diferenţial şi integral, între alte lucrări, o personalitate foarte influentă în educaţia inginerilor militari" (M. Angeles Valamazar, Spania).

Şi tot în aceeaşi idee şi aceeaşi ţară: „În tot secolul 19 ingineri militari şi civili, artilerişti şi ofiţeri de marină, împreună cu dascăli şi profesori, au alcătuit comunitatea spaniolă de matematică, a cărei coloană vertebrală a fost, mai cu seamă, întreţinută de legături corporate între diferite feluri de funcţionari civili şi ofiţeri militari" (E. Ausejo, Spania).

Despre inginerie ca profesie se fac observaţii de genul: „...punctul crucial în evoluţia ingineriei este acela în care inginerii, socotiţi individual, obţin forţă ca număr şi importanţă pentru a forma asociaţii, astfel ingineria devenind o profesie. La acest punct s-a ajuns în mod diferit în ţări din Europa, America de Nord şi Colonii. Astfel, în Franţa şi Prusia factorul vital al ingineriei l-a reprezentat valoarea ei militară şi strategică. În Marea Britanie a fost precedată de lucrările inginereşti civile, promovate de Revoluţia Industrială pe la mijlocul secolului 18. În America, ambele componente, militară şi civilă, au condus la naşterea ingineriei ca profesie" (R. Angus Buchanan, Marea Britanie).

Despre matematicieni ca ingineri în secolul 17, avem la dispoziţie rezumatul germanului J.G. O'Hara, editor din Hanovra, scriind despre Leibniz (1646-1716), care a fost nu doar creator în calculul diferenţial şi integral, ci, fiind în serviciul Curţii din Hanovra, a conceput şi elaborat schema de amenajare a apelor pentru acest district, rezolvând probleme de inginerie hidraulică, în construcţii de canale şi rezervoare, proiecte de drenaj şi folosirea puterii vântului şi apei.

Un matematician inginer a fost şi italianul Francesco Brioschi (1824-1897), care a publicat cinci volume conţinând, între altele, teoria determinanţilor, funcţiilor abeliene, mecanicii analitice, hidrodinamicii. A fondat în 1862 şi a condus Institutul Tehnic Superior din Milano.

Pentru a argumenta că mersul ideilor ştiinţifice pentru Europa şi Asia, început de la Vest către Est, şi-a mai şi schimbat sensul, se fac observaţii deosebit de interesante:

„S-ar lăsa să se înţeleagă că drumul propagării ştiinţei în Europa de Est urma doar un model centru-periferie. Or, începând de la mijlocul secolului 17 se creează legături ştiinţifice periferice... Mobilitatea profesorilor între colegiile din Bucureşti şi Iaşi şi, cele din Grecia şi Asia Minor în secolul 18 este un exemplu. Comunicarea va încerca să prezinte aceste relaţii, care se întind din Rusia în Grecia, trecând prin Bucureşti şi Constantinopol" (Efthymios Nicolaidis, Grecia). Asemănătoare, o idee care vine din Japonia: „Primii profesori ai Colegiului ingineresc din Tokio (înfiinţat în 1873) au fost toţi englezi. Astăzi Japonia are fabricile sale *peste mări* în Marea Britanie. Direcţia transferului de tehnologie s-a inversat în această sută de ani" (Yuzo Takahashi, Japonia).

În majoritatea expunerilor din Congres, ingineria este asociată cu industrializare, progres, modernizare şi civilizaţie.

Recunoaşterea unui rol al ţării noastre în dezvoltarea ştiinţei şi tehnicii dincolo de hotarele ei a fost făcută nu doar de profesorul grec citat mai sus, dar şi în comunicarea cercetătorului algerian Mohamed Benguerna, intitulată „Modele de formare şi traiectorii socio-profesionale ale inginerilor algerieni, 1900-1970". Vorbind despre o politică masivă de formare în străinătate a cadrelor şi în special a inginerilor, autorul, între mai multe ţări nominalizate, pune pe locul patru România, după Elveţia, RFG şi ex-RDG, dar înaintea Ungariei, ex-URSS şi SUA. [Din activitatea mea didactică la Institutul de Petrol, Gaze şi Geologie din Bucureşti (1959-1975), pot spune ca am avut studenţi din Algeria, Tunisia, Vietnam, Ungaria, Indonezia, Cuba, Mongolia şi chiar doi studenţi din URSS.]

Despre „Formarea primilor ingineri turci", autorul acestei comunicări, Frederic Hitzel din Strasbourg, afirmă că în secolul 18, ca urmare a mai multor înfrângeri suferite, Imperiul Otoman a acceptat să introducă unele tehnici occidentale în special în domeniul militar. „Unul din aspectele cele mai importante ale acestor reforme este crearea şcolilor de ingineri, începând cu 1773, după model european, cu ajutorul experţilor militari francezi."

Un model original a avut formarea inginerilor în SUA, diferit de cel din Regatul Unit, Franţa, Germania. Acesta a avut trei puncte de sprijin: 1. Procesul de specializare; 2. Rolul atelierelor şcoală; 3. Dezvoltarea laboratoarelor de învăţământ. Aceste observaţii sunt preluate din comunicarea lui Bruno Belhoste de la Institutul Naţional de Cercetări pedagogice din Paris.

Participanţii români la Congres, care au susţinut comunicări legate de istoria ingineriei în România, au arătat, între altele: „În România, cercetarea, învăţământul şi aplicaţiile industriale în metalurgia pulberilor au o tradiţie de peste 45 de ani la Institutul Politehnic din Cluj-Napoca... Cercetările şi din alte centre universitare şi institute de cercetare reprezintă o activitate strâns legată de importante realizări industriale" (H. Colan, „Istoria metalurgiei pulberilor în România").

E. Helerea şi L. Sofonea vorbesc în comunicarea comună despre *Homo Technicus – Technologicus, statutul acestuia în România în perioada 1 decembrie 1989 – 1 februarie 1990.* Într-o altă comunicare, L. Sofonea prezintă o analiză istorică şi epistemologică a semnificaţiei activităţii inginerului fizician Alexandru Proca (1897-1955), autorul cărţii *Întrebuinţarea electricităţii în industria de petrol* (1924), prima lucrare românească în acest domeniu.

O lucrare din istoria internaţională a tehnicii a susţinut S.F. Bălan, prezentând personalitatea lui Jose A. Garcia-Diego, cel care a fost vicepreşedinte al comitetului de organizare al precedentului Congres Internaţional, ţinut la Zaragoza în 1993.

Între inginerie şi matematică, istoria astronomiei în România a fost reprezentată de M. Stavinschi, care a comunicat despre trei reprezentanţi ai acestei ştiinţe: Spiru Haret, Constantin Gogu şi Nicolae Coculescu. Îmbinarea matematicii cu rezultate notabile în ştiinţa inginerească apare de mai multe ori în lucrarea „Interdisciplinaritate la matematicienii români" (E. Otlăcan, R.P. Otlăcan). Au fost matematicieni şi ingineri sau militari: Traian Lalescu, licenţiat în matematici la Bucureşti (1905) şi la Paris (1908) şi inginer cu diplomă de la Şcoala Superioară de Electricitate din Paris (1919), Mihail Ghermănescu, licenţiat (1921), doctor în matematici al Universităţii din Cluj (1933) şi absolvent al Şcolii de Artilerie din Bucureşti (1919), Grigore C. Moisil, doctor în matematici al Universităţii din Bucureşti (1929), cu studii inginereşti la Politehnica din Bucureşti, iar Alexandru Froda a avut diploma de inginer constructor de la Şcoala de poduri şi şosele din Bucureşti (1919), şi-a luat licenţa în matematici la Bucureşti (1927) şi doctoratul în matematici la Paris în 1929.

Toţi cei patru matematicieni amintiţi mai sus, ca şi celelalte 16 personalităţi marcante ale ştiinţei româneşti prezentate în comunicarea făcută în Congres, au primit recunoaştere internaţională, numele lor fiind atribuite de către matematicieni din afara ţării noastre unor teoreme pe care aceşti titani ai ştiinţei le-au descoperit. Despre Moisil, l-am citat pe matematicianul francez Arnauld Kaufmann, care spunea: „El era un inginer foarte dotat, un fizician şi un filosof".

Deoarece Istoria Ştiinţei este un domeniu deosebit de interesant, poate chiar pasionant, am considerat util să scriem câte ceva despre cele comunicate în Congres. Următorul Congres Internaţional de Istoria Ştiinţei, al XXI-lea, avea loc în anul 2001 în Mexic. Nu am participat, dar ştiu că au fost colegi din CRIFST, între ei, E. Helerea şi L. Sofonea, care au ajuns şi au transmis comunităţii ştiinţifice mondiale informaţii din istoria dezvoltării ştiinţei, tehnicii, învăţământului românesc.

Istoria digitală

Cristian S. CALUDE

Istoria digitală este o disciplină în plină evoluţie, care încorporează tehnicile digitale şi metodele de calcul în cercetarea şi predarea istoriei, https://www.digitalhistory.uh.edu. Istoria digitală se bazează pe tehnici digitale precum bazele de date, hipertextualizarea şi reţelele, pentru a crea şi a analiza cunoştinţe istorice.

În anii 1990 şi începutul anilor 2000, a face istorie digitală însemna crearea unei pagini de internet sau a unui blog de istorie pentru a prezenta propriile cercetări academice. Istoricii de astăzi folosesc tehnologia digitală pentru a prezenta, analiza, discuta fapte istorice în moduri noi şi dinamice. De exemplu, sistemele de informaţii geografice şi programele de modelare cantitativă sunt utilizate pentru a vizualiza şi a construi noi legături între subiectele istorice. Pe măsură ce tehnologiile digitale se schimbă şi alfabetizarea digitală devine mult mai adoptată în domeniul larg al istoriei, istoria digitală se lărgeşte, atât în cercetare, cât şi în învăţământ.

Astăzi, istoricii digitali implementează o gamă largă de instrumente şi platforme digitale, de la utilizarea unor programe simple, cum ar fi *word clouds,* https://www.mentimeter.com/features/word-cloud, care ajută la vizualizarea utilizării cuvintelor în documentele istorice, până la aplicarea unor sisteme şi medii digitale mult mai avansate, precum jocurile video, programele de realitate virtuală şi instrumentele de cartografiere online la scară largă. Aceste metode au îmbunătăţit în mod simţitor domeniul. Noile tehnologii, care reprezintă o parte din viitorul istoriei digitale, generează şi probleme, atât în cercetare, cât şi în învăţământ şi servicii: un exemplu este stocarea/accesarea unei imensităţi de date, în concurenţă cu multe alte proiecte/domenii. Va deveni istoria digitală o „noua frontieră" a istoriei ca disciplină academică? Evident, nu avem un răspuns la această întrebare; totuşi, observăm că ritmul aparent uluitor în care tehnologiile digitale în istorie continuă să evolueze şi să se schimbe este la paritate cu varietatea modurilor în care istoricii încorporează şi se angajează cu instrumentele digitale. Este o perioadă foarte interesantă pentru a deveni un istoric digital!

Câteva proiecte interesante în istoria digitală sunt: SlaveVoyages (voiajele sclavilor), https://www.slavevoyages.org/, Sclavia britanică, https://www.ucl.ac.uk/lbs/, The Centre for the Study of the Legacies of British Slavery, şi multiplele proiecte de la Stanford University's Center for Spatial and Textual Analysis, https://cesta.stanford.edu/research/projects. Dintre aceste proiecte, menţionăm *Corpus Synodalium*, Cum arăta dreptul canonic medieval din perspectiva comunităţilor locale?, https://cesta.stanford.edu/research/corpus-synodalium, şi *histografia*, o cronologie interactivă care include 14 miliarde de ani de istorie, de la Big Bang până în 2015, şi permite utilizatorilor să vizualizeze o varietate de evenimente care s-au petrecut într-o anumită perioadă sau un anumit eveniment în timp (de exemplu, secolul XX în categoriile război şi invenţii, https://cargocollective.com/matanstauber/Histography).

Istoria digitală are o revistă academică *open-access* internaţională, *Journal of Digital History,* https://journalofdigitalhistory.org/en, care publică articole de istorie bazata pe principiul *multi-layered,* https://academic.oup.com/jamia/article/18/Supplement_1/i132/797073.

Digital History
using new technologies to enhance teaching and research

ERAS | TOPICS | RESOURCES | REFERENCES

HISTORY ERAS
• The First Americans
• Colonial Era
• American Revolution
• Early National Period
• Pre-Civil War Era
• Slavery
• Civil War
• Reconstruction
• Gilded Age
• America Becomes a World Power
• Progressive Era
• World War I
• 1920s
• Great Depression
• World War II
• Post-War Era
• 1960s
• Vietnam War
• 1970-2000
• The 21st Century

DO HISTORY TOPICS
• Advertisements
• Architecture
• Art
• Beauty & Fashion
• Cemeteries
• Children
• Controversies
• Courtship
• Decision Making
• Film
• Food
• Historiography
• Immigration & Ethnicity
• Music
• Photography
• Political Cartoons
• Private Life
• Propaganda Posters
• Science & Technology
• Slavery

PRIMARY SOURCES
• Landmark Documents
• Court Cases
• Supreme Court Cases
• Newspaper Articles
• Obituaries

VOICES
• Overview & Resources
• Asian American
• Children
• Civil Rights
• Immigrant
• Native Americans
• Texas
• Women

AUDIO-VISUAL
• Film Trailers
• Music
• Speeches
• Historical Movies

MULTIMEDIA
• Digital Stories

GENERAL REFERENCE
• Timelines
• Reference Room
• Glossaries
• History Profession
• Image Sites
• Maps
• Museums & Archives
• Writing Guides

ACTIVE LEARNING
• eXplorations

FOR TEACHERS
• Classroom Handouts
• Lesson Plans
• Quizzes

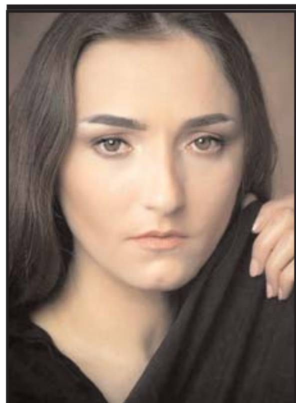
EXHIBITIONS
• Lincoln's America
• Reconstruction
• Dear Madam
• Frederick Douglass
• A Soldier's Sketchbook
• Calhoun School

Partners | Search & Site Map | Credits | Contact Us | Citing Us | Copyright 2021

În România, acad. Mircea Maliţa a aplicat modele matematice în negocieri (în teza de doctorat *Modele matematice pentru negocieri,* 1972) şi în teoria relaţiilor internaţionale (M. Bunge, J. Galtung, M. Maliţa, eds., *Mathematical Approaches to International Relations*, Academy of Social and Political Sciences, Bucharest, 1977). În comunicarea de pionierat *Un model al deciziei din 1595 a lui Mihai Viteazul,* prezentată la *Conferinţa Anglo-Română Matematica în Arheologie şi Ştiinţele Istorice,* septembrie 1970, Mamaia, acad. Maliţa a utilizat metoda eficienţei, dezvoltată de teoria deciziei, pentru a estima eficienţa hotărârii lui Mihai Viteazul de a recurge la lupta armată împotriva Imperiului Otoman. Concluzia a fost: calea aleasă de Mihai a fost cea mai indicată. Însuşi autorul a recunoscut anumite preferinţe personale inerente în utilizarea modelului. Ca în orice aplicaţie a modelelor matematice sau digitale în alte domenii, ultimul cuvânt îl au beneficiarii, experţii care lucrează în domeniile afectate.

Din 2006, la nivel european au apărut preocupări în domeniul digitalizării patrimoniului cultural. Fiecare ţară a devenit responsabilă pentru propriul proces de digitalizare, în care au fost implicate biblioteci, muzee, arhive, organizaţii de patrimoniu, universităţi şi instituţii de cercetare. În România se lucrează la Platforma informatică online pentru Biblioteca Digitală a României, culturalia.ro, care va constitui o bază de date unificată cu patru secţiuni majore: Portalul bibliotecii digitale Culturalia, Catalogul Partajat Naţional, Depozitul de Obiecte Digitale şi Proceduri şi Module Administrative asociate bunurilor culturale mobile. Pentru amănunte trimitem la articolul *National Archives of Romania* de C. Mihailovici, https://coop.hypotheses.org/929.

S-au făcut multe eforturi pentru păstrarea istoriei digitale a lumii. În 2009, Biblioteca Congresului American a iniţiat, cu sprijinul UNESCO, proiectul *World Digital Library* (*Biblioteca digitală mondială*), https://tinyurl.com/26wnbhrk. Deşi acest proiect nu este singular, există pericole. Un exemplu este ritmul de dispariţie de pe Internet a milioane de lucrări ştiinţifice, cf. S. Wild, *An analysis of DOIs suggests that digital preservation is not keeping up with burgeoning scholarly knowledge,* https://www.nature.com/articles/d41586-024-00616-5. Articolul lui C. Stokel-Walker, *We're losing our digital history. Can the Internet Archive save it?,* https://tinyurl.com/3c228vrj trage un semnal mai larg de alarmă. Articolul începe cu fraza „Cercetările arată că 25% din paginile Internet postate între 2013 şi 2023 au dispărut. Câteva organizaţii se întrec pentru a salva paginile de Internet, dar noi riscuri le ameninţă însăşi existenţa." Autorul observă că „Este posibil, datorită fragmentelor supravieţuitoare de papirus, mozaic şi tăbliţe de ceară, să aflam ce mâncau pompeienii la micul dejun acum 2.000 de ani. Înţelegem suficientă latină medievală şi putem afla câte animale au fost crescute la fermele din Northumberland, în Anglia secolului al XI-lea, datorită cărţii *Domesday Book,* https://tinyurl.com/5297f6y5, cel mai vechi document păstrat în Arhivele Naţionale din Regatul Unit. Prin scrisori şi romane, vieţile sociale din epoca Victoriană – şi pe cine i-au iubit şi urât – ies la vedere." Oare istoria digitală va păstra o cantitate de date istorice proporţional comparabilă cu ceea ce avem în biblioteci şi arhive clasice?...

Poezie fără frontiere

Traducere de Iuliana PAŞCA şi Germain DROOGENBROODT

Smartphone

Germain Droogenbroodt

În sala de aşteptare
se află un număr mare de călători.
Cu o notabilă excepţie,
toţi sunt ocupaţi
cu un mic obiect numit smartphone
care îi fascinează tot timpul.
Cu ambele degete mari, în acelaşi timp,
îşi scriu poveştile,
semnificative sau nu, ele sunt scrise
şi trimise în lume.
Doar o persoană nu scrie, ci citeşte,
citeşte o carte!
Oare nu are nimic de spus?

Banpo*

Jaime Siles (Spania)

În apă sunt nori
şi frunze de coriandru
şi, ca în verile
copilăriei mele,
aerul miroase a funingine.

Sub bolta sa lină,
trandafirii şi tuia formează
un transparent
centru geometric,
iar culoarea lor mă uneşte,
mai mult decât în viaţă,
cu respiraţia.
Inspir floarea de lotus,
o ninsă lavă roşie,
şi ştiu că odată,
acum câteva secole,
am fost
şi voi fi aici.

***Banpo: numele unui sit arheologic din China**

Seniori ai culturii

Honorius Popescu – 93

Istoric al Farmacologiei, inventator, poet

Lucian COSTACHE

Într-o ***Scurtă istorie*** *privind Bazele homeopatiei. Repere cronologice din istoria homeopatiei,* începând cu secolul IV-III î.Hr. prin Hipocrat din Kos şi încheiată cu cel de al XX-lea Congres Naţional de Homeopatie, Bucureşti, din septembrie 2005, este menţionat şi profesorul universitar Honorius Popescu, care, între multe alte contribuţii ştiinţifice, a inaugurat şi Cursul de homeopatie de la Facultatea de Farmacie din Craiova, în anul 2000, curs pe care l-a predat până în 2007 (din vol. *Homeopatie pentru farmacişti,* Ed. Sitech, Craiova, 2008).

Activitatea nonagenarului Honorius Popescu (născut în comuna Cornăţel, din judeţul Argeş, în 16 august 1932) este însă vastă şi variată: farmacist, inventator, istoric al ştiinţei şi profesor universitar, Membru al Academiei Internaţionale de Istoria Farmaciei, Membru de Onoare al Academiei de Ştiinţe Medicale din România, membru al Diviziei de Istoria Ştiinţei a CRIFST al Academiei Române. O simplă enumerare parţială a titlurilor cărţilor publicate de domnia sa este edificatoare: *Plante toxice* (împreună cu Daniela Hanganu, 2002), *Resurse medicale în flora României* (1984), *Extractul de propolis standardizat şi medicamentele Candiflor* (în colab. cu Rodica Giurgea şi C. Polinicencu, 1985), *Medicamente de biosinteză şi extracţie* (1985), *Farmacognozie* (în colab. cu G.D. Mogoşanu şi L.E. Bejenaru, 2007), *Farmacognozie. Fitoterapie* (2010), *Profesori şi studenţi în Facultatea de Farmacie din Cluj de-a lungul timpului* (2009), *Farmaciile din ţinutul Argeş-Muşcel* (2009), *Botanică farmaceutică. Cormobionta* (în colab. cu C. Bejenaru, G.D. Mogoşanu, L.E. Bejenaru, 2020), *Homeopatia în România. Pagini de istorie* (în colab. cu R.D. Praţa, 2010), *In Memoriam Prof. dr. doc. Farm. Petre Ionescu-Stoian* (2009), *Şcoala Clujeană de Medicină şi Farmacie. Ctitorii faimei,* 1919-1999 (1999) şi, aceeaşi, Ediţia a doua, întregită cu încă 41 de personalităţi (2004).

Impresionante sunt şi cele zece volume de *Memorii. Dincolo şi dincoace de uitare,* un adevărat manual de istorie personalizată, cuprinzând cei peste 90 de ani de viaţă ai autorului „într-o Românie a contrastelor, mai senină sau mai tulbure, adesea încrâncenată". Deasupra tuturor impresiilor se aşază atotcuprinzătoare dragostea autorului pentru Ţară, istoria ei şi marile sale personalităţi ştiinţifice, academice, pentru adevăr. Cuprinsul primului volum, în XII capitole, este mărturisitor: I. 1932-1939. *Copilăria;* II. 1939-1943. *Şcoala primară;* III. 1943-1948. *La Liceul Brătianu – Piteşti;* IV. 1948-1951. *La Liceu, după reforma comunistă*; V. 1951-1956. *Student la Cluj;* VI. 1956-1960. *La Bran. În Farmacia Inima Reginei*; VII. 1960-1965. *În Farmacia 32 Bran – Fosta proprietate Străvoiu;* VIII. 1965-1968. *La Orăştie şi Deva;* IX.1968-1981. *Asistent universitar şi şef de lucrări; X. Anca şi Adrian;* XI. 1982-1989. *Conferenţiar Universitar;* XII. *Din anul 1990 – Profesor universitar.*

Cele zece volume în format universitar (având fiecare între 200 şi 300 de pagini) se încheie cu reflecţii referitoare la contemporaneitate, la actualitate, o istorie de peste 90 de ani, care s-ar putea rezuma în cuvintele redutabilului om de ştiinţă şi deopotrivă istoric, istoriograf şi istorisitor: „Întotdeauna mi-am făcut munca nu ca pe o povară, ci cu dragoste, în interesul pacienţilor şi slujind un gând bun. Respectând dreptele învăţături şi mulţumindu-I lui Dumnezeu pentru fiecare reuşită."

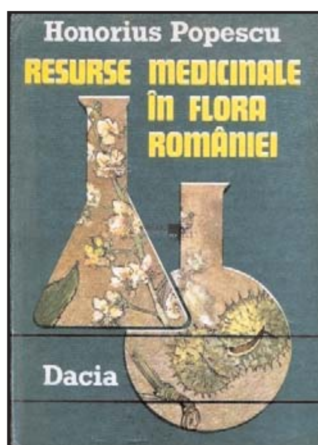
Să mai adăugăm volumele sale de versuri, dovedind o personalitate complexă, cu sensibilitate pentru Ştiinţe şi Arte deopotrivă: *Şoapte de iubire* (2011), *Dulcele timp al iubirii* (2016), *Lumea din poveşti* (2017), *Răsfăţul clipei* (2018), *Tu cine eşti? Eu cine sunt?* (2019), *Secundele* (2020), *Poezii* (2020), *Şoapte de alint* (2021), *De dragoste* (2021), *Din stele suntem* (2021), *Jocurile vieţii* (2022).

Lucrările profesorului Honorius Popescu contribuie substanţial la cunoaşterea istoriei farmacologiei şi medicinii din România, începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea şi până astăzi, nu numai în plan regional, dar şi în plan naţional în recunoaşterea şcolilor româneşti de medicină şi farmacie în plan internaţional.

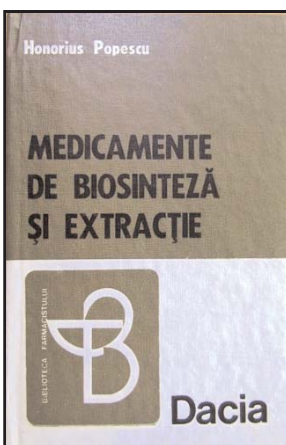

Volumul dedicat profesorilor şi studenţilor Facultăţii de Farmacie din Cluj, care de-a lungul timpului s-au devotat ştiinţei, culturii şi civilizaţiei din Transilvania cuprinde, în semn de omagiu şi recunoştinţă, 37 de biografii ale profesorilor care prin activitatea lor au contribuit la faima învăţământului superior clujean: Valeriu Lucian Bologa (1892–1971), Constantin C. Velluda (1893–1978), Teodor Goina (1896–1985), Ion Manta (1900–1979), Victor Ciocănelea (1901–1993), Virgil Galea (1904–1989), Erwin Popper (1906–1974), Cristian Maiorovici (1908–1957), Stoian Ionescu Petre (1909–1985), Dan Bedeleanu (1924–2002), Ion Simiti (1928–1997) etc.

Înainte de înfiinţarea Facultăţii de Farmacie din Cluj, evoluţia învăţământului superior de specialitate din Transilvania a înregistrat trei etape: 1. 1872–1918, în cadrul Facultăţii de Medicină din Universitatea Regală Maghiară „Franz Joseph"; 2. 1919–1934, desfăşurată în Institutul Farmaceutic din Universitatea „Regele Ferdinand I", odată cu iniţierea şi consolidarea învăţământului superior în limba română; 3. 1946–1948, în structura Universităţii „Regele Ferdinand I", cu studenţii în farmacie din anii I şi II la Facultatea de Ştiinţe şi cu cei din anii III şi IV la Facultatea de Medicină. În 1948 s-a înfiinţat Facultatea de Farmacie, în cadrul Institutului Medico-Farmaceutic, care a devenit, în 1990, Universitatea de Medicină şi Farmacie „Iuliu Haţieganu". Partea a doua a volumului rememorează întâmplări cu profesori şi studenţi din cele trei etape anterioare anului 1948 şi contribuţia *Farmaciei Clinicilor* la învăţământul superior de specialitate din Cluj. Din perioada Institutului Farmaceutic sunt amintiţi 11 profesori, începând cu Gheorghe P. Pamfil (1883–1965), iar din a treia etapă (1946–1948) este evocat botanistul Eugen Ghişa (1909–1984). Cartea este o pledoarie pentru faima Clujului universitar, edificată pe valoarea intelectuală şi pe ţinuta academică a profesorilor şi studenţilor: „În ţară şi în străinătate, învăţământul superior din Cluj poartă o aură specială de respectabilitate, întemeiată pe virtuţile academice ale înţelepţilor locului şi pe ţinuta licenţiaţilor clujeni care, în anii de studiu, se înnobilează cu dreptele învăţături şi cu o tandră, incomparabilă colegialitate".

Într-un articol din revista *Facla* (august 2012, Al. Rotaru), dedicat activităţii ştiinţifice şi didactice a profesorului Honorius Popescu, citim o entuziastă şi binemeritată *laudatio:* „Aptitudinile, experienţa şi dârzenia de cercetător l-au ajutat să reformeze şi activitatea catedrei, imprimându-i caracterul interdisciplinar, interuniversitar şi internaţional. A reuşit astfel să conecteze disciplina la societăţile profesionale şi ştiinţifice naţionale şi internaţionale. Cele 48 de invenţii şi 254 de articole ştiinţifice publicate în reviste din ţară şi străinătate au conferit profesorului Honorius Popescu statutul şi prestanţa unei personalităţi de anvergură. Prestanţa sa profesională şi ştiinţifică, în plan naţional, este recunoscută şi prin rolul de colaborator la alcătuirea *Farmacopeei Române.* Afirmarea sa internaţională a început încă din anul 1986, când a ţinut prelegerile de *Aromaterapie* pentru grupul de medici şi farmacişti din ţări francofone, veniţi la Bucureşti pentru specializare prin Organizaţia Naţiunilor Unite pentru Dezvoltare Industrială. Tot din această perioadă, Prof. Honorius Popescu a reintrodus în programa studenţilor cursul de *Istoria Farmaciei,* întrerupt cu 18 ani în urmă «din cauza lipsei de interes a oficialităţilor de la vremea aceea». În acest demers l-a ajutat spiritul său enciclopedic, memoria prodigioasă, potenţialul mental de invidiat şi *interesul pentru evoluţia ştiinţelor farmaceutice, consemnarea ei pentru posteritate.* El şi-a asumat această obligaţie. În consecinţă, a dat cursului propriu o remarcabilă consistenţă, iar cercetării ştiinţifice din domeniul *Istoriei farmaciei* o amploare şi profunzime care au stârnit interesul Academiei Internaţionale de Istoria Farmaciei, în care a fost invitat şi acceptat ca membru activ în 2003."

Profesorul Alexandru Rotaru îşi aminteşte cum l-a cunoscut pe distinsul om de ştiinţă, viitorul farmacolog, la prima lor întâlnire în camera din căminul „Victor Babeş" 15, rezervată de către eficientul prorector I. Simiti proaspetelor cadre didactice universitare fără locuinţă: „Nu mi-am închipuit că omul de statură mijlocie, cu fruntea lată şi cu glasul cald, cuceritor, mai avea să-şi pună în valoare multe alte virtuţi. Aceasta pentru simplul motiv că nu epata, nu forţa obţinerea imediată a unei imagini cu ajutorul căreia să-şi impună personalitatea. Acea atitudine mi-a plăcut foarte mult şi am considerat-o un apanaj al inteligenţei sale, al educaţiei şi bunului-simţ. Motive pentru care în mintea mea încolţea ideea că voi avea un agreabil coleg de cameră. Revenise la Cluj cu o istorie personală foarte bogată, plină de evenimente pe care ştia să le povestească cu un har pe care îl au numai persoanele dăruite de Dumnezeu."

Din propriile-i mărturisiri aflăm că descinde dintr-un lung şir de generaţii iubitoare de carte. Tatăl, Aristide Popescu, a dorit să-l facă preot. Mama, Maria Popescu, îşi îndemna copilul să înveţe carte, pentru ca astfel să-l poată trimite la Paris, să devină medic militar. Părinţii l-au îndrumat spre Liceul „I.C. Brătianu" din Piteşti, o şcoală valoroasă, cu profesori bine pregătiţi şi exigenţi. Dar până să termine liceul, istoria şi vremurile s-au schimbat, iar în 1951, absolventul Honorius Popescu urma să-şi aleagă traseul profesional, pregătindu-se nu în străinătate, ci în interiorul „Cortinei de Fier". Candidatului la Medicină i s-a schimbat opţiunea după o vizită la Catedra de Anatomie, unde în sala de disecţii a văzut cadavrele întinse pe mese. Oscilează între Drept, Chimie, Matematică, Geografie, Agronomie şi se decide pentru Farmacie (1951). Diploma de merit, la absolvire, în 1956, şi propunerile unor profesori, Teodor Goina, Cristian Maiorovici, Erwin Popper, îl recomandau pentru o carieră în învăţământul superior.

→

Mihai Maxim

Mariana NICOLAE

Pe **Mihai Maxim** îl cunosc de foarte multă vreme – din alte vieţi şi din alte timpuri. Aşa cum se întâmplă adesea, ne-am pierdut din vedere în vâltoarea vremurilor şi ne-am reîntâlnit relativ recent. Cum? Cum altfel decât pe Facebook, dar mai ales sub semnul lui Urmuz. Iată că şi persoane trecute de mai multe tinereţi pot utiliza tehnologia şi în alte scopuri decât cele banale, mai cu seamă culinare, medicale, politice de cartier şi... motivaţionale de toate nuanţele.

Dar ce are Urmuz a face cu tehnologia şi re-întâlnirea mea cu Mihai Maxim? Foarte multe. Dacă nu era acest înainte-mergător al culturii române, azi foarte probabil că nu scriam aceste rânduri. Dar a fost să fie şi, sub semnul lui Urmuz, se-ntâmplă multe. Întâlnirea mea cu Mihai Maxim este doar un capitol.

Dar cine este Mihai Maxim?

La o privire factuală, firesc superficială, vorbim despre prof. dr. Mihai Maxim, scriitor, traducător, publicist, jurnalist, diplomat; membru al Uniunii Scriitorilor din România (din 2006) şi al Uniunii Ziariştilor Profesionişti din România (din 2014). Ce (sau mai degrabă cine) se află în spatele acestor elemente de caracterizare socio-profesională? Încerc în continuare o scurtă incursiune bio-bibliografică în viaţa lui Mihai Maxim, incursiune presărată de amintiri mai mult sau mai puţin exacte ale subsemnatei.

S-a născut în 1940, în satul Manoleasa din judeţul Botoşani, într-o familie de ţărani iubitori de carte. Aşa se face că nu i-au fost străine poeziile lui Coşbuc sau poveştile lui Creangă, dar şi *O tragedie americană* de Theodor Dreiser printr-o mătuşă mai emancipată, cum menţionează eroul nostru în interviurile date. Îşi aminteşte cu plăcere, dar şi cu o onestitate destul de rar întâlnită azi, de lecturile copilăriei: *Micul prinţ, Aventurile căpitanului Dox*, almanahuri diverse, dar şi literatura epocii, *Tânăra Gardă, Timur şi băieţii lui,* pe care şi le procura de la biblioteca şcolii.

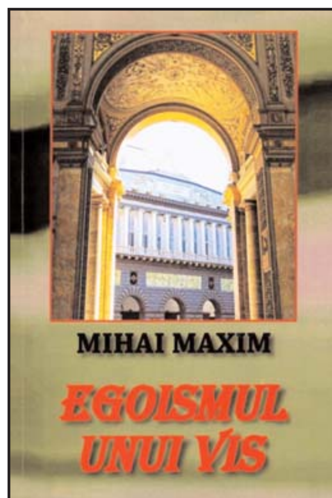
A absolvit Liceul „A.T. Laurian” din Botoşani în 1956. Studiile universitare şi le-a făcut la Iaşi şi la Bucureşti. De la Facultatea de Filologie a Universităţii din Iaşi a obţinut în 1963 licenţa în limbile rusă şi română, iar de la Facultatea de Limbi romanice a Universităţii din Bucureşti în limbile franceză şi română (în 1973).

Sinergia celor două spaţii culturale l-a făcut pe Mihai Maxim, cu un simţ remarcabil al depistării zonelor de inedit cultural, să exploreze domenii aparent nefertile, poate chiar interzise, dar care pentru un cercetător cu experienţa muncii de documentare şi cunoaşterea avansată a celor două limbi nu putea decât să dea naştere unei apreciate teze de doctorat, *Maxim Gorki şi literatura franceză.* Este interesantă aventura unei cercetări doctorale în anii ‘80 ai secolului trecut faţă de ceea ce se întâmplă acum în domeniul studiilor doctorale. Redau dintr-un interviu al autorului, parafrazând şi rezumând masiv: interesul pentru un studiu comparat al literaturii ruse şi franceze prin Maxim Gorki i-a venit lui Mihai Maxim în urma documentărilor făcute la Biblioteca Centrală Universitară şi Biblioteca Academiei, unde a avut acces la materiale în limba franceză. L-a intrigat informaţia că în 1936, la Congresul de constituire a Uniunii Scriitorilor Sovietici, unde Gorki a fost ales preşedinte, acesta recomanda învăţarea limbii franceze pentru a avea acces în original la clasicii francezi şi a învăţa de la ei arta scrisului. O abordare nu foarte ortodoxă în plin regim stalinist. Dar iată că cercetătorul Mihai Maxim, având şi şansa accesului la Biblioteca „V.I. Lenin” din Moscova şi la Fondurile Romain Rolland din Paris, a ştiut să folosească această informaţie şi să-şi creeze un cadru referenţial de cercetare care i-a permis ca în 1986 să-şi susţină teza, fără însă s-o şi poată publica. Cu toate acestea, a scris studii şi referate despre Gorki pe care le-a susţinut la simpozioane în ţară, dar şi la Congresul al IX-lea al Asociaţiei Slaviştilor de la Kiev, în 1983.

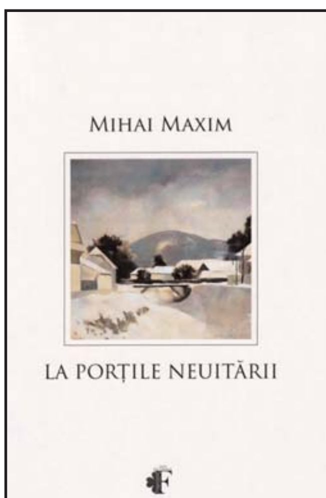

Pentru a nu mă rătăci printre amintirile autorului şi a pierde din vedere vreo latură a activităţilor variate pe care Mihai Maxim le-a realizat ca scriitor, dau în continuare o listă a textelor publicate de domnia sa. Cărţile lui Mihai Maxim se pot aduna sub trei categorii majore: traduceri literare din rusă, romane şi publicistică.

Traducerile cuprind următoarele titluri: G. Hlebnikov – *Viaţa intimă a lui Hitler* (2003); A. Voronin – *Atentat la Preşedinte* (1998); E. Zamiatin – *Noi* (1999); A. Enko – *Viaţa intimă a lui Dostoievski* (2003, 2012); L. Handlin – *Confesiunile Verei Davâdova, iubita lui Stalin* (2003); Vera Malţeva – *KGB în smoching* (2006); A. Marcenko – *Mareşalul Malinovski, ostaşul Patriei* (2009); O. Grinevski – *O mie şi una de zile din viaţa lui Hruşciov* (2012). Este uşor de remarcat din această simplă înşiruire de titluri că Mihai Maxim are flerul descoperirii senzaţionalului sau măcar al ineditului din spaţiul pe care, din păcate, adesea îl expediem rapid prin hipercorectitudine ideologizantă de o anumită nuanţă, uitând că ideologiile sunt ceea ce sunt tocmai pentru că nu sunt universale, ci reprezintă valorile şi credinţele unor anumite grupuri. Şi, dincolo de fler, Mihai Maxim are disciplina şi profesionalismul de a-şi asuma să fie interfaţa cititorului român cu o cultură aflată într-un con de umbră.

Cărţile de autor ale lui Mihai Maxim cuprind romane şi publicistică culturală. Primul său roman, *Satul de sub ape,* apare în 2004 şi este o evocare emoţionantă a satului natal dispărut sub apele Prutului, care a dat naştere unui mare lac de acumulare pentru nevoile moderne ale regiunii cuprinzând sate din România şi Republica Moldova. Dramele fireşti sunt prezentate de autor cu înţelepciune, cu aprecierea nevoii de progres social care se grefează pe durerile individuale asumate şi înăbuşite. Aşa cum frumos subliniază criticul Nicolae Georgescu în Prefaţa la volumul *La porţile neuitării,* „romanul lui Mihai Maxim descrie, nu deplânge”.

Următoarea carte de autor se intitulează *Scutul de speranţă* (2015) şi este o culegere de povestiri şi amintiri în care, spune academicianul Victor Crăciun în prefaţă, se „reia şi (se) dezvoltă firul ascuns al drumului formării personalităţii scriitorului şi al desăvârşirii cercetărilor culturale, social-politice şi istorice, legate des de probleme sensibile şi specifice din România, un complex de viaţă cuprins în rememorări ale unor experienţe personale, insistând pe implicarea directă în procesele unei epoci de contradicţii şi de personaje care îşi au rostul lor în formarea personalităţii sale”.

Fereastră spre altădată (2017), care a primit premiul „Cartea Anului 2017” oferit de către Uniunea Scriitorilor, este un *bildungsroman* în care suntem martori ai devenirii şi maturizării unui tânăr student în care-l ghicim fără probleme pe autor. Fereastra pe care Mihai Maxim ne-o deschide spre o epocă complicată, mult prea adesea brutală, dar din care autorul extrage, conform personalităţii şi propriului său destin, părţile pozitive, de creştere şi dezvoltare, este o privire spre o epocă despre care se ştie din ce în ce mai puţin şi oricum filtrat doar prin lentile care-şi propun apriori, oarecum la comandă, dar şi ca rezultat al unei gândiri critice tot mai precare a unui segment în creştere al cititorilor de azi să vadă doar părţile negative, de parcă viaţa ar fi doar în tuşe alb-negru, şi nu în infinite nuanţe de diverse culori. Cartea lui Mihai Maxim este o privire frumoasă, realistă, spre o zonă de tinereţe studioasă, a unor personaje aflate la vârsta studenţiei, dar care nu sunt străine de problematica universală, firească, a tinereţii tumultoase, plină de sentimente puternice şi decizii adesea regretabile, dar care în cartea lui se circumscriu firesc unei înţelepciuni sociale rezultată din desele jocuri ale istoriei atât de indiferentă faţă de soarta individuală a fiecăruia dintre noi. Impetuozitatea masculină („Romeo şi Julieta s-au iubit în ciuda tuturor opreliştilor” zice protagonistul) este temperată de una din cele două eroine („Şi vrei să sfârşim ca ei? Amândoi avem un viitor frumos, dar se pare că nu împreună”). Sigur se pot specula multe asupra deciziilor autorului, dar poate cu altă ocazie. Singura speculaţie pe care mi-o permit aici este că în secolul XXI probabil că o majoritate importantă din cei care aparţin generaţiilor Z sau Alpha, ambele integral native digital, dar nu se ştie cât de alfabetizate digital, nu şi-ar fi făcut prea mari probleme despre luarea unei decizii pentru că propriile persoane, eul propriu este cel care este primordial azi.

→

Este repartizat în reţeaua farmaceutică, unde începe şi activitatea de cercetare. În anul 1968, obţine, prin concurs, postul de asistent universitar la catedra de *Galenică* (disciplină care se ocupă cu prepararea medicamentelor) a profesorului Victor Ciocănelea.

Din 1972 a ocupat funcţia de şef de lucrări la catedra de *Farmacognozie* (studiul cunoaşterii principiilor active medicamentoase din plante). Din 1981, ocupă funcţia de conferenţiar şi şef al Catedrei de Farmacognozie. După concursul susţinut în 1990, devine profesor universitar şi extinde cercetarea ştiinţifică şi de predare, adăugând *Fitoterapia*, iniţiind cursul „Plante toxice”.

La finele anului 1997, Prof. Honorius Popescu s-a pensionat. Şi-a păstrat însă titlul şi funcţia ştiinţifică de profesor consultant, calitate în care a condus şi finalizat numeroase teze de doctorat. În acelaşi timp, a deţinut funcţia de profesor la Universitatea de Medicină şi Farmacie din Craiova, până în 2007. Volumele recente, întitulate *Dincolo şi dincoace de uitare*, apărute în 2011 şi 2012, atestă prospeţimea, vigoarea şi anvergura intelectuală a acestei remarcabile personalităţi.

Biblioteca „Gheorghe Ionescu-Gion” a Colegiului Naţional „Ion C. Brătianu” din Piteşti (al cărui elev a fost), s-a îmbogăţit recent (2024) cu un număr important de volume semnate şi donate de Domnul Profesor.

Aşadar, putem conchide că Prof. Dr. Farm. Honorius Popescu, născut în comuna Cornăţel din judeţul Argeş, este „Un spirit enciclopedic activ” la cei 93 de ani ai săi, dedicat ştiinţei şi istoriei ştiinţei medicale şi farmaceutice în România celor aproape 100 de ani străbătuţi până azi, intrând în galeria selectă a *Seniorilor Culturii Române.*

Seniori ai culturii

Cel mai recent roman al lui Mihai Maxim este şi cel pe care autorul îl consideră cel mai reuşit. *Egoismul unui vis* (2019) este un roman elegant, dar melancolic, evident scris de un om care a înţeles presiunile istoriei, ale vremurilor, asupra chiar şi a celor mai dotaţi oameni, cei care au avut şi şansa naşterii sub o stea norocoasă, dar şi a unor gene puternice care le-au permis să fie primii în domenii atât de diverse ca fizica nucleară sau muzica de operă. Regretatul critic literar şi jurnalist cultural Constantin Călin, fost coleg de promoţie la facultatea din Iaşi, subliniază că şi în această carte Mihai Maxim îşi propune, în esenţă, „reconstituirea unor destine şi unor climate", relatând o dramă apărută nu neapărat din cauza opţiunilor personajelor, ci mai degrabă din cauza „vitregiei vremurilor" şi a unor presiuni sociale care nu permiteau trăirea firească a unei vieţi de familie. Impresionant, cel puţin pentru mine, este tonul echilibrat al naraţiunii, în nuanţe descriptive realiste, dar nu cu tuşe groase şi, mai ales, prezentând cu naturaleţe, dar ponderat, chiar şi întâmplările traumatizante ale pierderilor de averi şi statut social ale unora dintre personaje, dramele războiului etc. Este fără îndoială parte a formaţiei de diplomat a lui Mihai Maxim faptul că reuşeşte să prezinte cu sobrietate elegantă chiar şi aspectele neplăcute ale vieţii eroilor săi, precum şi rezultatul înţelepciunii căpătate după trecerea printr-o viaţă de opt decenii la apariţia romanului.

O altă parte importantă a operei lui Mihai Maxim este formată din articole culturale şi literare pe care le-a publicat începând cu 2004 în revistele *Historia, Hyperion, Luceafărul de dimineaţă, Ateneu, Neuma, Caligraf, Plumb, Flacăra lui Adrian Păunescu, Luceafărul de seară, Observatorul din Toronto* şi *Astralis.* Şi, ca un adevărat scriitor interesat să lase unui public mai tânăr o imagine cât mai fidelă a epocilor în care a trăit, Mihai Maxim îşi adună unele dintre cele mai semnificative articole în seria intitulată *Regăsiri publicistice.*

Primul volum al *Regăsirilor*, apărut în 2021 şi intitulat *Tablouri în Miniatură,* conţine cu precădere articole literare şi culturale publicate între anii 2004–2020. Cea mai recentă carte, lansată la începutul lunii octombrie la Curtea de Argeş, se intitulează *La porţile neuitării* şi cuprinde proze scurte, eseuri, articole despre oameni pe care autorul i-a cunoscut în diverse împrejurări. Volumul are şi o interesantă secţiune de imagini care îmbogăţesc şi ilustrează textul articolelor. Prefaţată de reputatul eminescolog Nicolae Georgescu, cartea ne fixează personalitatea lui Mihai Maxim sub titlul *Literatură şi diplomaţie* şi subliniază că autorul este un artist al portretului literar prin care ne oferă delicate camee ale unor oameni ca Ileana Vulpescu, de care l-a legat o frumoasă prietenie, Eugen Doga, Mihai Novicov, Leonida Lari, Vasile Chinschi, Emil Pinghiriac şi alţii. Nu pot să nu citez aici caracterizarea atât de relevantă făcută de criticul N. Georgescu lui Mihai Maxim: „Abordările acestea se definesc drept literatură veritabilă, de foarte bună calitate, ţinând de un clasicism afişat al trăirii şi expresiei care este necesar oricând, în orice fel de întocmire a hărţilor literare în genere, pentru asigurarea echilibrului, a siguranţei, a păstrării frumosului în limitele adevărului."

Lansarea de la Curtea de Argeş (foto) a subliniat şi o altă latură a personalităţii lui Mihai Maxim: aceea de pasionat promotor al culturii în general. Scrie despre evenimente, oameni pe care i-a cunoscut, apariţii literare, orice îi atrage interesul. Călătoreşte pentru a-şi prezenta cărţile şi este întotdeauna gata să participe sau chiar să iniţieze evenimente culturale. Aşa se face că, aflând despre *Clubul de lectură Elisabeta R* pe care-l organizăm la Casa Dumitru Norocea din Curtea de Argeş, şi-a exprimat dorinţa de a participa şi de a-l invita şi pe scriitorul centenar Radu Theodoru. Sigur că organizarea unui astfel de eveniment presupune o muncă destul de susţinută, dar am fost încântaţi când am avut susţinerea revistei *Curtea de la Argeş* şi, astfel, am putut organiza pe 5 octombrie, un eveniment emoţionant prin conţinutul său, dar şi prin oaspeţii veniţi de prin toată ţara. „Toamna în Oraşul Regal – înţelepciunea senectuţii" s-a bucurat de prezenţa lui Vilia Banţa, Lucian Costache, Ion Dulugeac, Nicolae Georgescu, Elis Râpeanu, Doina Rizea, Paula Romanescu, Dorel Gh. Vidraşcu şi, mai ales, prin participarea unui numeros public local.

Mihai Maxim ne-a făcut surpriza de a ne prezenta în premieră o emoţionantă amintire provocată de revenirea sa la Curtea de Argeş după aproape 70 de ani. Autorul şi-a amintit cum a ajuns la Curtea de Argeş, printr-o decizie părintească atât de rar întâlnită azi (să înveţe să se descurce singur printre străini), a evocat anii petrecuţi la Liceul „Vlaicu Vodă" şi, cu un umor fin, şi-a reamintit de greutăţile tipice ale perioadei, dar şi de capacitatea proprie de a depăşi greutăţile [text reprodus mai jos].

Închei această prezentare a lui Mihai Maxim şi operei sale împărtăşind regretul majorităţii analiştilor săi de a nu-l fi avut pe scriitorul şi jurnalistul Mihai Maxim mai devreme în spaţiul cultural. Mă bucur că autorul prezentat aici vine să întregească scena literară printr-o abordare clasică, solidă, coerentă, dar nu neapărat didactică şi, ca atare, plicticoasă. Plăcuta documentare pentru a realiza acest articol mi-a amintit de remarca romancierului britanic Jonathan Coe, dintr-o altă cultură, cu alte mijloace de marketing etc. etc., care observa atât de pertinent, după mine, că cititorii de azi, asaltaţi de ştirile tot mai dramatice care ne bombardează constant, se îndreaptă spre lectură ca înspre un spaţiu sigur, confortabil, poate uneori chiar predictibil în canoanele genurilor literare abordate. Sigur, spune Coe în continuare, confortul nu este singurul motiv pentru a citi, dar oamenii îl preferă din ce în ce mai mult. Mihai Maxim are intuiţia nevoii de confort şi pentru asta îl preţuim.

Un pui de moldovean în Oraşul Regal

Mihai MAXIM

Pentru mine, Curtea de Argeş a avut o importanţă aparte în devenirea mea ca fiinţă socială. Seniorul de acum, în urmă cu şapte decenii – un ţărănuş de doar 13 ani din Ţara de Sus, a ieşit pentru prima dată în lume, străbătând jumătate de ţară pentru a-şi potoli setea de cunoaştere în oraşul cu Fântâna Meşterului Manole. Absolvent al şcolii de 7 ani din Ripicenii de pe Prut, singura şcoală cu şapte clase pentru cinci comune din jur, m-am înscris în clasa a VIII-a la Liceul Mixt Curtea de Argeş, acum „Vlaicu Vodă". De ce aşa departe? Pentru că fratele tatei, care era directorul Şcolii Profesionale din oraş, mi-a convins părinţii că pentru mine aceasta era cea mai bună opţiune. (Argumentul: Şi de la Botoşani sau Dorohoi, şi de la Curtea de Argeş, băiatul tot numai în vacanţe va veni acasă. Dar aşa cunoaşte şi el lumea.)

„Şoldoveanul", cum îl alintau colegii, s-a acomodat repede la viaţa de liceu, cu graiul muntenesc, devenind totodată mascota clasei a VIII. Fericirea nu a durat însă decât patru luni, pentru că de la întâi ianuarie unchiul a fost promovat director al unui grup şcolar profesional din Regiunea Autonomă Maghiară, unde nu era liceu în limba română, iar eu m-am mutat la internat. Şi acum urmează prima mea confruntare majoră cu viaţa. Ne aflam în luna februarie a fatidicului an 1954, când urgiile iernii au ferecat porţile şcolilor. Şi ale internatelor. Părinţii au venit, fiecare cum a putut, cei din comunele din jur cu săniile, ca să-şi ia copiii acasă. Eu am rămas singur, sechestrat într-un dormitor imens, de 40 de paturi. Mi s-a lăsat hrană rece, câteva bidoane cu apă şi o stivă mare de lemne. Pedagogul m-a mutat în patul de lângă o sobă şi mi-a atras atenţia să nu las focul să se stingă că mă transform în sloi de gheaţă. După două zile mă săturasem de hrana uscată şi, amintindu-mi de aventurile lui Robinson Crusoe, am ieşit la vânătoare… prin dulapurile colegilor. Miroseam pe la uşi şi aflam unde sunt fructe sau cârnaţi afumaţi. Cu vătraiul forţam încuietorile, băgam mâna şi scoteam unul câte unul merele, perele, nucile sau cârnaţii. Prada cea mai preţioasă a fost însă o damigeană cu miere de albine care mi-a mai îndulcit viaţa de pustnic.

„Sinistratul" merită clemenţă pentru că era încă un copil, împlinise cu o lună în urmă 14 ani şi era pentru prima oară departe de părinţi. Nemaivorbind de dorul de ei, de viforul care şuiera pe la ferestre şi de frământările care nu-l lăsau să doarmă nopţile. Ziua citea din cărţile de română ale colegilor din clasele mai mari, iar pentru a sparge liniştea de mormânt, recita poezii sau cânta cât îl ţineau bojocii *M-a făcut mama oltean* şi *Tudoriţo, nene*, învăţate de la Tudorel Diaconescu din clasa a X-a. Avea uneori câte un acces de mândrie, imaginându-şi admiraţia din ochii colegilor care îl vor considera erou.

Din orgoliu îşi stăpânea lacrimile atunci când se gândea cât de îngrijoraţi sunt mama şi tata, chinuiţi de dorul unicului vlăstar, rămas printre străini. Şi nu puteau face nimic. Absolut nimic! Trenurile nu circulau, la ţară nu erau telefoane decât la poşta din centrul de comună, şi până acolo nu se putea ajunge nici călare. Cum aveam să aflu mai târziu, tata a ajuns la poştă, dar telefonul nu funcţiona pentru că viscolul năprasnic rupsese cablurile telefonice. Singurul mijloc de informare era radioul. În sat, numai învăţătorul avea unul cu galenă. Noroc că unchiul a vorbit la telefon cu dirigintele clasei noastre, care a treia zi a răzbătut prin nămeţi până la internat şi printr-o telegramă i-a liniştit pe toţi.

După cum se vede, am supravieţuit. Deseori îmi amintesc de zilele fericite trăite la Curtea de Argeş, de prima mea iubire, de sărutările furate în crângul din spatele terenului de sport. Îl sun uneori pe Costică Matache, singurul meu prieten din clasa a VIII-a, şi vorbim despre foşti colegi şi profesori. Domnul Rizescu de română ne punea să repetăm şi să scriem la tablă cuvântul „Capuchehaie", de unde i-a rămas şi porecla. Când se supăra pe noi, profesorul Mălăcea, de Educaţie fizică, ni se adresa cu „Dom' elev", iar când făceam vreo trăsnaie, dirigintele nostru, blajinul moldovean Petrovici, ne dojenea cu blândeţe şi nu ţinea supărare.

Părinţii, dascălii din şcoala primară şi profesorii din liceu au fost pentru noi primii care au bătut şi, după cum va afla cine îmi va citi cartea *La porţile neuitării,* li se va deschide.

Despre Caracal şi *Mioriţa*, cu Victor Ravini (II)

Rodica LĂZĂRESCU

– Să revenim la „traseul” dvs. prin viaţă – mai precis, la formarea profesională (birocratic zicând) şi la maturitatea creatoare!

– (...) Un director de liceu suedez m-a testat pe nepregătite, dacă puteam preda o oră despre Strindberg la umanişti. Nu-mi aduceam aminte nimic despre Strindberg, dar a ieşit mai bine decât mă temeam şi m-a pus să predau literatura suedeză şi istoria universală, materii pentru care nu sunt specializat. Altcineva m-a întrebat dacă puteam să predau la universitate un curs despre valorile etice ale democraţiei. Habar n-aveam nici despre una, nici despre alta, dar am acceptat. Despre ce am predat acolo, am scris într-un raport cerut de la guvern, care voia să generalizeze experienţa mea în toate instituţiile de învăţământ superior, indiferent de profil. L-au publicat pe hârtie şi pe Internet. În ultimii ani, m-au angajat la primărie, pe un post confecţionat pe măsura mea, cum ziceau, să dau pe brazdă tinerii în derapaj social, cu care nimeni nu reuşise să muncescă. La angajare, când am spus ce salariu voiam, şeful a sărit până-n tavan. A ridicat tonul că poate găsi altul cu cinci mii de coroane mai ieftin. „Poţi găsi altul şi mai ieftin, dar depinde ce vrei să ai: ieftin sau calitate.” S-a uitat din nou la caracterizările de pe unde lucrasem în Suedia şi Germania şi a acceptat. După aceea n-am mai negociat şi totuşi am avut cel mai spectaculos spor de salariu din tot oraşul. Cineva i-a vorbit de mine unui primar de la periferia Parisului, Thierry Mandon, actualmente secretar de Stat, care a vrut să mă aducă la el. Ne-am conversat la un pahar de vorbă, am şi fotografii cu asta, mi-a zis să vin cu hârtiile ca să mă angajeze, dar a fost dezamăgit când a văzut că depăşisem vârsta pensionării din legea franceză, tocmai când francezii protestau împotriva prelungirii vârstei conform modelului suedez. Primarul nu putea naviga contra protestelor din parohia lui. Cum zicea un personaj dintr-o carte a mea: „Eu pentru bani aş fi în stare de orice, chiar să şi muncesc”. Am muncit până la 67 de ani şi ceva. Mă cam trag din ciobani, dar nu m-am tras de tot. Ciobanii sunt seminomazi, iar eu m-am sedentarizat la Mediterana şi caut să mă instalez mai în munţi, pe lângă ciobanii francezi, care întâmpină aceleaşi dificultăţi ca şi ciobanii români, şi unde mă simt ca în Carpaţi. Uitasem: în Suedia am urmat o universitate privată de coaching după metoda lui Socrate, mi-au dat certificat internaţional de coach. Sunt membru pe viaţă în International Coaching Community, unde nu e nevoie să cotizez şi de unde nu se poate demisiona de la obligaţia morală de a ajuta pe oricine. Am uitat să spun că publicasem patru cărţi la Bucureşti şi trei cărţi în suedeză. Ultima este studiul despre *Mioriţa,* cu care am absolvit facultatea de ştiinţa religiilor. După ce am publicat-o la Stockholm, am tradus-o în română şi s-a publicat la Editura Alcor. Am fost exclus din Uniunea Scriitorilor din România. Am ajuns în Uniunea Scriitorilor din Suedia. Am fost vicepreşedinte la Asociaţia Scriitorilor din Vestul Suediei şi la Atelierele Mediatice din Göteborg. Sporturi? Am practicat planorism la Ghimbav şi alpinism la Braşov. Acum practic legănarea în hamac.

– În fine, aţi ajuns la cartea care a constituit pentru mine punctul de plecare pentru acest dialog, Mioriţa – Izvorul nemuririi, *apărută într-o formă grafică deosebită la Editura Alcor, prin grija şi profesionalismul dnei Simona Ion. De ce* Mioriţa?

– Am avut noroc cu Editura Alcor, după ce nicio altă editură nu mi-a răspuns la ofertă. Când eram profesor la şcoala profesională din Braşov, le-am predat elevilor despre *Mioriţa,* pe o pajişte de pe Tâmpa. Atunci mi-am dat seama că tot ce citisem despre *Mioriţa* nu mă satisfăcea. Ceva, cumva, nu se potrivea în cărţile cercetătorilor *Mioriţei*. Dar nu vedeam ce şi cum. Profesorii de la Göteborg m-au învăţat metodologia cu care să cercetez *Mioriţa*. Apoi, ciobanul din *Mioriţa* este un personaj literar frumos, cel mai iubit din tot ce se poate scrie pe lume, cu care se identifică orice român şi chiar orice om de pe lume. Unii savanţi s-au văzut pe ei în cioban şi au crezut că ciobanul este ca ei. Noi nu avem o tristeţe naţională. Nu *Mioriţa,* ci răstălmăcirile câtorva erudiţi sunt o şcoală a tristeţii. N-au vrut să vadă sensul figurat şi luminos al cuvintelor din *Mioriţa* şi ne-au băgat pe gât propriul lor pesimism. *Mioriţa* ne arată că românul e cu picioarele pe pământ, neîncovoiat, iar cu sufletul şi spiritul în stele. Noi, românii, înţelegem *Mioriţa* cu inima şi pricepem direct frumuseţea sublimă a conţinutului din poemul nostru naţional, în care natura este divinizată, dumnezeirea umanizată, iar omul e îndumnezeit. *Mioriţa* poate fi studiată ca un ghid de înălţare sufletească.

– În cele peste 300 de pagini ale volumului, lansaţi nişte întrebări pentru care apoi formulaţi răspunsurile dvs. Vă rog să le rezumaţi în cele ce urmează, la întrebări mă refer, sperând să-i incităm astfel pe cititori în a căuta apoi răspunsurile!

– Intenţia mea a fost să analizez din perspectiva ştiinţei religiilor câteva elemente şi credinţe precreştine în diferite variante ale *Mioriţei.* M-am mărginit la rituri şi reprezentări în legătură cu moartea şi nunta ciobanului, atât de greşit înţelese. În fiecare variantă, cititorii pot descoperi noi aspecte şi îşi vor pune noi întrebări, la care vor găsi singuri răspunsurile. Nu e nevoie să avem anumite studii de specialitate pentru aşa ceva. Ciobanii care au compus *Mioriţa* nu aveau niciun fel de studii, în afară de cunoştinţe directe despre natură şi despre om, învăţate prin rutina muncii şi de la părinţii lor, aşezaţi la un foc în vatră. Măcar dacă m-aş ridica eu la nivelul lor spiritual de pătrundere a tainelor vieţii şi eternităţii. M-am limitat la zece întrebări şi încerc să justific de ce sunt necesare:

1. Uciderea ciobanului este motivată juridic sau religios?

Fără un răspuns clar la această întrebare nu putem şti care este cauza şi scopul uciderii, nici despre ce este vorba în text şi nici să pricepem atitudinea ciobanului.

2. Ce înseamnă unele cuvinte şi expresii nefireşti, ce nu pot fi greşeli, fiindcă revin în multe variante?

Sunt mai multe asemenea cuvinte şi expresii. Este important să ştim ce înţeles au. E necesar să analizăm textul variantelor din perspectiva filologiei şi a altor ramuri ale ştiinţei religiilor, pentru a explica unele cuvinte importante, metafore şi alegorii, pe care cercetarea anterioară le-a înţeles cum le-a înţeles.

3. Ce înseamnă provenienţa ciobanilor din diferite regiuni, frăţia lor şi ce e cu fratele străin?

Textele conţin date contradictorii: ciobanii provin din trei regiuni diferite, totuşi sunt fraţi. Încă o contradicţie: ciobanii sunt fraţi sau veri primari, iar unul din ei e străin. Este important să clarificăm dacă acest lucru e lipsit de logică sau are vreun înţeles tainic.

4. Uciderea este un rit sângeros, care a avut loc în realitate, o dramă rituală, sau e altceva? Şi ce fel de etică au ciobanii?

Trebuie să ştim dacă *Mioriţa* prezintă un omor ritual adevărat, o reprezentare teatrală cu caracter liturgic sau ceva ce se petrece în psihicul ciobanului. Fără să ştim ce fel de acţiune este, ce rol are el acolo, în ce situaţie se află şi despre ce e vorba, nu putem înţelege atitudinea şi răspunsul lui – şi nici mesajul *Mioriţei*.

5. Care este rolul mamei ciobanului?

Perspectiva genului nu s-a mai discutat până acum. Mama ciobanului a fost socotită ca un adaos târziu şi nesemnificativ, ce nu era nevoie să fie analizat. Trebuie să studiem rolul ei pentru a înţelege deosebirea dintre concepţia despre lume a bărbaţilor şi a femeilor, cât şi urmările omorului asupra raportului de forţe sociale.

6. Animalele sunt animale adevărate sau fabuloase? Ce simbolizează?

Trebuie clarificat dacă oile, mieluţa şi câinele sunt animale adevărate sau fabuloase şi ce rost au acolo. Dacă sunt fabuloase, trebuie să ştim ce pot simboliza.

7. Cine este sora soarelui, mândra crăiasă a lumii mireasă, fata de crai, fata de maior sau fata frumoasă de pe munte, cu care se însoară ciobanul?

Ca să înţelegem nunta cosmică, este important să ştim dacă sora soarelui, mândra crăiasă sau fata de crai sunt cuvinte care înlocuiesc moartea, cum s-a crezut până acum, sau sunt metafore care înseamnă altceva. Trebuie să ştim cine este fata de maior sau fata frumoasă din alte variante, dacă aceasta e o fată în carne şi oase sau cine este de fapt. Fără să ştim asta, nu putem înţelege nici rolul ei, nici al celorlalte echivalente ale ei din variante şi nici ce vrea ciobanul.

8. Ce vrea să spună ciobanul cu alegoria morţii şi nunţii sale?

Alegoria morţii şi nunţii a stârnit controverse printre cercetători. Unele interpretări au confecţionat un portret jignitor al caracterului românilor, ceea ce pe bună dreptate a stârnit indignarea tuturor. Analiza mea oferă o interpretare din perspectiva ştiinţei religiilor, pune *Mioriţa* într-o cu totul altă lumină, iar ciobanul printre celebrităţi ale culturii universale.

9. În ce fel a modificat tradiţia orală textele?

Transmiterea pe cale orală a dus la o mare diversitate de variante. Trebuie să ştim în ce măsură acestea conţin date mai mult sau mai puţin autentice şi improvizaţii ulterioare.

10. Ce elemente sunt în text pentru a putea data crearea poeziei?

Pentru a înţelege mai bine conţinutul *Mioriţei* şi mesajul ciobanului este de mare folos să ştim ce aspecte sociale sau religioase şi ce vremuri istorice sunt oglindite în text. Toate datele concrete din metafore şi alegorii au de bună seamă o legătură directă cu societatea care a creat *Mioriţa* şi deci fac posibilă o datare relativă a compunerii poeziei.

Pe parcursul analizei s-au mai ivit şi alte întrebări, neprevăzute, la care am încercat să răspund. La urma urmelor, nu este decât o singură întrebare: Ce facem cu *Mioriţa* şi cui o lăsăm? Mă tem că această întrebare ar putea fi incomodă pentru cei ce denigrează *Mioriţa* sau tezaurul cultural moştenit din generaţie în generaţie şi însăşi identitatea noastră.

– Ce aşteptaţi, ce speraţi de la acest temerar demers al Domniei Voastre? Cred că ştiţi inerţia diriguitorilor noştri culturali, a mediului universitar, a profesorilor din învăţământul preuniversitar… Şi, în general, rezistenţa la cultură a societăţii româneşti postdecembriste (în marea ei parte)…

– Cuvântul şi poezia au aripi. Nimeni nu le poate tăia aripile. Toţi cei ce au încercat să zdrobească cuvântul, să pângărească poezia şi să-şi impună propria lor voinţă, ştim din istorie ce au păţit. Istoria este o simfonie, unde dirijorii şi soliştii incapabili sunt alungaţi de pe scenă, istoria o fac masele. *Mioriţa* este glasul tuturor predecesorilor noştri. Diriguitorii culturali, inerţia mediului universitar sau a altora şi toată rezistenţa culturală cauzată de dezamăgirea postdecembristă nu pot să bage pumnul în gura strămoşilor noştri. Primesc pe Facebook sumedenie de aprecieri izvorâte din inimi fierbinţi, care mă emoţionează şi ne garantează că nimeni şi nimic nu va putea împiedica ridicarea *Mioriţei* din mocirla în care au încercat să o arunce unii dintre ai noştri, încă de pe vremea lui Alecsandri, şi, mai nou, un obscur Nicolai Ivanov Todorov de prin sudul Dunării. *Mioriţa* este cea care ne-a dat unitatea limbii şi identitatea naţională, iar acum, spălată de teoriile răuvoitoare, va pune scânteia la renaşterea demnităţii şi mândriei naţionale şi va face să iasă de sub frunze căzute alte frunze verzi. *Mioriţa* este izvorul fermecat al nemuririi noastre ca naţiune. De aceea unii o urăsc şi o denigrează. Când aceştia mai sunt şi români, sunt trădători de ţară. Ura împotriva *Mioriţei* este expresia făţişă a urii ascunse faţă de români. Abia aştept să văd cine iubeşte *Mioriţa* şi cine o va mai ataca, să ştim cu cine mergem înainte şi cine vrea să ne tragă în jos.

– Stimate domnule Victor Ravini, cu speranţa că am stârnit curiozitatea cititorilor, permiteţi-mi să vă mulţumesc pentru amabilitatea de a accepta acest dialog şi să vă doresc să se împlinească totuşi toate cele trei previziuni ale ursitoarelor!

– Şi eu vă mulţumesc pentru atenţia acordată *Mioriţei* noastre, şi pe lângă ea, mie, un simplu paznic la stână.

Cărţi şi autori

Ion Rotaru: O istorie a literaturii române... (V)

Maria Mona VÂLCEANU

Trecem acum la ultimul capitol al acestei zbuciumate *Istorii,* realizată cu truda unui singur om, capitol notat VII. *Scurtă privire asupra criticii, teoriei şi istoriografiei literare din a doua jumătate a secolului XX.*

Capitolul se deschide cu o expunere pe tema „Politica şi literatura”: Încep cu această mică/mare problemă. Munca de concentrare şi selecţie este enormă, pentru că sunt câteva bune sute de comentatori, editori, monografişti, eseişti şi încercarea de a-i cuprinde pe toţi s-ar întinde la peste 800 de pagini.

Sunt exemplificări ale ideologiei proletcultiste, cu strângerea sau slăbirea şurubului cenzurii de partid, nu sunt uitate nici festivalurile numite Cântarea României, la care erau mobilizaţi scriitori de obicei mediocri, artişti plastici, sculptori, pe lângă interpreţii de muzică. *În perioada cuprinsă între 23 august 1944, orele 24 şi 8 minute – 22 decembrie 1989, orele 12 şi 20 de minute (împrumutăm aceste date ilar-pedante din* Istoria literaturii române de azi pe mâine*, de Marian Popa spre a inculca o notă de precizie în informaţiile pe care le dăm) – tezismul cel mai grosolan, amestecul brutal în treburile artei şi literaturii a comunismului de sorginte sovietică a rămas, aproape o jumătate de secol, ca o pată neagră pe conştiinţa istorică a naţiei române.*

Nu sunt uitaţi nici politrucii realismului socialist agresiv, epocă pe care autorul *Istoriei* a trăit-o: Nicolae Moraru, I. Vitner, cel care l-a destituit pe G. Călinescu, desfiinţându-i opera prin diversele publicaţii, Sorin Toma, Mihai Novicov.

Cu profesorul Ovid S. Crohmălniceanu se face însă tranziţia spre adevărata critică, „o mare inteligenţă, o minte cuprinzătoare şi profundă”, „familiarizat perfect cu tot modernismul european”. Crohmălniceanu a înţeles şi a luptat pentru reabilitarea valorilor interbelice, publicând studii despre T. Arghezi, L. Blaga, L. Rebreanu. Apoi, Crohmălniceanu este autorul celor două volume intitulate *Literatura română între cele două războaie,* vol. I, 1967, vol. II, 1974.

În Amintiri deghizate, *1994, cu un umor deosebit de subtil, Croh (cum i se spunea de toţi cei care îl cunoşteau măcar şi din scris) nu-şi ascunde păcatul proletcultist, îşi mărturiseşte postura de Saul din anii '50, şi se prezintă posterităţii cu inima în palmă, foarte sigur de sine.*

Într-o lumină pozitivă este văzută şi activitatea profesorului Alexandru Piru, persecutat de a fi fost asistentul lui G. Călinescu, acuzat de antisemitism etc. Nu sunt uitate volumele de istorie literară, *Literatura română veche,* 1961, sau *Literatura română premodernă*, 1964. Al. Piru este apreciat şi pentru activitatea beletristică, microromanul *Cearta.*

La fel de apreciat este şi Paul Cornea. Extrem de diplomat, căruia nu i se poate imputa altceva decât gafa cu demiterea lui Călinescu, la care a participat, autorul unor volume importante, precum *Originile romantismului românesc* (1972).

Zoe Dumitrescu Buşulenga, *marea şi neuitata Doamnă, a fost şi a rămas în amintirea multor studenţi din anii „proletcultismului oportunist” (1950-1960), cea mai iubită profesoară... foarte inteligentă, cunoscătoare a limbilor de mare circulaţie europeană şi deosebit de bogat informată în literatura universală.*

Profesoara universitară a scris studii despre M. Eminescu şi I. Creangă, *Eminescu. Cultură şi creaţie, Eminescu şi romantismul german.* În domeniul literaturii universale: *Renaşterea. Umanismul şi dialogul artelor* (1971), *Valori şi echivalenţe umaniste* (1977), *Sofocle şi condiţia umană* (1974).

Încheierea nostalgic-subiectivă include în această *Istorie* şi o parte a sufletului autorului: *La Mânăstirea Văratic, unde călătoresc din când în când în sezonul estival, caut s-o găsesc, s-o văd, să schimb câteva cuvinte cu fosta mea profesoară din anii de ucenicie... Azi, 5 mai 2006, când scriu acestea, aflu de la ştirile TV că s-a stins din viaţă la Mânăstirea Văratec. Dumnezeu s-o ierte.*

Criticii enumeraţi până acum mi-au fost toţi profesori în tinereţea mea studioasă la Universitatea bucureşteană şi amintirea lor o port şi eu neştearsă în inima mea, ca să întregim cercul mărturisirilor de suflet deschis de profesorul Rotaru, pe care însă, vai, nu l-am cunoscut ca om, deşi cărţile sale de stilistică mi-au fost folositoare în redactarea volumului *Studii de literatură română.*

Extrem de atent este prezentat şi Ion Negoiţescu şi Cercul literar de la Sibiu, considerat „un director de conştiinţă de prim rang” al celei de a patra generaţii maioresciene, dacă asupra noastră nu s-ar fi abătut dictatura stalinistă, care ne-a impus în cultură „nenorocirea căreia el nu i-a slujit în niciun fel”.

Sub titlul *Universitari şaptezecişti* ne întâlnim în primul rând cu profesorul Eugen Simion, „o emblemă a criticii româneşti de azi”, preşedintele Academiei Române, forul suprem şi păzitoarea din veac a „creşterii limbii româneşti şi a patriei cinstire”. Profesori i-au fost studentului Eugen Simion Biblioteca de la etajul I a Universităţii bucureştene, Biblioteca Universitară a Fundaţiei Regale şi Biblioteca Academiei.

Este analizată atent opera criticului, cele patru volume din *Scriitori români de azi* (1974/1989), memorialistica *Timpul trăirii, timpul mărturisirii. Jurnal parizian* (1977), apoi, în 1980, *Dimineaţa poeţilor,* volumul de plină maturitate în ale meseriei, *Sfidarea retoricii* (1986): Cărţile lui Eugen Simion *au avut efectul unei rectificări a cursului firesc cât priveşte dezvoltarea literaturii române în cea de-a doua jumătate a secolului trecut. A fost şi continuă să fie omul de cultură şi literatul ferm convins că şi în postbelic avem valori ce trebuie studiate cu maximă înţelegere şi devotament.*

Studiul cărţilor profesorului amintit (cărţile de după 1989, *Moartea lui Mercutio, Fragmente critice I, Scriitura taciturnă şi scriitura publică*) este făcut cu maximă luciditate, citind uneori printre rânduri, de unde izvorăsc observaţii ca aceasta: *Însă în aceste splendide fragmente de jurnale şi memorii, pur şi simplu de schiţe critice, de, cuvântul care se potriveşte la toate, „eseuri”, o grea şi bine ascunsă melancolie, sub înţelepciunea vârstei, o stare de spirit... neagră, un scepticism abia reţinut plutesc printre rândurile eseistului uneori.*

Nu lipsesc nici intruziunile subiective, pe care le cităm nu pentru a ne amuza, ci pentru a înţelege cât de greu i-a fost lui Ion Rotaru să realizeze această cuprinzătoare, frumoasă şi riguros organizată *Istorie: Eugen Simion ne spune că dintr-una din cărţile lui, abia a avut cu ce plăti o masă modestă la... Capşa. Auzi? La Capşa! Când subsemnatului, de exemplu, Editura Dacia nu i-a dat absolut niciun ban pentru un volum de istorie literară de aproape 700 de pagini. Dimpotrivă, a trebuit să scot din săracul meu buzunar nişte bani ca să-mi cumpăr din librării propriul volum, spre a-l trimite unui prieten din străinătate. Dar la Capşa? Nu cutez măcar să mă uit prin fereastră, necum să păşesc înăuntru.*

Şi fiindcă tot suntem la mărturisiri, nu pot să închid evocarea profesorului Eugen Simion fără a menţiona că mi-a fost model, profesor, mentor, conducător al lucrării pentru Gradul didactic I, *Direcţii şi tendinţe în poezia contemporană,* este imaginea unui om scump inimii mele.

Urmează imediat Nicolae Manolescu, „regele” criticii de întâmpinare. Tânărul student de la începuturi avea „critica literară în sânge”, era deosebit de instruit, avea talent cu carul şi o putere de muncă „neînchipuit de mare”. Peste trei-patru mii de cărţi a recenzat criticul săptămână de săptămână, conducând cu mare succes şi Cenaclul de luni al studenţimii bucureştene. Este trecută în revistă opera destul de voluminoasă a Preşedintelui Uniunii Scriitorilor, activitatea sa publică şi politică. Asupra *Istoriei critice a literaturii române* vom reveni în volumul nostru, *Cele Trei Istorii,* din care face parte şi prezentul studiu.

În aceeaşi lumină pozitivă este privit şi Dumitru Micu, care mi-a fost de asemenea profesor, coordonator al lucrării de licenţă, *Lucian Blaga şi duhul eresului,* apoi neconformistul Ştefan Cazimir, Ion Dodu Bălan, remarcabilul George Munteanu, urmat de ieşenii dintre care amintim câteva evocări: Constantin Ciopraga, Petru Ursache, clujenii Mircea Zaciu, Mircea Tomuş, Marian Papahagi.

Urmează istoriografi şi editori. Remarcăm aici pe Valeriu Râpeanu, Theodor Vârgolici, Valeriu Cristea, Mihai Ungheanu, Theodor Codreanu de la Huşi, „un combatant pozitiv în sens naţional şi tradiţional”, apreciat astfel: *Cărturarul este mai presus de mulţi dintre colegii săi de specialitate, prin vasta şi variata sa operă istoriografică. Ce, cum şi cât poţi să scrii despre opera deja vastă a lui Theodor Codreanu într-un prea firav rezumat ca acesta?*

Un surprinzător titlu ne prezintă pe Nicolae Georgescu, „un eminescolog atipic”. Ca de obicei, analiza este precedată de un comentariu/introducere în subiect, vorbind de pericolul alunecării în excese, la teme fundamentale ale culturii noastre: „Protocronismul absolut... şi demolarea mitului naţional Mihai Eminescu”. Cărţile lui Nicolae Georgescu, atâtea câte apăruseră până în 2005 (*A doua viaţă a lui Eminescu*, 1994, *Cercul strâmt. Arta de a gândi pe vremea lui Eminescu,* 1995, *Cartea despărţirilor*, 2004, *Cartea regăsirilor,* 2004, *Boala şi moartea lui Eminescu, Ultima zi la Timpul,* cât şi mult muncitele reeditări), iau atitudine, aduc la lumină noi documente, articole din presa vremii, scrisori, mărturisiri.

Profesorul urmăreşte demersul eminescologului, care ne dă a înţelege că *„Mafia” a lucrat asupra ziaristului şi marelui poet, cu scopul de a-l distruge, nu doar prin Maiorescu, dar şi prin C.A. Rosetti, I.C. Brătianu, Dimitrie Sturdza şi toţi subordonaţii lor liberali, după un program riguros, ghidat în timp şi spaţiu după cifre masonice.*

Dar, observă profesorul Rotaru că tocmai Maiorescu este descoperitorul lui Eminescu şi primul său editor, un creator de drum în cultura română şi „asta ar fi marea dilemă în care ne pune demersul istoriografului”. Aşadar, „calea de mijloc e calea de aur”, crede profesorul Rotaru precum înţeleptul rege Solomon şi încearcă să-l dezvinovăţească pe Maiorescu de întâmplările bolii şi morţii lui Eminescu, apreciind însă şi demersurile „eminescologului savant Nicolae Georgescu”, cel care a cercetat ca nimeni până acum arhivele, bibliotecile, corespondenţa şi presa vremurilor, scoţând la iveală un Eminescu luptător politic, om al timpului său, fascinat de soarta Ţării sale, abil cunoscător al falsurilor, al loviturilor ascunse pe care condeiul său le demască şi le condamnă.

→

Mitologie versificată

Traian D. LAZĂR

Într-o epocă de accentuat sincronism cultural anglo-american se constată o înviorare/revenire a preocupărilor pentru cultura clasică. La Iaşi, Romel Moga a publicat volumul de versuri *Secretele zeilor,* Editura Vasiliana (vezi *Expres cultural,* nr. 3/2018), iar la Ploieşti, poetul Ion D. Şirna a lansat recent volumul *Zei şi muze,* Editura Karta-Graphic, 2024.

Autor a 12 volume de versuri, a 5 lucrări cu caracter didactic redactate în colaborare şi a 6 monografii de instituţii, localităţi şi personalităţi, Ion D. Şirna este o prezenţă remarcabilă în viaţa culturală prahoveană.

Versurile din *Zei şi muze* relevă rădăcinile clasice ale culturii autorului şi tinereţea spirituală la jumătate de secol după debut. Ion D. Şirna ne prezintă mitologia sub trei dintre ipostazele sale: greco-romană, română şi poetică.

Genealogia, faptele, semnificaţia zeilor olimpieni, de la supremul Zeus la micile dar puternicele Parce, ale Eroilor şi Muzelor inspiratoare ale artelor, ne sunt înfăţişate *sine ira et studio* în viziunea omului modern. Versul liber permite autorului să îmbine armonios partea narativă cu partea lirică. În unele poezii este evidentă lupta dintre structura de poet a autorului şi amprenta sa profesională – profesor de limba şi literatura română. În poezia *Zei,* poetul se impune prin distihul de început şi catrenul din final: *Nu le e viaţa osândită-n timp,/ Nemuritori sunt zeii din Olimp/(...) Când intră-n zilele sărbătoreşti/ Şi-s saturaţi de treburi omeneşti,/ Vibrând înalt licoarea cupelor/ Petrec vrăjiţi de cântul muzelor.* Versurile din miezul poeziei capătă, sub influenţa profesorului, un prea accentuat caracter didactic, în enumerarea celor doisprezece zei din Olimp şi înzestrărilor acestora. (p. 95)

În poeziile consacrate muzelor este evidentă deosebirea existentă în raporturile poet-muză de-a lungul timpului. Poetul antic Homer, era subordonat muzei, o invoca, o ruga să-l ajute în versificare: *Cântă zeiţă mânia ce-aprinse pe-Ahil Peleianul...* Poetul modern I.D. Şirna îşi impune voinţa şi, uneori, în generozitatea sa, îi dăruieşte muzei ceva pentru ajutorul dat: *Vreau să-mi fii aproape cât poet mai sunt; Îţi dăruiesc sfetnic, blânda mea iubire.* (pp. 106, 110)

Mitologia română este prezentă în versuri consacrate divinităţilor pozitive sau negative, precum şi eroilor. După momente de îndoială, poetul îşi afirmă cu fermitate, la fel ca Arghezi, credinţa în Dumnezeu: *Acum când ştiu că totul nu-i poveste/ Ca şi Arghezi pot să urlu, ESTE!* (p. 40) Într-o interpretare mitologică a religiei creştine, jertfa lui Iisus pentru mântuirea oamenilor este asemănată cu jertfa lui Prometeu: *Un chip sculptat pe-o stâncă-n munte/ Iisus pe cruce răstignit/ (...) Străjer un vultur se roteşte/ Deasupra stâncii de granit,/ Din Sacrul Trup ce se-nsoreşte/ Murmur de sânge nesfârşit.* (p. 15)

Raporturile poetului cu divinitatea sunt marcate de păcatul adamic, dar poate şi de păcate personale: *De va voi al Slavei Împărat/ Să-mi scoată spinul din fiinţă,/ Să scap smerit de vinovat păcat/ M-oi mântui doar prin credinţă.* (p. 50) Poetul apelează la mărinimia şi generozitatea divinităţii, pentru binele umanităţii: *Nu e pace pe Pământ/ Şi e multă sărăcie,/ S-a uitat ce este sfânt,/ Trăim fraţi în duşmănie.// Fă din crâncena-nşelare/ Să triumfe binele/ Azi şi-n lumea viitoare,/Doamne, Dumnezeule!* (p. 42)

În lume se manifestă şi divinităţi negative, reprezentând răul în toate formele sale. Poetul scrie încifrat despre *Împăratul dracilor,* derutând încercările de a-i găsi întruparea concretă, în persoana vreunui dictator european, latino-american etc.: *Umblă vorbele prin lume/ C-a murit un mare nume,/ Greu a fost ca să încapă,/ Scaraoţchi e în groapă.// A fost împuşcat greşit.../ De un demon lunetist;/ Ca să scape de măcel/ S-a-mpuşcat în cap şi el.* (p. 68)

Eroii mitologiei române sunt Făt-Frumos, Ileana Cosânzeana, Sânziana şi Cătălina. În acest caz, sursa lirismului său se află în folclor. Poetul însuşi se vede în postura lui Făt-Frumos: *Eu sunt născut din viţă de ţăran,/ Copil născut în casa lui beteagă,/ M-am ridicat voinic din an în an/ O spun ca zmeii să-nţeleagă.* (p. 121)

Romantismul eminescian îşi pune amprenta asupra unor versuri: *Luceafăr blând din argintata cale/ Îmi voi spori lumina dinspre aştri/ Şi-nconjurat de stele mii, vestale,/ M-oi oglindi în ochii tăi albaştri.* (p. 123) Eroinele mitologiei române şi femeia în general sunt, pentru poet, inspiratoare ca şi Muzele: *Veghind, Ileana blândă din poveşti/ E muza mea ocrotitoare.// De un timp pe calmă vreme/ Mă inspiră în poeme/ Cu putere de ispită/ Trupul tău de Afrodită./ (...) Chipul tău ca o icoană/ De Ileană Cosânzeană.* (pp. 121, 122)

În mitologia poetică personajul principal este poetul. El este asemenea zeilor, similar lui Apollo, zeul luminii şi al poeziei: *Mi-e versul arc cu săgeata-n coardă prinsă/ Gata să ochească o idee ţintă,/ De va fi înaltă, de săgeată-atinsă/ S-or ivi-nţelesuri câte-n text există.* (p. 10)

Poetul este zeu în lumea versurilor, dar în alte privinţe corespunde aforismului *Homo sum: humani nil a me alienum puto: Nimic nu-mi e străin că-s om,/ Nici cerul nici pământul, / Am rădăcini precum un pom/ Şi rămuros cuvântul.* (p. 12)

Volumul conţine o autoreferenţialitate bogată şi diversă. Poezia *Melanj de idei* expune un inventar al dorinţelor poetului culminând cu: *Să am încredere mereu/ În îngeri şi în Dumnezeu,/ Să zbor, să scriu, să văd, să cânt/ Să fiu om liber pe Pământ.* Numeroase autoreferenţiale privesc *ars poetica* autorului: *Scriind, eu îmi rostesc un crez./ În gând apoi îl recreez; Mă-mpresoară când compun/ Gândul bun, lucid şi pur,/ Şi-nţeleg că-mi vin în minte/ Sensuri noi din vechi cuvinte; Gândurile vibrând în româneşti cuvinte/ Îmi pun pe sigle noi amprente/ Şi îmi aşez printre odăjdii sfinte/ Năframele de ornamente.* (pp. 10, 9, 18)

În atenţia poetului se află evenimentele vieţii sociale şi politice din ţară şi de pe plan internaţional. În mod repetat el se referă la căderea zidului Berlinului: *Acum când zidu-i amintire/ Şi două state-s numai unul,/ Aştept o sacră mântuire/ Să-i ocrotească-n veci destinul.* (p. 71)

Impresionante sunt versurile în care poetul îşi clamează iubirea de ţară şi ataşamentul faţă de steag şi limbă. *Simt că sunt român stăpân,/ Cât trăiesc aşa rămân* este jurământul formulat de el în poezia *Slujesc patria.* Pentru poet, *steagul nostru românesc* este *Pur şi sfânt.* (p. 75) Un adagiu în limba latină exprimă sentimentele poetului privind viitorul limbii strămoşeşti: *Sortită să veşnicească/ De când trainic s-a creat,/ Limba noastră românească/ „Vivat, crescat, floreat!*"

Poet de manieră clasică, cu intertextualităţi din Mihai Eminescu, Vasile Alecsandri, Tudor Arghezi, I.D. Şirna îşi personalizează poezia prin anumite creaţii originale. Poezia *Când apune luna* conţine un acrostih lărgit. Urmând cerinţa poetului de a citi jumătăţile de versuri pe verticală rezultă încă o poezie: *Stingheră în ceruri, aure pe soare/ Când apare luna, soarele răsare;/ Noaptea se destramă, ziua se iveşte/ Peste tot cuprinsul liniştea domneşte.*

Cu abilitate, poetul creează sau repune în circulaţie termeni cu rezonanţă de/din limba veche: *Cu spini de aur rămurat; Dar mă-nvior şi mă-nsenin; Şi roure de dimineaţă; Vălurind în sclipăt făclia solară; Zeci de păsări cântă de-nzorire;* etc.

Expresivitatea versurilor rezultă atât din limbaj, cât şi din ideea poetică. Sunt înduioşătoare versurile consacrate tragediei lui Oedip. (p. 55) Versurile mitologiei creştine generează sentimente de pietate şi gratitudine. Poeziile mitologiei poetice au formulări ce cultivă mândria, demnitatea şi impulsionează cunoaşterea. Unele versuri conţin asociaţii de termeni originale şi expresive: *Se-nfrigurează trupul ierbii; Afară grindina mai văruie pământul; Pui lumini şi umbre-n venele de valuri* etc.

Sintetizatoare este poezia *Identitate* în care poetul îşi afirmă apartenenţa creatoare: *Mă simt român, român rămân.*

Ne bucurăm să vedem cum este apreciat regretatul coleg şi prieten al nostru Aureliu Goci, trecut de curând la cele veşnice, „un impetuos şi prolific urmaş al lui Al. Piru", indirect şi un călinescian, „apoi, rând pe rând, moştenitor al lui Lovinescu, I. Negoiţescu, Nicolae Manolescu, Eugen Simion şi alţi corifei ai jumătăţii de secol". Aria din care îşi culege temele este din cele mai largi, *de pe mai toată devenirea în timp a literaturii române, de la Neagoe Basarab... Eminescu, Rebreanu, Arghezi... dintre cei noi reţinând numai pe Mircea Cărtărescu şi Cristian Popescu* (şi profesorul Rotaru se opreşte în 2001 cu studiul operelor lui Aureliu Goci, nemaicunoscând puternica forţă de creaţie a acestuia din următorii 20 de ani). *De cei mai... mărunţi pare a fugi cu deliberaţie, uitând că în critica literară contează şi colinele parcă anume făcute de Dumnezeu, ca să pună în relief vârfurile, unele apărând tocite de atâta frecventare, dacă nu şi acoperite de colburile didactice. Repetăm însă, criticul are un stil atrăgător, vivace, deosebit de cursiv, adesea vizând înlăturarea deliberată a locurilor comune.*

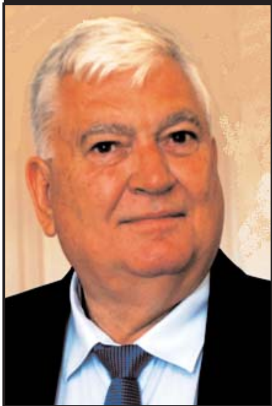
Sigur, numele criticilor se aglomerează, nu ne permitem să enumerăm toate personalităţile evocate, remarcăm un nou mod extrem de amănunţit de studiere a limbii şi literaturii române, sunt analizaţi contemporanii, Gheorghe Bulgăr, apoi exilul, Matei Călinescu, Basarab Nicolescu, Marian Popa.

Încheiem capitolul cu prezentarea lui Mihai Cimpoi, istoriograful şi criticul „exilului interior", autorul *Istoriei deschise a literaturii române din Basarabia: Din eminescologie, cel puţin pentru Mihai Cimpoi, basarabeanul, s-a născut* Istoria deschisă a literaturii române din Basarabia, *„deschisă" în sensul chiar al integrării ei în spaţiul larg al întregii românităţi. Admirăm acurateţea stilului şi construcţia edificiului – sinteză a lui Mihai Cimpoi, perfecta funcţionare a aparatului critic, aplicarea temperată, privită cu atenţie, tot pe atât de fermă, a experienţei filosofilor fenomenului artei cuvântului de ultim moment, cu păstrarea intactă a tradiţiei şi a respectului datorat înaintaşilor noştri.*

Această cuprinzătoare *Istorie a literaturii* se încheie cu un subcapitol intitulat *Cenacluri,* trecând în revistă principalele activităţi de acest gen, adevărate şcoli de literatură, şi pe mentorii care au format generaţii de scriitori. Ne oprim o clipă la Cenaclul Flacăra: *E adevărat că Adrian Păunescu a cântat pe... „cârmaci" pe la diferite congrese, dar n-a repetat acele „cântări" în opera sa tipărită. Pe de altă parte, nu de puţine ori, spectacolele grandioase de poezie şi muzică de pe stadioane (ca şi poeziile tipărite) strecurau adesea felurite „şopârle" esopice, managerul ştiind să conducă manifestările şi diferitele reacţii ale publicului cu mult tact... Adrian Păunescu a fost un mare descoperitor de talente în ampla masă a poporului.*

Cărţi şi autori

Dosoftei, întâiul rostitor al verbului poetic românesc

Florian COPCEA

Cercetările filologice întreprinse între secolele XIX–XX, în pofida unor obiecţii formulate de câţiva istorici literari (I. Bianu în 1887, A. Apostol în 1897, G. Pascu în 1922 ş.a.), au demonstrat prin studii de caz unicitatea scrierii *Psaltire a svântului proroc David. Pre limba rumânească... pre verşuri tocmită* (1), denumită astfel de mitropolitul-cărturar Dosoftei (1624-1693), pe foaia de titlu a ediţiei princeps, apărută de sub teascurile Mănăstirii Maicii Domnului din oraşul Uniejów (azi Mejgorie, regiunea Lvov, din Ucraina) în 1673, al cărei manuscris se păstrează sub cota ms. rom. 446 la Biblioteca Academiei Române. Aşadar, tipărirea celebrei *Psaltirii în versuri,* cum este ea mai cunoscută în contemporaneitate, nu numai că a reformat expresiv limbajul limbii literare române, dar i-a şi îmbogăţit substanţial lexicul prin crearea ingenioasă, „cu iscusinţă şi cu dulceaţă", a unor cuvinte mai puţin uzitate sau noi, sensibilizează şi azi fiinţa românească: „Inema mea scoate cuvântul cel dulce/ Şi cătră-mpăratul lucrul îm voi duce./ Limba îm voi face condei de scrisoare/ A scriitori grabnic ce nu-i pre supt soare,/ Cu cât eşti de ghízdav să-ţ scriu în frâmseţe,/ Că-ntreci pre toţ giunii cei din tinereţe./ Din buzele tale este dulce graiul,/ Ţ-au uratu-ţ Domnul să-ţ fie lung traiul." (Ps. 44).

Tocmai de aceea, considerăm, respectiva traducere, în care „primul poet român de clasă europeană" (I.C. Chiţimia) a investit „multă trudă", nu este doar o simplă interpretare versificată a *Psalmilor* lui David, ci, indiscutabil, o creaţie poetică originală, fără egal în epocă, ale cărei ecouri pot fi intens identificabile atât în „limba sfântă a Bisericii", cât şi în *teo-poetica* stihuitorilor epocii „Luminilor" unde regăsim „viersul de carte" dosofteian: „La apa Vavilonului,/ Jelind de ţara Domnului,/ Acoló şezum şi plânsăm/ La voroavă ce ne strânsăm,/ Şi cu inemă amară,/ Prin Sion şi pentru ţară,/ Aducându-ne aminte,/ Plângeam cu lacrămi herbinte./ Şi bucine ferecate/ Lăsăm prin sălci aninate,/ Că acoló ne-ntrebară/ Aceia ce ne prădară/ Să le zâcem viers de carte/ Într-acea streinătate,/ Ca-n svânt muntele Sionul/ Cântări ce cântam la Domnul./ Ce nu ni să da-ndemână/ A cânta-n ţară streină./ De te-aş uita, ţară svântă,/ Atuncea să-mi vie smântă,/ Şi direapta mea să uite/ A schimba viers în lăute!" (Ps. 136).

Pentru a nu ne depărta de la proiecţiile hermeneutice în care au fost descifrate şi apoi interpretate codurile în care Dosoftei a conceput *Psaltirea* (în versuri), deconstruind/parafrazând în cel mai inspirat şi savant mod textul psalmic spre a-l transpune/versifica liric „de pre limba slovenească pe limba românească", ne vom axa demersul exegetic pe particularităţile fonetice şi lexicale conţinute de aceasta, atestând astfel efectul esenţial în procesul evolutiv al construcţiilor prozodice româneşti. Justa constatare a lui George Călinescu că „Dosoftei are acea curgere mieroasă a limbii, densitatea de lichid greu a frazei, materialitatea vorbei, care dau mireasmă mâhnirilor abstracte" (2), ne determină să acceptăm definitiv ideea inepuizabilelor resurse ale imaginarului său poetic devenit fundamental, în ultima jumătate a secolului al XVII-lea, pentru „îmbogăţirea limbii române literare…" cu „termeni noi" (3). Pornind de la supoziţia lui Ioan Bianu potrivit căreia stihurile lui Dosoftei sunt „o imitare a versurilor din traducerea poetului polon (Jan Kochanowski – n.n.)", teză infirmată de analiza comparativă a textelor, se impune concluzia că mitropolitul moldovean a adaptat, într-o manieră artistică inedită, doar modelul prozodic şi nu formele de versificaţie. Lexicul poetic al ctitorului liricii româneşti – Dosoftei, de o vădită vigoare expresivă, are o armonie distinctă, generată, evident, atât de măsura versurilor grupate în strofe, cât şi de rimele create sau împrumutate, cu predilecţie, din fonetica limbii române arhaice. Licenţele poetice introduse în structura psalmilor (prin focalizarea rostirii cu deosebire pe accent) produc o muzicalitate fluidă întâlnită în ritmul vioi al cântecului popular autohton, fapt care l-a determinat pe Alexandru Piru să observe că Dosoftei a reuşit să creeze o versificaţie după rigorile versului cult, pe care l-a îmbinat cu metrica populară românească şi cu stilul specific poeziei folclorice. Prin scrisul lui Dosoftei, în vocabularul limbii române au pătruns unităţi lexicale preluate din slava veche, neogreacă, maghiară, turcă, germană, latină, italiană.

În textul *Psaltirii* dosofteiene distingem din abundenţă şi derivate sacralizate în câmpul semantic al limbii române, iar alături de numeroasele fonetisme inventariate şi în alte scrieri bisericeşti din epocă, cum ar fi, de pildă, între altele: *bănat, deaca, demineaţă, îmblm, inema, pohta,* (m-am) *spământat, zăhar,* Dosoftei pune în circulaţie lingvistică forme noi de cuvinte în care se identifică: a) conservarea africatelor *ğ* şi *dz* (ex. *ğunghiară, dzilele, dzua,* (să) *creadză*); b) palatizarea lui *f* în *h* (ex. *[a] hi, „Hie[-ţ, Doamne, mila ta cea svântă"* – Ps. 32], *hirea* [omului], *herbinte*); c) diftongarea lui *o* cu *o* nediftongat (ex. *doaă, forte, nevoae, vorovă*); d) închiderea lui *i* după *ţ* şi după dz la *î* (ex. *despărţârea, împăraţâi, mulţâmea, dzâlele, dzâc*); împodobirea unor substantive cu pluralul în *e* (ex. [alte] *date, talpe*); articularea unor forme de pronume relativ sau iotacizarea unor sunete în flexiunea verbală.

Examinând cu atenţie alcătuirile fonetice impuse de Dosoftei vom constata câteva particularităţi caracteristice, destul de pronunţate în lexic: a) sufixul *-toriu* (ex. *grătariu, gâlcevitoriu, judecătoriu, lucrătoriu, sprejenitoriu*); b) frecvenţa vocalei *e* închisă la *ă* după consoanele *r* şi *ş* (*deşărt, păharăle, zăvoarăle*); c) prezenţa indicativului imperfect al verbelor de conjugarea a IV-a terminate în diftongul *-ia* şi triftongii -iai şi *-iam* (ex. [îl] *omorâia* şi respectiv *porecliai, lăcuiam*); d) transformarea, conform practicii cărturăreşti a momentului, a lui *v* în *h* (ex. *bolohani, holbură, vârvuri, vivorul*); e) trecerea lui *e* la *ă* după labiale, după unele dentale şi prepalatale (ex. *Dumnnăzău, mărg*); f) validarea lui *e* în *i* (ex. [a] *ceti* > [a] citi, *den* > *din*), a lui *î* în *u* (ex. [a] *îmbla* > [a] *umbla*), a lui ia în *ie* (ex. boiar > *boier*).

De remarcat, în *Psaltirea în versuri* sunt introduse şi forme populare şi regionale de fonetisme cu apartenenţă la latină, cum ar fi: *ea* > *è* (ex. *avè, bătè*), *ia* > *ie* (ex. *spăriet*). Trecerea vocalei anterioare *e*, prin închidere, la *i*, se întâlneşte în forme precum *carele* > *careli*, [să] *venim* > [să] *vinim*, iar *ea* şi *i*, după labiale, ajung *ă* şi *a* (ex. *mărg → merg, margă → meargă).*

Notaţiile cu diftongul *ea*, provenit din *e*, dar şi atunci când silaba următoare este un *e* sau un *i*, sunt constant conservate în arhaismele fonetice, fenomen care caracterizează grafia scrierii „smeritului Dosoftei" (4): *dzeace, creaşte, viearma.*

Nu sunt puţine cazurile când, pentru a obţinerea adecvată a sensului poetic al psalmilor versificaţi, Dosoftei recurge la un sistem de rime categorisite pe teme şi motive variate. În context, Dan Buciumeanu, unul dintre cei mai entuziaşti cercetători şi susţinători ai valorii creaţiei dosofteiene, ne oferă un set de rime „emblematice" localizate în psalmi, indicându-ne şi numărul de recurenţe identificate (5).

Modul în care „a lui David svânt proroc şi împărat Psăltire" a fost „autohtonizată" (6) sugerează că Dosoftei era un iniţiat în taina rimelor, în tectonica cuvintelor care alcătuiesc versetele psalmilor ale căror tâlcuri, la unii dintre ei, şi nu doar în aparenţă, sunt decriptate contextual, între sincope fonetice şi prolixităţi de topică, înţelesuri ecleziastice: „Omul fără lege în sine gândeşte/ Răutăţ să facă şi nu să sâieşte,/ De Dumnezău n-are în ochii săi frică,/ Îi pare că nú-l-va tâlni rău nemică./ Cu vicleşug umblă fără de tăgadă,/ Făcând strâmbătate şi rădicând svadă./ Dereptate n-are în cuvânt ce zâce,/ Binele nu-i place, puindu-să-n price./ Sara, când să culcă să să odihnească,/ Gândeşte la zuă ce rău să scornească./ Ce mila ta, Doamne, pre ceri să lăţeşte,/ Svânta-ţ adevară núori covârşeşte./ Îţ este ca munţâi dereptatea ă a naltă,/ Giudeţele tale-s adâncime lată./ Că tu grijeşti, Doamne, oamenii şi hiara,/ Şi ţ-ai tinsu-ţ mila preste toată ţara./ Cu svintele-ţ áripi tu ne ţâi căldură,/ Ne hrăneşti de saţâu cu hrană din gură./ Avem bişug mare în svânta ta casă,/ Mâncări desfătate, băuturi pre masă./ Că la tine este de viaţă fântână/ Şi-ntr-a ta lucoare vom vedea lumină./ Tinde spre dânş milă carii ştiu de tine/ Şi fă dereptate căror ţî-s cu bine./ Picior de mândrie să nu mă smintească,/ Mână păcătoasă să nu mă clătească./ Când vor cădea răii, să dea-n răpegiune,/ De s-a mira lumea de dânşi cu minune" (Ps. 35).

Este locul să facem menţiunea că în structura unora dintre versete mitropolitul a întrupat imagini şi mesaje proprii, de unde, firesc, se trage concluzia că, într-un fel, şi el poate fi considerat, alături de David şi ceilaţi psalmişti, un plăsmuitor al faptelor lui Cristos, să le numim apocrife de vreme ce sunt adaptate istoric în afara „sumarului întregii Scripturi" (Atanasie de Alexandria, c. 295-373).

La formularea acestei concluzii avem în vedere că adaptarea prozodică a *Psalmilor* a urmat după ce textul biblic fusese tradus din slavonă, de Dosoftei, înainte de a „osteni" la stihuirea lui, tipărit însă în anul 1680 sub titlul *Psaltirea de-nţăles.* Fără îndoială, în elaborarea *Psaltirii a svântului proroc David. Pre limba rumânească... pre verşuri tocmită,* cărturarul nu a utilizat numai propria-i traducere, ci s-a orientat şi după *Psaltirea şcheiană* şi *Psaltirea* lui Coresi. Nu trecem cu vederea că Psalmii traduşi şi versificaţi în franceză – *Trente Psaumes de David* (1541) de Clément Marot –, şi în poloneză – *Psalterz Dawid ówy* (1579) de Jan Kochanowski (ambii având privilegiul să se inspire din textele livreşti versificate ale traducerilor din ebraică), i-au folosit ca simple modele structural-compoziţionale, fără a influenţa, prin prelucrare, asupra liricii dosofteiene. În consecinţă, Dosoftei urmează doar în mică măsură, şi numai în dezvoltarea/imbricarea ritmului în cântare, pe predecesorii săi. Aparentele prototipuri, totuşi, în pofida unor similitudini şi irizări latente, pot genera confuzii şi interpretări eronate. Dosoftei a preferat, învingând dificultăţile în aprofundarea tiparelor versului greco-slavon, să sincronizeze elementele prozodice, destul de rudimentare în epocă (strofa, ritmul, rima, accentul, măsura versului) la structurile ancestrale, eufonice, ale cântecului popular românesc, împrejurare care îi demonstrează dexteritatea şi inventivitatea, aceasta din urmă fiind explicată astfel de filologul Dan Buciumeanu (4): „Dosoftei traduce fiecare psalm într-un număr par de versuri preferând rimele plate sau gemene – *aa/bb,* metri pari, are predilecţie pentru ritmul bisilabic trohaic al cântecului popular (măsurile iambice şi, aşa cum vom vedea, anapestice, sunt excepţii investite cu valori stilistice), pentru bimembrare sintactică, simetrii şi aliteraţii binare".

→

Poetul haiduc necesar

Constantin LUPEANU

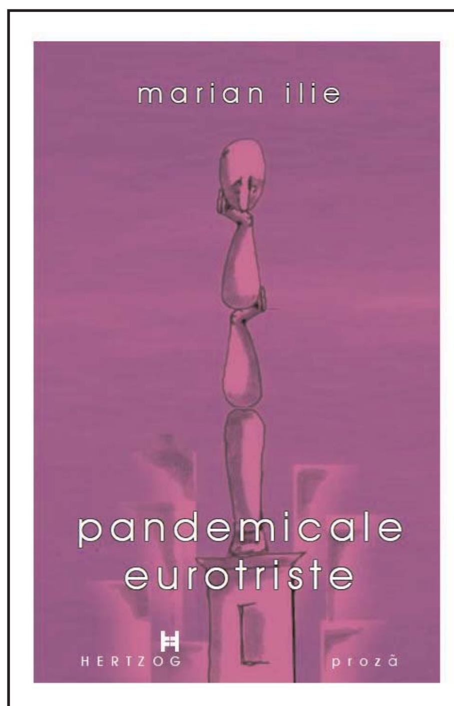
După mai bine de o duzină de cărţi de poezie pe care a început să le tipărească pe la cincizeci de ani, după ce, în tinereţe, îi fusese suprimată prima sa carte, Marian Ilie a editat recent volumul *Pandemicale şi eurotriste* (Editura Betta, 2024, 168 de pagini).

Chiar prin titlul meşteşugit ales, poetul ne anunţă că suntem bolnavi, că o epidemie fără limite ne dă târcoale, iar el este cuprins iremediabil de tristeţe, asemenea lui Ovidiu, poetul care fusese îndepărtat din mediul său prielnic, din Roma, şi trimis să-şi petreacă ultimii zece ani în provincia cea mai îndepărtată a imperiului, Sciţia Mică. Numai că *Tristele* lui Marian Ilie sunt mai dureroase pentru el şi pentru noi toţi, el nefiind izgonit din patrie, ci „emigrat" din sine însuşi în propria ţară, cum avea să ne dezvăluie ulterior editării volumului. Urgia cu multiple gheare este venită de dincolo de hotare, ea nu doar pe el îl sugrumă, ci împovărează ţara şi poporul, este urâtă, năprasnică, aproape de neînlăturat şi abia prin invocarea nu o dată a lui Ţepeş Vodă poetul ne transmite o firavă urmă de speranţă.

Prezentarea animată de seriozitate ştiinţifică a acestei cărţi de poezie ar trebui să o citeze în întregime, să fie preluate toate cele douăzeci şi una de poezii „pandemicale" din prima parte şi următoarele patruzeci şi cinci de „eurotriste" – cuvântul îi aparţine autorului. Este cu adevărat greu să exemplifici, pentru că fiecare poem este memorabil, conţine în el o câtime din adevărul tulburător al unor vremi cu care, la fel ca premergătorul său din antichitate, autorul nu se poate armoniza. Relele lumii îl rănesc, îl sufocă, el suferă la propriu pentru patria ultragiată, devastată. Trebuie totuşi evidenţiat că poetul Marian Ilie nu transmite doar dezamăgire, el este luptătorul neobosit care evidenţiază răul, acuză şi ne acuză pe noi, poporul, fiindcă ne-am lăsat înşelaţi şi subjugaţi, am plecat capul în calea loviturilor, am închis ochii în faţa samavolniciilor şi rămânem cu braţele încrucişate, mirându-ne şi noi de starea naţiei.

Marian Ilie este unul dintre puţinii poeţi originali ai momentului literar actual. Poezia sa socială, prin care cerne lumea de astăzi, îl profilează pe linia Octavian Goga, Vasile Militaru, Adrian Păunescu, scrierile sale au vână extrasă de la geto-daci, cu care se identifică, iar cartea *Pandemicale şi eurotriste,* editată în anul 2024, ar trebui să primească premiul Academiei. Şi alte premii.

Poezia lui Marian Ilie este ca un decoct din ierburi de leac pentru milioane de inimi rănite. O poezie adevărată, emanată din sentimente adânc înrădăcinate de dragoste pentru ţară, dragoste care conduce spre tărâmul libertăţii, al naţiunii suverane. Poemele poartă haine de sărbătoare, ele sunt gând şi meditaţie, curg năvalnic cu izvorul simţămintelor curate, clocotitoare, de aceea, în ansamblu, se înalţă parcă ţinându-se de mână cu mişcări misterioase, în măsură să ne trezească cu limpezimea şi strălucirea lor.

Poetul scrie: *În stepa mea semantică e frig/ Cuvintele se-ncolăcesc în sine/ Şi lupul dacic s-a făcut covrig/ Înfricoşat de vremea rea ce vine/ Precum un uragan cumplit de foc/ Şi de catran ce va să pustiască...* şi: *Cu râme afânând pământul ţării/ Şi lipitori amuşinând prin mlaştini/ Îndepărtaţi de taina sfintei baştini/ Plătim cu greu tribut înstrăinării..., Dar în van ne batem gura, nu mai vine Ţepeş-Vodă!,* dar poetul dă speranţe celor care vor să-l audă. Noi nu putem să ne abţinem să nu transcriem măcar ultimele două strofe din superbul poem *Ce-i Patria?*. Iată: *Ce-i Patria? E-o turmă-n agonie/ Cu lupi şi şerpi şi vulturi dându-i roată/ Ciobani în lung dezmăţ pe datorie/ Într-un conac cu poarta descuiată.../ Ah, cum nu vii, tu, Ţepeşe-n cel loc/ Să-ntrebi numai atât: de le e bine/ Să pui zăvor şi apoi să dai foc/ Să cureţi ţara de-o aşa ruşine!* Pentru a ne arăta şi zorii trandafirii: *Şi vin flăcăi pe cai înalţi şi roibi/ .../ Bate-un vânt de traistă goală/ Care-ndeamnă la răscoală/ Doamne, bate vânt...*

Ne oprim aici cu extrase din cartea miraculoasă, încărcată de virtute a poetului Marian Ilie, aflat în rezonanţă cu freamătul planetei, din care se degajă curajul fenomenal cu care cere tuturor comportament moral, cumpătare, decenţă. El îmbină lirismul cu expunerea sapienţială, în limba noastră cea de toate zilele, fără încifrări, exclude scenariile la modă. Ironia şi umorul reţinut anunţă omul din spatele creaţiei, cărturar autentic, care strecoară la nevoie trimiteri pe meridiane mitologice din sfera natală şi a civilizaţiei umane din toate timpurile.

Spirit al cetăţii, el doineşte în versuri iscusite, care denotă talent de la Dumnezeu, relatează în cuvinte simple, pe înţelesul tuturor, uneori chiar în limbaj de crâşmă, ceea ce dă savoare versurilor, creează poezii cantabile, uşor de reţinut, care se revarsă ca un cântec trist, din loc în loc răzbătând chemarea la demnitate. Poeziile sale sunt construite în regim arhetipal şi înţelegem că poezia este pentru el reflecţie asupra vieţii cotidiene, arena, câmpul de bătălie, pentru că poetul este dublat de spiritul său călit în oşteanul gata să se sacrifice, în generalul învingător.

Marian Ile a descoperit transcendenţa şi îşi va găsi loc de onoare în constelaţia poeţilor temerari, a patrioţilor care suferă pentru patria rănită grav, pe care o cântă când cu deznădejde, când cu patimă, în poeme cetăţeneşti cum rar se mai scriu astăzi. Ce caută, ce propune poetul? Poezia sa este o armă de atac şi de apărare, lirismul său dispune de o vizibilă coordonată politică, este un spectacol vizionar, exprimat în estetici pure. El nu condamnă tehnologizarea excesivă în tempo frenetic din zilele noastre, nici politica în general, ci numai politica murdară, vânzarea de ţară, supunerea oarbă.

Peste pagini bate totuşi un vânt senin, se desprinde firea optimistă, încrezătoare în sine şi în cei mulţi ai ţării, înflăcărarea, suflul aprig, iar toate acestea au menirea de a zdrobi relele moravuri.

Mai e puţin şi lumea se va frânge
În urmă-ne nu va mai fi nimic
Decât, pe cruce, dârele de sânge –
Dă, Doamne, să mă-nşel! Să mă dezic...

În acelaşi context, ilustrul exeget face următoarea constatare: „Un studiu asupra felului cum înţelege Dosoftei să transpună în versuri cea mai populară şi poetică dintre cărţile biblice implică şi o examinare a orizontului său de gândire teologală (privind reflexele tradiţiei şi gândirii isihaste din filigranul textual al *Psaltirii în versuri,* reflexe ce-i conferă acesteia un loc unic între similarele prestaţii europene). Identitatea (de mesaj şi viziune) a *Psaltirii în versuri* rezidă tocmai într-o poetică a tăcerii şi a luminii cu rădăcini în teologia mistică a Bisericii de Răsărit, tăcerea şi lumina, ca motive simbolice majore, formând deja amintitul *cogito* al operei, asigurând generarea ei": „Cătră tine am nedejde, Doamne, cându-s în primejde./ Şi să nu-m vie sminteală,/ Preste veci să duc stideală./ Şi cu a ta dereptate/ Să mă scoţ din greutate./ Şi te pleacă de mi-ascultă,/ Să mă scoţ din grije multă./ Să-m hii Domn şi sprejineală,/ Şi stâncă despre năvală,/ Şi razăm, şi năzuinţă,/ Şi să-m hii şi mântuinţă,/ Să mă scoţ de mâna strâmbă/ Şi să-m iei răul din gârbă./ Că tu-m eşti, Doamne, răbdare,/ Doamne, cu nedejde tare,/ De la vrâstă de pruncie/ Îm eşti razăm şi tărie./ Din maică-mea din mătrice/ M-ai închegat, şi ţ-voi zâce / Cântare nepărăsâtă,/ Că sunt a mulţ de prohită./ Ce tu-m eşti agiutori tare,/ Şi-m vei umplea de cântare/ Rostul, de ti-oi lăuda-te,/ De slavă, de bunătate/ Şi de mare cuviinţă,/ Toată zua cu credinţă./ (…)/ Lângă tine nu m-oi teme,/ Ce ţ-voi adaoge cântec,/ Din zúori de când mă mânec./ Şi rostul mieu preste ţară/ Îţ va striga de-adevară,/ Toată zua cu priinţă/ Ţ-va spune de mântuinţă,/ Că cu scrisul n-am vârtute/ Să iau sama de oşti multe./ Ce ţ-voi intra cu tăcere,/ Doamne,-n svânta ta putere,/ Că de ce ţ-voi ţânea minte,/ De-adevărate cuvinte/ Dintr-a ta svântă scriptură,/ Ce mi-au dat învăţătură,/ De la vârstă cuconească,/ Şi de-acmu să să vestească,/ Ce ţ-voi spune de ciudese,/ De minuni, de semne dese./ Şi-n vârstă de cărunteţe,/ Şi până la bătrâneţe,/ Să nu mă laş, Doamne svinte,/ Neluat de tine-aminte,/ Pănă când voi putea spune/ De braţul tău, de minune,/ Preste rude să să tinză/ Şi de veste toţ să prinză/ De sâla ta de cea svântă,/ De-adevară fără smântă, Doamne, şi până la nalturi,/ De sa ştie-n toate laturi,/ Ce mi-ai făcut minuni mare" (Ps. 70).

Ceea ce se cere relevat, după ce am insistat, să recunoaştem, succint, asupra unora dintre particularităţile şi calităţile poetice ale *Psaltirii svântului proroc David*…, este faptul că ea, propunând posterităţii o „fastuoasă paradă de poezie" (7), constituie, incontestabil, „piatră de hotar în evoluţia limbii noastre artistice" (8). Ilustrăm cele afirmate cu textul *Psalmului 95*: „Cântaţ Domnului cu cinste/ Cântec nou, ca de mainte,/ Şi-i cântaţ din tot pământul,/ Să vă margă-n sus cuvântul./ Cântaţ şi-i zâceţ ferice/ Domnului, şi să-i rădice/ Toţ cu cinste svântul nume,/ Să-l auză preste lume./ Să-i strigaţ şi veste bună,/ Den zî în zî depreună,/ De svânta lui mântuire,/ Şi la păgâni să daţ ştire/ De slava lui, de ciudese,/ Să s-auză-n gloate dese,/ Că mare Domn este Domnul/ Şi lăudat în tot omul./ De groznic să stea să-l vază/ Dumnezăii nu cutează./ Păgânii nu-ş scoaţă-n fală/ Cu bozâi cei de sminteală,/ Că dintr-înş le răspund dracii,/ Cându-ş închină colacii./ Iară Domnul i să ştie/ Că-i Dumnezău în vecie,/ Ceriurile cu cuvântul/ Le-au făcut, şi tot pământul./ Denaintea lui cu teamă/ Dvoresc îngeri fără samă,/ De-l mărturisesc şi-l cântă/ În frâmseţea lui cea svântă."

Note

1. Pentru citatele şi trimiterile la ediţia lui Dosoftei (Uniejów, 1673) am folosit versiunea *Psaltirea în versuri,* apărută la Editura MondoRo, Bucureşti, 2016.
2. I*storia literaturii române de la origini până în prezent*. Bucureşti: Minerva, 1983, p. 48-49.
3. Al. Andriescu, *Studiu introductiv*, în vol. *Dosoftei, Opere*, I. Bucureşti: Minerva, 1978, p. LXXXIII-LXXXIII.
4. *Dosoftei poetul. O hermeneutică a Psaltirii în versuri.* Bucureşti: Editura Muzeului Literaturii Române, 2021.
5. *Ibidem,* p. 401-402.
6. Gh. Chivu, *Limbă şi cultură. Studii de istorie a limbii române literare.* Bucureşti: Editura Academiei Române, 2019, p. 264.
7. Dan Horia Mazilu, *Recitind literatura română veche,* II. Bucureşti: Editura Universităţii, 1998, p. 48.
8. Gh. Chivu, *Recitind literatura română veche. Licenţe în rima „Psaltirii în versuri". Analele Universităţii Bucureşti*, seria Limba şi literatura română, LII, 2003, p. 31-39.

Vecina mea, Africa

Cerul, vast poligon de încercare

Nicolae MELINESCU

Începutul secolului al XX-lea, marcat de sângerosul Mare Război, a adus noi provocări într-o lume în care spaţiul terestru şi maritim era contras de noile mijloace de călătorie: automobilul, trenul şi motoarele cu ardere internă. Toate au evoluat mai lent pentru că trebuia dezvoltată infrastructura, reţeaua de şosele şi de căi ferate. Pentru aeronautică cerul nu avea limite şi Africa s-a dovedit cel mai dur şi cel mai spectaculos poligon de încercare a aparatelor de zbor, a piloţilor, a proiectanţilor şi a fabricanţilor. După 1920, ţările europene cu tradiţie în aeronautică şi-au trimis aviatorii spre limitele continentului negru.

Începuturile modeste pe rute Paris – Cairo, Paris – Tokio, Bucureşti – Roma, Bucureşti – Paris au fost urmate de explorări îndrăzneţe de la Paris la Tokio, de la Londra la Melbourne sau de la Bucureşti la Saigon. Raidurile Londra – Cape Town şi retur au devenit cele mai emoţionante şi mai solicitante. În 1920, sud-africanii Andrias von Reyneveld şi Quinton Brand au parcurs 11 965 de kilometri de la Cape Town la Londra şi înapoi în 45 de zile cu două avioane bimotor Vickers–Vimy. În anii următori, recordurile de viteză şi de anduranţă au fost doborâte succesiv într-un ritm năvalnic, iar numărul raidurilor pe această rută au trecut de douăzeci până la sfârşitul deceniului al patrulea. Parte din interesul pentru dezvoltarea aşa-numitelor avioane de raid, capabile să acopere distanţe uriaşe în deplină siguranţă, provenea şi din interesul dezvoltării aviaţiei militare. Jan Smuts (1870–1950), prim-ministru sud-african, conducător militar, filosof, general, fondatorul aviaţiei sud-africane, afirma în palatul parlamentului britanic: „Serviciul aerian poate fi folosit ca un mijloc independent în operaţiunile de război, cu mult superior atât armatei de uscat, cât şi marinei. În măsura în care se poate anticipa în prezent, practic nu există absolut nicio limită pentru folosirea aviaţiei în război.” (saafa.co.za/newsletters/national/Flying%20Spirit_Apr_2020.pdf. accesat 21 septembrie 2024)

Cuceriţi de ideea temerară a unui raid intercontinental, Dumitru Ploeşteanu, Petre Ivanovici, George Davidescu, Alexandru Cernescu, Maxim Manolescu, Mihail Pantazi, piloţi, şi Gheorghe Olteanu, Gheorghe Jienescu şi Anton Stengher, navigatori, au pornit pe 22 octombrie 1933 spre limita sudică a Africii, cu punct final Cape Town, în apropierea Capului Bunei Speranţe, de unde pornea drumul de întoarcere la Bucureşti.

După un zbor fără emoţii, avioanele româneşti ICAR M23b au pornit spre marea aventură, au survolat Sudanul şi au aterizat pentru alimentare cu carburant şi pentru odihna echipajelor în localitatea Malkala, în sud-est, pe malul Nilului Alb. Noaptea, un potop de aproape opt ore, aşa cum numai Africa tropicală poate oferi, a afectat fuzelajul celor trei aeronave. După inspecţia făcută, devenise evident că cei peste zece mii de kilometri dus, plus drumul de întoarcere, nu ar fi putut fi parcurşi în siguranţă. Echipajele au hotărât să revină în ţară după un raid de 10 500 de kilometri de zbor. Aviatorii români, aşi ai zborului, ofiţeri de aviaţie, acrobaţi aerieni, profesori şi consilieri la Şcoala naţională de ofiţeri de aviaţie, au privit episodul ca pe un antrenament „de foc” şi nu au abandonat proiectul. În decembrie 1934, Mihail Pantazi, George Davidescu, Alexandru Cernescu, piloţi, şi Gheorghe Olteanu, Gheorghe Jienescu şi Anton Stengher, navigatori, au reluat pregătirile pentru o nouă misiune, folosind învăţămintele primei tentative, dându-i un temei practic. „Beneficiind de experienţa trecută, raidul Bucureşti – Malakala – Bucureşti, reluarea raidului în Africa va fi o manifestare a pregătirii şi antrenamentului piloţilor militari […], executarea unui asemenea raid ar fi de un imens profit din punct de vedere al instrucţiei profesionale, dată fiind varietatea teritoriilor şi condiţiilor meteorologice în care se va desfăşura”. (*Memoriu asupra proiectului de raid în Africa*, Anexă la raportul din 24 decembrie 1934, înaintat Ministrului Aerului şi altor autorităţi implicate, 1935, p. 1.) Au fost modificate şi adaptate raidului trei avioane ICAR Universal bi-loc, fabricate la Întreprinderea pentru Construcţii Aeronautice Române, cu o independenţă de zbor de 800 de kilometri. Rezervoarele adiţionale au îngreunat aeronavele, care au coborât plafonul de croazieră de la cinci mii cinci sute la patru mii de metri. Motorul De Haviland Gipsy Major, cu patru cilindri în linie şi 130 de cai putere, asigura o viteză de croazieră la 160 de kilometri pe oră. Întregul proiect costa un milion o sută de mii de lei, la valoarea de atunci a banilor româneşti, din care trei pătrimi asigurau combustibilul şi uleiurile, la care se adăugau cheltuielile pentru cazare (nu se efectua zbor de noapte, avioanele nefiind echipate pentru aşa ceva) şi pentru situaţii neprevăzute. Fondurile au fost puse la dispoziţia echipajelor de Primăria oraşului Bucureşti, punctul de plecare şi de întoarcere din raid. Cu greu şi-ar putea imagina cineva un asemenea gest din partea cosmopoliţilor cărora bucureştenii le-au încredinţat în zilele noastre soarta oraşului lor, cu atât mai puţin privind un eveniment din care aceştia nu ar fi acumulat capital politic!

Pregătirea, adunarea informaţiilor pentru zbor, colectarea hărţilor, multe abia atunci în curs de configurare, planificarea celor unsprezece etape, fiecare ceva mai lungă de o mie de kilometri pe fiecare zi, a însemnat un efort greu de imaginat. Plecate pe 14 aprilie 1935, la primele ore ale dimineţii, avioanele româneşti au traversat Marea Neagră, Mediterana, au virat spre sud-vest şi au survolat Cairo, Khartoum, Nairobi, Salisbury, Bulawayo, Johannesburg urmând să-şi încheie raidul la Cape Town. Solicitarea oamenilor şi a aparatelor de zbor a fost extremă nu numai din cauza lungimii traseului parcurs în două sensuri opuse, ci şi din cauza dificultăţii urmăririi direcţiei de zbor, pentru că echipajele nu dispuneau de dispozitive de comunicare radio între ele, navigau la vedere şi după busolă, nu existau radio-faruri de ghidaj, nici radare, cu atât mai puţin GPS sau pilotul automat, instrumente vitale în navigaţia aeriană din zilele noastre. Căpitanul de aviaţie Mihail Pantazi observa, la încheierea raidului: „Ne aflam, într-adevăr în inima Africii. Am parcurs mii de kilometri, urmează partea cea mai grea a raidului – regiunea de junglă aproape continuă, cu terenuri de aterizare puţine, situate la altitudini de 1 200 şi 1 800 de metri. La acestea se mai adaugă hărţile insuficient de precise, pe care reperele extrem de rare sunt indicate cu erori de zeci de kilometri.” (Alexandru Cernescu, general maior în rezervă, George Davidescu, colonel în rezervă, colonel Paul Baltagi, *Avioane româneşti străbat Africa,* Editura Militară, Bucureşti, 1975, p. 141.)

Acolo unde harta devenea confuză sau chiar inutilă, iar punctele de trecere rămâneau incerte, i-a salvat pe români camaraderia de breaslă. La Nairobi în Kenya, căpitanul britanic Caspareuthus, pilot pe un cvadrimotor Atalanta, care efectua unul dintre primele servicii comerciale în Africa, le-a dat o hartă desenată de el pe cartea sa de vizită cu care avioanele româneşti s-au strecurat cu emoţii printr-un defileu îngust între două piscuri care depăşeau ca înălţime plafonul la care se puteau ridica aparatele românilor. În apropierea capitalei Rhodesiei de Nord (devenită ulterior Zambia), avionul cap al lui Cernescu – Olteanu a coborât în recunoaştere. Al doilea echipaj, al lui Jienescu – Davidescu l-a urmat, lăsându-i pe Pantazi şi pe Stengher în spate fără contact vizual clar. Al treilea avion, rămas în urmă, nu a observat manevra primelor două, a mărit viteza sperând să reducă distanţa şi să-i ajungă până la Salisbury. În confuzia generală, primele două avioane au ajuns la Salisbury în pragul înserării. În dimineaţa următoare apare întreg şi nevătămat şi avionul rătăcit, care înnoptase la Lusaka. Un episod marcat de îngrijorare şi de emoţii depăşit fără consecinţe pentru raid. În Rhodesia de Sud, la Bulawayo, ultimul mare oraş înaintea trecerii pe teritoriul Africii de Sud, aviatorii români au avut parte de o surpriză de îndată ce au aterizat. „Rulăm spre hangar când remarcăm un grup mic de oameni care, în mod vizibil, ne aşteaptă. Într-adevăr, când coborâm din avioane, micul grup, compus dintr-un bărbat, o femeie şi două fetişcane, se îndreaptă spre noi şi cu o sinceră satisfacţie, capul familiei spune într-o românească curată: «Fiţi bineveniţi!» Surprinşi, mulţumim şi întrebăm cu cine aveam onoarea. Aflăm că este originar din Vaslui, stabilit de mai mulţi ani la Bulawayo, căsătorit cu o englezoaică. Ne impresionează mărturisirea că de trei zile de când a citit în gazetă că trei avioane româneşti sunt în drum spre Cape Town vin cu toţii de dimineaţă ca să ne întâmpine, neştiind ora la care vom trece.” (*Op. cit.*, p. 158)

Pe 25 aprilie, cele trei avioane româneşti au aterizat la Cape Town, după un drum palpitant, lipsit, însă, de momente dramatice. Comandantul aeroportului, însoţit de Consulul general al României, de un reporter şi de un fotograf, i-a întâmpinat pe temerari, cărora le-a dat un buchet de flori comandat prin radio de la Bucureşti ca semn de recunoştinţă al autorităţilor române pentru succesul remarcabil al raidului. Oficialii locali aflaseră de venirea echipajelor româneşti, al căror parcurs fusese urmărit din escală în escală de ziarele de limbă engleză.

Pe 30 aprilie a început drumul de întoarcere, mai accesibil datorită experienţei acumulate la dus în navigaţia spre sud.

În prezenţa conducătorilor aviaţiei şi a primarului capitalei, Alexandru Gh. Donescu, pe 25 mai, aeroportul Băneasa i-a întâmpinat festiv, ca pe adevăraţi eroi, pe Mihail Pantazi, George Davidescu, Alexandru Cernescu, piloţi, şi Gheorghe Olteanu, Gheorghe Jienescu şi Anton Stengher, navigatori. După douăzeci şi şapte de zile, 149 de ore şi 10 minute, din care 73 de ore de zbor efectiv şi 25 000 de kilometri, misiunea a fost îndeplinită exemplar. A fost un triumf, o victorie a măiestriei zborului, a pasiunii şi a curajului, o pagină de glorie a aeronauticii româneşti.

(În fotografie, echipajul raidului din 1933, de la stânga: Dumitru Ploeşteanu, Petre Ivanovici, George Davidescu, Alexandru Cernescu, Maxim Manolescu, Mihail Pantazi.)

Lung drumul întoarcerii în noi...
Jurnal dintr-o călătorie (V)

Paula ROMANESCU

Pe *Cecilia Metella* aveam s-o întâlnesc mai întâi la Muzeul de Artă Modernă în chip de boemienă cu cercei mari, rotunzi, sculptată în bronz brun prin veacul al XIX-lea pe sfârşite de Giulio Tadolini (1849-1913), aşezată lângă un *Iulius Cezar* tânăr, sculptat la rândul lui în acelaşi bronz tuciuriu de Benedetto Civiletti (1845-1899), aşezat leneş pe o blană de leu numai coama de el (de leu vorbesc!).

Lângă amintitele „personaje” bronzite, trufaşe, convinse parcă de faptul că moartea n-ar îndrăzni să le facă vreodată semn, dovadă chiar faptul că… au pozat unor artişti sculptori din veacul al XIX-lea, mă întâmpină o *Eulalia crucificată* nu se mai ştie pentru care vină, fecioară martiră din Merida (Spania), trăitoare pe vremea lui Maximilian (303-304), sculptată de Emilio Franceschi (1839-1890).

Despre Sfânta Eulalia se păstrează la biblioteca din Valencia un fragment de 29 de versuri dintr-un poem din secolul al IX-lea, considerat cel mai vechi document de poezie franceză, operă anonimă scrisă de vreun călugăraş îndrăgostit, aflat şi el (din greşeală de calcul al zilelor fericite din viaţă) între zidurile abaţiei de la Saint-Amand...

Mă întreb de ce n-o fi găsit sculptorul târziu să facă şi portretul anonimului călugăr care a cântat-o pe frumoasa Eulalia fecioară, nemurindu-i şi acestuia amintirea. Ce bine le-ar fi stat împreună mărturisindu-şi pre limba pietrei iubirea lor ce nu are nevoie de cuvinte şi nici de oprelişti monahale nu se sinchiseşte – iubirea care face şi desface-n lume toate...

Tot aici, un *Giordano Bruno* – operă a sculptorului Ettore Ferrari (1848-1929), domină monumental lumea de marmură şi bronz în vreme ce pământul tot continuă să se rotească odată cu umbrele celor care au fost, cu cei care suntem, spre cei care vor veni de-a pururi până când va mai rămâne poate un singur om care să ştie ce este cu acel *e pur si muove*... de nu cumva, cum spune poetul Jules Supervielle (1884-1960), „Cândva acest pământ nu va mai fi decât un spaţiu orb ce se roteşte între întuneric şi lumină...[...] În locul crângului de-alt'dată un cântec s-o înălţa-n tării. Nimeni n-o şti de unde vine,/ nimeni n-o fi atunci s-o ştie, doar Dumnezeu va îngâna: E-o ciocârlie...”

Legendele sunt poveşti cu care oamenii adulţi îşi îndulcesc amarul de-a fi pierdut privilegiul de a rămâne copii, iar copiii îşi înflăcărează imaginaţia dorind să scape odată din statutul de omuleţi-jucărie într-o lume de adulţi scorţoşi. Până să înţeleagă şi unii şi alţii marea păcăleală, se mulţumesc cu poveşti în care de cele mai multe ori binele iese învingător. Poveşti!...

Ce mesaj ar trebui să ne transmită acest *Hercule adult* al lui Antonio Canova (1757-1822), surprins în încleştare cu *Hidra*, de nu permanenta luptă a bietului om (fie el şi Hercule!) cu caracatiţa cea cu o mie de capete a răului cel niciodată pe de-a-ntregul învins!

Iată şi *Lupoaica* – mamă adoptivă a lepădaţilor prunci Romulus şi Remus, fiii lui Marte şi ai Reei Silvia, dintre care, cel dintâi – Romulus, potrivit legendei, a devenit fondatorul şi primul rege al Romei (753-715), trasând cu plugul o brazdă sub formă de pătrat în care s-a fost creat *Roma quadrata.*

Dar iată că şi de data aceasta „hidra” îşi ridică un căpşor: Remus, rămas fără coledzi (cum ar zice Dandanache cel Agamiţă dintr-o altă poveste), trece linia de demarcaţie stabilită de regalul său frate, iar acesta (din dragoste fraternă, desigur!), vrând să facă să le intre în cap şi altora care ar face ca el ce-i aşteaptă, îl lasă fără cap...

În Latium, între două coline ale Capitoliului, Romulus a amenajat atunci un adăpost pentru toţi vagabonzii – „boschetari” de viţă veche, oameni fără un acoperiş deasupra capului, rămaşi adică dincolo de zidurile cetăţii. Dar cum aceştia erau cam prea mulţi şi se plictiseau de moarte povestindu-şi mereu aceleaşi „isprăvi bărbăteşti” care nu-i mai amuzau deloc, s-a pus la cale organizarea unui divertisment foarte pe placul masculilor din toate timpurile – răpirea de femei.

Şi-a fost să fie cea a *Sabinelor.*

Că ele (ori soţii lor rămaşi cu buza umflată) aveau să pornească răzmeriţă împotriva răpitorilor este de la sine înţeles, dar, la fel de bine de-nţeles este că după orice război, urmează şi o pace sau măcar un armistiţiu cât să-şi mai tragă vitejii sufletul...

Între timp, Sabinele răpite au prins a se îndrăgosti de răpitori şi uite aşa au trăit fericiţi până...

Vedem noi până când!

Lupoaica legendară, cu puii de om neajutoraţi şi înfometaţi prinzând cu gura izvorul laptelui „mamei surogat” (dar mamă adevărată, nu bipedă năucă gata să-şi trimită pe apa sâmbetei progeniturile!), este învestită de autorul sculptor Alfonso Bazico (1825-1901) cu atâta forţă expresivă de-ai zice că este gata să sfâşie cu tăişul privirii pe orice intrus care ar îndrăzni să se apropie de „puii ei”.

Ce răscolitoare lecţie de iubire maternă!

Şi totuşi există pe lume mame care-şi abandonează pruncii...

Lângă lupoaica legendară, un *Pygmalion* uluit, pictură de Giulio Bargellini (1869-1936), acoperindu-şi ochii în faţa strălucitorului chip al *Galateei,* care, de pe soclul unde sculptorul o aşezase după ce va fi isprăvit s-o creeze, îi întinde acestuia cu braţul stâng un trandafir roşu ca sângele clocotind de iubire nestăvilită.

Ce s-a mai întâmplat cu pârdalnica lor iubire ne spune tot legenda – poveste pe care o repetă în felul său orice fiinţă îndrăgostită care-şi vede chipul nevăzut al sufletului răsfrânt în ochii fără seamăn ai iubirii cu chip de om, ai iubirii fără chip...

Aveam s-o înţeleg şi eu în felul meu, convinsă că orice femeie este o Galatee pe care iubirea unui bărbat o face să devină cea mai frumoasă dintre frumoase.

Era pe vremea când ochii dragului meu S. nu mă mai vedeau…

Ori poate eu nu mai ştiam că el mă vede încă…

Spunea Camil Petrescu: *Cine n-a văzut o femeie îndrăgostită, n-a văzut o femeie frumoasă!* O fi ştiut el ce spune.

→

Semn(al) de carte

Alexandra Costache-Babcinschi, ***Coborârea în infern în ciclurile de mistere din York, Towneley şi Chester,*** **Editura Eikon, Bucureşti, 2024**

Cartea Alexandrei Costache-Babcinschi este un studiu important, bine chibzuit şi structurat, despre tradiţiile medievale care s-au construit în jurul temei *Coborârii lui Christos în Infern,* izvorâtă din textul apocrif al *Evangheliei lui Nicodim,* şi despre impactul acesteia în piesa de teatru cu acelaşi nume din cele trei cicluri de mistere scrise în engleza medie, *York, Towneley şi Chester.*

Cercetarea este bine documentată, inclusiv în privinţa abordării manuscriselor – martori în greacă şi latină, oferind foarte multe informaţii relevante şi utile tuturor celor ce au ca preocupare academică aceste texte medievale şi tema investigată.

Lucrarea merită reţinută şi valorificată. (Cuvânt-înainte de profesorul de filologie medievală Stephen Morrison, de la Poitiers)

Octavian Căpăţînă, ***Spiritul Europei alături de o cronologie,*** **ediţia a doua, completată, Editura Risoprint, Cluj-Napoca, 2022**

Am scris această foarte, foarte scurtă carte de istorie a spiritului european având în minte cuvintele lui Socrate: „Ignoranţa este muma tuturor relelor”. S-au scris şi s-au rescris istorii axate pe personalităţile cu rol decizional, istorii în care rolul principal îl aveau masele, istorii bazate pe cauze economice, istorii orientate pe evenimente reţinute de conştiinţa publică, istorii fragmentate şi multe istorii politice partizane. Încercăm o istorie a Europei bazată pe mersul ideilor filosofice şi religioase, pe care le prezentăm alături de o concisă cronologie. Sublinierea mersului ideilor o datorez excepţionalului profesor de istorie a filosofiei Vasile Muscă.

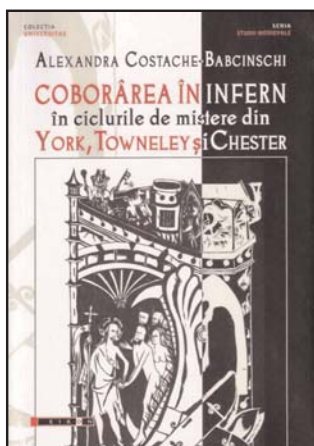
În cronologie multe prejudecăţi şi inexactităţi, care se colportează din enciclopedie în enciclopedie, le curm. În plus, echilibrez informaţiile, în sensul că inserez date relevante despre popoarele şi ideile din estul Europei. Parcă nimic nu s-a schimbat de acum 300 de ani, când Voltaire scria despre istoriografia occidentală: „O sută de istoriografi copiază aceste mizerabile basme. Dicţionarele Europei le repetă. Consultaţi adevăratele anale turceşti, adunate de prinţul Cantemir şi veţi vedea cât de ridicole sunt toate aceste minciuni.” Propun noi interpretări, leg fenomene identice, în cauze şi efecte, ce nu se văzuseră împreună. Nici recentele *Atlas de istorie mondială* sau *Cronica ilustrată a omenirii* nu fac excepţii, dovedindu-se nu doar partizane, dar şi colportând stereotipuri, unele ridicole.

N-am lămurit totul, dar cel puţin sugerez impreciziile din materiale istorice în uz... (Autorul, în Cuvânt-înainte)

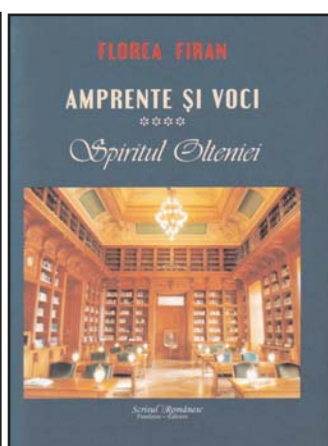
Florea Firan, ***Amprente şi voci,*** **vol. IV,** ***Spiritul Olteniei,*** **Editura Scrisul Românesc, Craiova, 2024**

Volumul de faţă, al patrulea din ediţia ciclică *Amprente şi voci,* subintitulat *Spiritul Olteniei,* este cel mai substanţial şi cuprinde în exclusivitate prezentarea de tip monografic a scriitorilor ce aparţin într-un fel sau altul de spaţiul geografic şi cultural al Olteniei. Nu au fost incluşi autori analizaţi în volumele anterioare (Alexandru Macedonski, Petre Pandrea, Constantin Rădulescu-Motru, Virgil Ierunca, Vintilă Horia) sau scriitori din perioada contemporană precum Matei Călinescu, Dumitru Radu Popescu, Nicolae Manolescu, Gabriel Liiceanu şi numeroşi alţi autori din volumele publicate în timp.

Am urmărit o selecţie, cei 51 de autori (poeţi, prozatori, dramaturgi, istorici şi critici literari, cercetători ai fenomenului literar) sunt, cu siguranţă, reprezentativi prin opera lor. Primul este Tudor Arghezi, ce beneficiază de un spaţiu generos, pe măsura creaţiei sale, al cărui profil de creator este în concordanţă cu intenţia realizării cărţii, şi se încheie cu Ion Zamfirescu, profesor de vocaţie, cu darul oratoriei, eseist şi istoric literar, gânditor, istoric şi exeget al teatrului românesc şi universal. (Autorul, pe manşeta cărţii)

La pas prin satul global

Dar iată de data aceasta derulându-se privirii mele o altă poveste rămasă în istoria despre lupte şi comploturi, adevărată foarte. Este cea cu discursul din Senatul Roman rostit de Cicero întru acuzarea lui Catilina. Au fost ele mai multe, iar acesta, este ultimul şi cel mai vehement dintre „Catilinare".

Catilina era un senator corupt, un fel de politician *traseist* din vremea noastră cu politicieni aflaţi mereu pe de lături de drumul doctrinei în care cred (cred?!), preferând hăţişurile şi ascunzătorile umbroase ale codrilor de făr' de lege, ca exerciţiu de adaptare la „răcoarea" binemeritată care le mai înfioară din când în când şira spinării...

Privindu-l (în tablou) pe nefericitul complotard Catilina biciuit de acuzele lui Cicero şi rămas singur în banca părăsită în semn de dispreţ de toţi colegii lui senatori, mă întreb dacă nu cumva îşi vor fi imaginat că va veni o vreme în care aleşii plebei îşi vor strânge rândurile în jurul câte unui prins cu ocaua... mare la furat, în numele solidarităţii partinice!

Dar nu apuc să „dorlotez" ideea, că îmi şi apare din rezervorul cu ape limpezi ale amintirii chipul neuitatului meu profesor de latină Tudor Popescu din Liceul Nicolae Bălcescu de la Piteşti (fost şi actual „I.C. Brătianu"), scandând ca şi cum ar fi sculptat în cuvânt începutul catilinarei ciceroniene: *Quosque tandem abutere Catilina patientia nostra? Quem ad finem esse efranata jactabit audacia?... Până când, totuşi, vei abuza Catilina de răbdarea noastră! Până când obrăznicia asta a ta îşi va bate joc de noi!...*

Şi noi, elevi normali, „tineri şi la trup curaţi", „întemniţaţi" la internatul liceului şi bine păziţi de pedagogi, dar şi de portarul vigilent pe care nu-l puteam mitui că nu aveam cu ce (el fiind obligat astfel să rămână incoruptibil!), convinşi că învăţătura este cheia care deschide toate porţile devenirii noastre întru rost de oameni între oameni, învăţam şi latină, şi română, şi istorie, şi geografie, şi matematici, şi fizică, şi chimie, cu aceeaşi râvnă cu care ne întreceam în sport, la muzică în corul liceului, la nelipsitele ghiduşii, când inima prindea să tresară de mugurii dulci-acrişori ai primei îndrăgostiri.

Printre profesorii noştri – unul mai bun decât altul, profesorul de latină mi-a rămas modelul de cea mai nobilă esenţă, model pe care, atunci când eu însămi am devenit profesoară, am încercat să-l imit. Am priceput repede că nu voi reuşi niciodată, nerămânându-mi decât să încerc să fiu la fel de bună... în felul meu.

Acum, în faţa tabloului lui Maccari, descifrez o altă formă a luptei lui Hercule (Cicero) cu hidra (Catilina senatorul puşlama corupt) şi înţeleg că ceea ce-l „ucide" pe trădător este, nu atât tăişul vorbelor acuzatoare ale ilustrului jurist (politicienii de astăzi rezistă bivoleşte la tăvăleală prin mocirlă!), cât dispreţul general al celorlalţi.

Pentru asta musai trebuie să ai totuşi obraz! „Catilinara" lui Cicero era doar focul în care se oţelea tăişul sabiei dispreţului semenilor celui demascat, grăbiţi să se „delimiteze" foarte diplomatic de paţachina necinstită şi trădătoare.

O, voi, senatori ai noştri, multicolori politic, *quosque tandem abutere patientia nostra!* Chiar nu simţiţi deloc dispreţul nostru ucigător?

Trec dintr-o sală în alta printre legende sculptate ori aşternute în culoare ca într-o călătorie iniţiatică spre nişte vieţi care vor fi fost poate chiar ale mele într-o altă trecere de veşnicii şi deodată mă simt învăluită de o mireasmă răcoroasă de *mugur alb, şi roz, şi pur...*

Urmez unda nevăzută pe care pluteau şi paşii celorlalţi vizitatori de aici şi ajung în sălile dinspre grădina, unde, printre bronzuri, marmure şi cadre colorate purtând cu toatele semnături celebre, fusese deschisă o expoziţie a florilor de *peonie – trandafiri fără spini.*

Aranjate în boluri transparente, florile ca nişte preafrumoase prinţese la prima lor îndrăgostire (de fiul grădinarului poate, iar acela putea fi, iată, oricare

dintre bărbaţii de toate vârstele de pe aici), îşi etalau cu inocenţă splendoarea, îmbătându-ne de indicibila lor graţie şi mireasmă.

Unele semănau a bujor fraged şi pal, altele a mac înrourat din zori cu petale străvezii şi tremurate sub sărutul mângâios al brizei, altele păreau pălărioare de spumă de val dantelat sau cupe de crin în care lumina se distila devenind parfum cu irizări de seve, zbucnind către seninul din noi din dor al lutului de-a deveni plutire de senin...

Oricum ar fi părut ochilor noştri, oricum ne-ar fi răvăşit de mireasmă, diafanele peonii făceau marii arte o concurenţă imposibil de susţinut de aceasta de pe picior de egalitate.

Efemerul şi eternul se înfruntau cu linişti.

În zadar îşi încorda arcul faimosul *Arcaş* al lui Bourdelle (1861-1929), în zadar *Cele Trei Graţii* marmoreene (nu mai ştiu ale cui mai erau şi acestea!) îşi „clamau" suveran frumuseţea, în zadar hieraticul *Sfânt Francisc* ne implora cu ochii goi, adânci ca două fântâni de întuneric, să nu-i ignorăm aureola – farfurioară de bronz pusă îndărătul creştetului său de marmură rece şi albă ca zăpezile niciodată atinse de pas de muritor, în zadar Morandi (1890-1964) ne etala severa geometrie a perfecţiunii formelor unor obiecte familiare înnobilate de aurul galben brun muiat în ceţuri albe, în zadar o Eva (surprinsă prin vreo grădină de pe pământ de Antonio Alegretto prin 1881) sta înmărmurită şi arsă de irezistibila tentaţie de-a muşca din... floarea de peonie, uitând de toate fructele strepezitoare ale Paradisului cu interdicţiile lui cu tot, în zadar Giacometti (1901-1966) îşi etala filiformele alcătuiri cu trup de om, acele fragile cariatide sprijinind înaltul şi trăgând cu ochiul la vizitatorii orbi care nu mai aveau ochi decât pentru florile acelea cu viaţa lor de-o zi...

De unde veneau trandafirii aceştia fără spini cărora Muzeul de Artă Modernă din Roma le-a „vernisat" regala expoziţie în primăvara anului 2004?

Povestea lor începe în China, cu o mie de ani înainte de *Răstignirea* aceea de pe Golgota.

Prin veacul al şaselea al erei cu care ne tot împăunăm c-ar fi „a noastră", în China aceste flori au fost puse sub protecţie imperială şi socotite ca făcând parte din patrimoniul naţional.

Prin furt florile au ajuns prin anul 700 în Europa şi au poposit în grădinile regale din Londra...

Nu, lorzii nu le-au furat! Nici, Doamne fereşte!, vreun cap încoronat. Ei le-au râvnit doar şi, alţi şterpelitori de-ai imperiului multicolonial s-au îngrijit ca sus-puşii să le poată primi în dar…

Nu peste multă vreme peonia ajungea şi în grădinile Franţei (cum care grădini? cele regale, desigur!).

Poate vreun cavaler războinic francez (de-un londonez m-aş cam îndoi!) îndrăgostit de-o fată de crai deghizată în păstoriţă i-o fi aruncat adoratei prin fereastră floarea de roză neînspinată adusă cu greu şi pândit de pericolul sărutului securii călăului din regatul de ceţuri, cât să-şi facă mai de crezut iubirea. Şi fata, neştiutoare de imensa valoare a darului… picat din cer, când roza s-a veştejit va fi aruncat-o la rându-i pe pământul primitor, iar bobul de sământă a încolţit, a prins rădăcină şi s-a înălţat – lujer firav cu, în vârf, minune de floare.

După altă vreme, când cu „periplul turistic" al lui Columb peste Atlantic, peonia a ajuns şi în America. În loc să se ocupe de cultivarea ei pe scară… regală, evanghelizatorii criminali ai băştinaşilor – alţi debarcaţi în Lumea Nouă la cerinţa reginei Isabela care înnebunise de focul aurului de peste ocean, s-au mulţumit cu exterminarea băştinaşilor pălindu-i creştineşte în moalele capului cu crucea, în numele Tatălui şi-al Fiului… (Sfântul duh cred că-şi dăduse duhul la vederea atâtor orori!) cât să nu-i incomodeze la recoltatul metalului preţios.

Noi să reţinem măcar poemul scris de un poet anonim japonez, în urmă cu multe, multe secole:

Petale de peonie?
Nu! Doar răsfrângerea aurorei
pe o mare de linişti.

(Va urma.)

(Urmare din pag. 5)

Nici *Istoria* lui Alex Ştefănescu nu se abate de la această orientare. Cu vădită ignoranţă şi obtuzitate este tratat Horia Stamatu, poetul despre care incontestabil-înalta autoritate a lui Eugen Ionesco spunea că e „un mare poet, poate cel mai mare al României actuale". Alex. Ştefănescu era la curent cu acele aprecieri. Le şi citează. Şi totuşi, probabil împins de demonii orgoliului şi nevoii de notorietate, nu rezistă tentaţiei de a-l contrazice pe membrul Academiei Franceze! Aşa se face că, în subtila eseistică stamatiană, nu reuşeşte să vadă decât o „argumentaţie tautologică" şi o „erudiţie etalată fără graţie". Comentariile sunt de prisos. Despre poemele acestuia e incapabil să se pronunţe, deşi unul dintre veritabilii critici şi istorici literari (vorbim despre Ion Negoiţescu) desluşea în poemele lui Stamatu transfigurări de *veritabilă theodicee*, venite dinspre sacralitate şi respirând puritatea de începuturi ale lumii ce lasă impresia de *minune a unui lirism absolut.* Atât ca poet – cât şi ca eseist – mai spune acesta –, „religia are, constitutiv, o excelenţă estetică marcată fiind de o anume ambiguitate între imanent şi transcendent, numen şi natural, instaurând convingătoare universuri alternative." (I. Negoiţescu, *Istoria literaturii române,* Bucureşti, Minerva, 1991: 12)

Cele de mai sus ilustrează o deja generalizată stare de lucruri şi ea ne readuce în memorie o întâmplare semnificativă de la un simpozion internaţional de literatură din anul 1959. Şeful delegaţiei române de atunci a fost pus în situaţia nefericită de a răspunde la incomoda întrebare despre *existenţa unei literaturi române în exil.* Răspunsul dat de acesta a fost de-a dreptul năucitor: nu există aşa ceva! (v. N.I. Herescu, 1962, *Literatură şi Geografie*, revista *Destin,* Caietul nr. 12, Madrid: 36)

După derularea celor aproape şapte decenii de la acel penibil eveniment, constatăm cu stupefacţie că instituţii abilitate ca atare (respectiv ministerele Culturii, al Învăţământului şi Cercetării) refuză cu obstinaţie reintegrarea fenomenului literaturii exilului românesc în circuitul firesc al valorilor culturii naţionale.

Este evident că post-comunismul care, în '89, îl resuscita pe ex-stalinistul spion sovietic Silviu Brucan, ca să ne trateze ca *stupid people*, a operat prin el şi o *resetare* a întregii politici culturale. De aceea şi aceasta adastă pe vechiul făgaş al cenzurii, tacite, dar revigorate şi de catehismele sinistrelor *Tribunale ale poporului* cu care Alexandru Florian, odrasla altui notoriu stalinist, ambiţionează să tropăie cu bocancii prin valorile culturii naţionale. Ministerul Culturii asistă impasibil la *guleaiurile* acestei adunături şi pentru că, în fotoliul ministerial, picoteşte o doamnă (şi ea bine plătită din banii noştri) a cărei desăvârşire profesională s-a înfăptuit la Moscova (sic!). Ce a recomandat-o pentru demnitatea aceasta? În afara studiilor a fost şi faptul că (ne-a convins pe micul ecran) ştie la ce ar putea fi folosită – şi chiar cum se deschide capacul la – o pianină.

Având în vedere personajele ce desăvârşesc resetarea culturii române, să nu ne mirăm că – şi în timpul de-acum, ca şi în cel de mai înainte – post-decembrismul ne readuce, pe tăcute, la o realitate pe care ambiţionează să o păstreze, dincolo de tot ceea ce se spune, sau se mai poate crede de unii şi alţii. El vrea să înţelegem că, la fel ca şi în 1959, nici acum *nu ne trebuie şi nici „Nu există literatură română în afară de aceea care se scrie înlăuntrul graniţelor Republicii Populare Române".*

Lumea văzută de un poet… prin lentilele aparatului de fotografiat

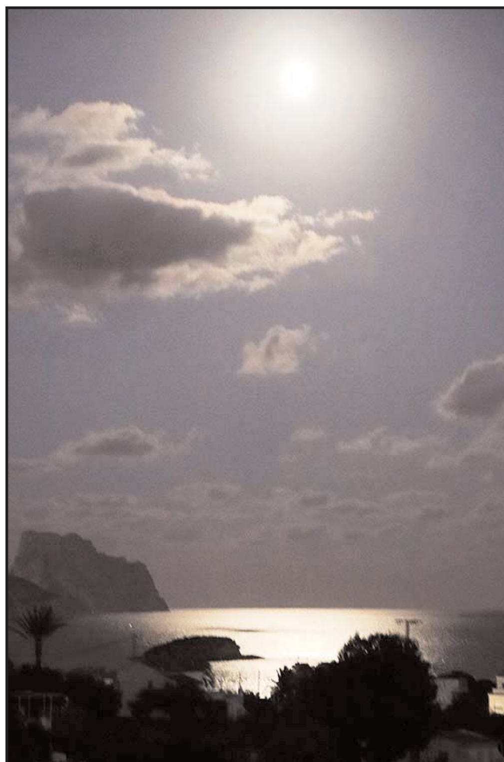

Germain Droogenbroodt (născut la 11 septembrie 1944 la Rollengem, în partea flamandă a Belgiei, mutat la Altea, în Spania, din 1987) este în ultimii ani prezent aproape număr de număr în revistă, prin poeme selectate de el, pentru proiectul internaţional *Poezia săptămânii:* poeme din toată lumea, traduse în peste două duzini de limbi de o veritabilă echipă pe care o coordonează şi trimise la mii de adrese e-mail de pe toate continentele, iniţial, săptămânal, acum de două ori pe lună.

A scris şi publicat proză scurtă şi recenzii, dar este cunoscut mai ales ca poet, autor a aproape 20 de volume de autor, apărute în peste 30 de ţări. De pildă, volumul său *The Road* (*Calea*) a fost deja publicat în douăzeci de ţări.

A tradus şi editat peste o duzină de antologii de poezie – vorbeşte şase limbi. Pentru promovarea internaţională a poeziei, a înfiinţat Editura POINT (de la POetry INTernational) şi Fundaţia Culturală Ithaca, specializată şi pe organizarea de concerte de muzică clasică şi recitaluri de poezie, la reşedinţa sa din Altea, pe Costa Blanca din Spania. Detalii pot fi găsite şi la începutul volumului *Poezie fără frontiere*, editat de Germain Droogenbroodt şi Gabriela Căluţiu Sonnenberg, Editura Tiparg, Piteşti, 2020, numărul 21 în Biblioteca Revistei *Curtea de la Argeş*, cuprinzând aproape 270 de poeme, traduse în româneşte, de peste 200 de autori. Ar fi sugestivă lista ţărilor din care sunt aceşti poeţi, realmente de pe toate meridianele, uneori din ţări depărtate, precum cele ale Americii Latine, ale Asiei de Sud-Est, ale Africii. De altfel, a vizitat de peste 70 de ori Orientul îndepărtat.

Unele dintre cărţile sale au fost ilustrate de cunoscutul grafician indian Satish Gupta, în timp ce poemele sale au inspirat, de asemenea, lucrări ale unor renumiţi pictori şi sculptori.

A susţinut recitaluri şi conferinţe la festivaluri de poezie şi universităţi din toată lumea, a organizat el însuşi festivaluri de poezie, a primit numeroase premii în Belgia, Egipt, Spania, Mongolia, Macedonia, Bangladesh, Liban, România, China, Japonia, Italia, Grecia, SUA, Australia etc. În ţara noastră a primit Marele Premiu „Mihai Eminescu” în 2015, o medalie de promotor al poeziei internaţionale, în 2017, iar în 2023 Medalia „Mihai Eminescu” şi titlul de Ambasador cultural, din partea Academiei Internaţionale „Mihai Eminescu” din Craiova.

De data aceasta, Germain Droogenbroodt ni se prezintă în ipostaza de artist fotograf, cu o colecţie de imagini, majoritatea ale cerului şi mării, văzute din preajma locuinţei sale de pe malul Mediteranei. Veritabile picturi, cu compoziţii şi culori pitoresc-spectaculoase, la diferite momente ale zilei sau nopţii, cu nori expresivi, lumini şi umbre care au atras atenţia poetului-fotograf. Desigur, are fotografii din toate categoriile posibile – din multele călătorii prin lume, cu persoane-personalităţi, de la întruniri publice, din grădina sa, dar de data aceasta l-am reţinut mai ales privind cerul şi marea, un poet purtând probabil mai tot timpul aparatul de fotografiat la îndemână, pregătit să surprindă „portretul clipei” *cea repede*… Majoritatea fotografiilor au titluri sugestive, dar acestea sunt omise aici. (Gh.P.)

Revista este ilustrată cu fotografii de Germain Droogenbroodt.

Semnează în acest număr

- Horia BĂDESCU – scriitor, Cluj-Napoca
- Paul DIACONESCU – scriitor, Suedia
- Dan ANGHELESCU – scriitoir, Bucureşti
- Ioan St. LAZĂR – etnolog şi scriitor, Râmnicu Vîlcea
- Acad. Gabriela PANĂ DINDELEGAN – Bucureşti
- Marcel LUCACIU – scriitor, Zalău
- Ion ANDREIŢĂ – scriitor, Bucureşti
- Raia ROGAC – scriitor, Chişinău
- Tudor NEDELCEA – scriitor, Craiova
- Dan D. FARCAŞ – scriitor, Bucureşti
- Filofteia PALLY – etnograf, Piteşti
- Mihaela ALBU – scriitor, Bucureşti
- Rodica LĂZĂRESCU – scriitor, Bucureşti
- Eufrosina OTLĂCAN – prof. univ., Bucureşti
- Cristian S. CALUDE – prof. univ., Noua Zeelandă
- Lucian COSTACHE – scriitor, Piteşti
- Mariana NICOLAE – prof. univ., Curtea de Argeş
- Mihai MAXIM – diplomat, Bucureşti
- Maria Mona VÂLCEANU – scriitor, Piteşti
- Traian D. LAZĂR – scriitor, Ploieşti
- Florian COPCEA – scriitor, Drobeta-Turnu Severin
- Constantin LUPEANU – scriitor, Bucureşti
- Nicolae MELINESCU – publicist, Bucureşti
- Paula ROMANESCU – scriitor, Bucureşti